

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS
LYDERYSTĖS IR STRATEGINIO VALDYMO INSTITUTAS

SANDRA NORBUTAITĖ

**SAVIVALDYBIŲ PASIRENGIMAS KARUI, KAIP SOCIALINIO
POBŪDŽIO EKSTREMALIAJAI SITUACIJAI**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. Ramūnas Vanagas

VILNIUS

2019

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS
LYDERYSTĖS IR STRATEGINIO VALDYMO INSTITUTAS

SAVIVALDYBIŲ PASIRENGIMAS KARUI, KAIP SOCIALINIO
POBŪDŽIO EKSTREMALIAJAI SITUACIJAI

Nepaprastųjų situacijų valdymo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 6211LX069

Vadovas

_____ doc. dr. Ramūnas Vanagas

2019- -

Recenzentas

2019- -

Atliko

NSVvmis17-1 gr. stud.

_____ S. Norbutaitė

2019- -

VILNIUS

2019

TURINYS

IVADAS.....	6
1. EKSTREMALIOSIOS SITUACIJOS IR KARO SAMPRATA.....	9
1.1. Ekstremaliosios situacijos ir karo sąvokų aiškinimas teisiniame reglamentavime ir mokslinėje literatūroje.....	9
1.2. Šiuolaikinis karas ir jo požymiai.....	13
1.2.1. Minkštosios galios priemonės.....	16
1.2.2. Priklausomybę skatinančios priemonės.....	21
1.2.3. Kinetiniai veiksmai.....	23
2. KARO, KAIP SOCIALINIO POBŪDŽIO EKSTREMALIOSIOS SITUACIJOS, GRĖSMĖ LIETUVAI.....	25
2.1. Rusijos vykdomų karinių veiksmų Lietuvoje požymiai.....	25
2.2. Karo grėsmės įvardijimas ir pasirengimo jam priemonės valstybės institucijų strateginiuose ir kituose planavimo dokumentuose	28
3. SAVIVALDYBIŲ VEIKLA KARO METU.....	34
3.1. Savivaldybių mobilizacinės užduotys.....	34
3.2. Savivaldybių valdymo struktūros pokyčiai.....	37
4. SAVIVALDYBIŲ PASIRENGIMO VEIKLAI KARO METU TYRIMAS.....	40
4.1. Tyrimo metodologija.....	40
4.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	45
4.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir išvados.....	66
LITERATŪRA.....	73
ANOTACIJA.....	79
ANOTATION.....	79
SANTRAUKA.....	80
SUMMARY.....	81
PRIEDAI.....	83

LENTELĖS

1 lentelė. Klausimų skirstymas pagal tyrimo rezultatų analizės etapus.....	46
2 lentelė. Informacija apie savivaldybių grupėms būdingą problematiką.....	64
3 lentelė. Anketos klausimų sąsajos su iškeltomis hipotezėmis.....	66

PAVEIKSLAI

1 pav. Hibridinio karo modelis.....	15
2 pav. Kietosios ir minkštosios galios požymiai	17
3 pav. Dedukcinio metodo schema	41
4 pav. Savivaldybėse įsteigtų pareigybių, skirtų mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijų vykdymui, skaičius.....	49
5 pav. Respondentų paskirstymas pagal jų vykdomas funkcijas.....	50
6 pav. Informacija apie savivaldybių gydytojų skubiai medicinos pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, skaičių.....	51
7 pav. Informacija apie savivaldybių gydytojų sunkiems karo sužeidimams gydyti skaičių.....	52
8 pav. Respondentų nuomonė karo metu veikiančių subjektų subordinacijos klausimu.....	55
9 pav. Respondentų nuomonė apie savivaldybių galimybes karo metu surinkti taikos metu renkamas rinkliavas.....	58
10 pav. Informacija apie tai, kiek savivaldybių yra paruošusios kilnojamoms kultūros vertybėms apsaugoti skirtas vietas.....	59
11 pav. Savivaldybių turimų sirenų pagalba galimas perspėti gyventojų skaičius.....	62
12 pav. Informacija apie savivaldybių turimos viešojo transporto sistemos galimybes veikti karo metu.....	64
13 pav. Atlikto tyrimo eiga.....	71

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Saugumas – tai viena iš svarbiausių kiekvieno individo būsenų, kurios užtikrinimas skatina jį siekti aukštesnių tiek individualių, tiek į bendruomenės gerovę orientuotų tikslų. Saugumo užtikrinimo svarba kiekvienam piliečiui, kaip socialiniam individui, ne tik analizuojama mokslinėje literatūroje, bet ir įtvirtinama kiekvienos demokratinės valstybės teisiniame reglamentavime. Nors saugumo sąvoką galima analizuoti įvairiais aspektais, šiame darbe dėmesys bus kreipiamas į saugumą, kaip į gyventojų apsaugojimą nuo išorinių pavojų karo grėsmės kontekste.

Vertinant Lietuvos Respublikos geopolitinę situaciją bei analizuojant valdžios institucijų indėlį į gyventojų, o tuo pačiu ir visos šalies saugumo užtikrinimą, kyla dvejetainės mintys. Viena vertus, saugumas laikomas vienu iš prioritetinių valstybės valdyme dalyvaujančių institucijų eskaluojamų klausimų, kita vertus - kyla klausimas ar jo užtikrinimui numatomos priemonės savo duodama nauda yra tiesiogiai proporcingos kylančių iššūkių mastui.

Pagrindinis šalies įstatymas numato, kad Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio užpuolimo yra kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga, o tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką (Lietuvos Respublikos Konstitucija), kitaip tariant į tai, kas kėsina į Lietuvos valstybės saugumą. Įdomu tai, kad valstybės valdyme dalyvaujančios institucijos, beveik kasdien savo pasisakymuose vartojančios tokias sąvokas kaip „saugumas“, „nacionalinis saugumas“, iki šiol nėra šių sąvokų reikšmės apibrėžusios teisiniame reglamentavime (išskyrus Nacionalinio saugumo strategijoje pabrėžiamą nacionalinio saugumo – kaip valstybės klestėjimo pagrindo – traktavimą). Galimai to pasekoje susidaro situacija, kai didelis skaičius Lietuvoje veikiančių institucijų „rūpinasi“ šalies saugumo užtikrinimu, tačiau jų vykdoma veikla neturi bendros, į saugumo užtikrinimą orientuotos strategijos, kurioje būtų kompetentingai įvardijamos šalies saugumui kylančios grėsmės (neskirstant jų į vidaus ir sienų saugumui ar demokratinei santvarkai kylančias grėsmes) ir suplanuojamos į jų pašalinimą ir (arba) galimų padarinių masto sumažinimą orientuotos strateginio, taktinio ir operatyvinio lygmens priemonės bei tam pri jų tarpusavio sąveika.

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas kiekvienais metais rengia ir iki vasario 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Strateginiam komitetui svarstyti teikia grėsmių nacionaliniam saugumui sąrašo projektą (Grėsmių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui nustatymo ir vertinimo tvarkos aprašas). Analizuojant Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimą 2014-2017 metų laikotarpyje (laikotarpis – po Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų panaudojimo Ukrainoje – pasirinktas tikslingai), pastebima, kad kiekvienais metais nustatomos grėsmės Lietuvos valstybės nacionaliniam saugumui tiek savo kilme, tiek apimtimi išlieka beveik nepakitusios. Nors karinės Rusijos Federacijos agresijos Lietuvoje tikimybė

laikoma maža, kasmet nustatoma aktyvios ir agresyvos Rusijos žvalgybų veiklos ir vykdomo informacinio karo grėsmė, kai visais įmanomais būdais ir priemonėmis renkama informacija apie Lietuvos kariuomenės dislokaciją, strateginius civilinės paskirties objektus ir kita taktinio pobūdžio informacija, reikalinga karinių operacijų rengimui ir/arba rėmimui, skatinamas Lietuvos gyventojų nepasitikėjimas valdžios institucijomis, taip pat kasmet identifikuojama grėsmė Lietuvos energetiniam saugumui (Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimai 2015-2018).

Analogiškos grėsmės identifikuojamos ir kituose Lietuvos Respublikos nacionaliniuose teisės aktuose, tokiuose kaip Nacionalinio saugumo strategija ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Pastaruosiuose dokumentuose kaip pagrindinė Lietuvos Respublikos saugumui dabartiniu laikotarpiu kylanti grėsmė įvardijami agresyvūs Rusijos Federacijos veiksmai, pažeidžiantys visuotinės tarptautinės teisės normomis ir principais bei taikiu sambūviu pagrįstą saugos architektūrą. (Nacionalinio saugumo strategija).

Atsižvelgiant į Lietuvai kylančias ir prognozuojamas grėsmes, saugumo klausimas tampa itin svarbus. Nepaisant to, kad už Lietuvos gyventojų saugumą atsakingų institucijų yra ne viena, karo, kaip ir ekstremaliųjų situacijų, atveju didžiausia atsakomybė sprendžiant gyventojų saugumo užtikrinimo klausimus tenka savivaldybėms. Savivaldybių atsakomybės sritys kalbant apie gyventojų apsaugą išsiskiria į tas, kurios yra aktualios ekstremaliųjų situacijų atvejais, į aktualias karo padėties metu bei į tas, kurios svarbios abiem atvejais. Identifikavus tenkančios atsakomybės mastą, darbo autorės požiūriu svarbu yra įvertinti realų savivaldybių pasirengimą vykdyti joms karo, traktuojamo socialinio pobūdžio ekstremaliąja situacija, atveju teisiniame reglamentavime numatytas funkcijas, kuris yra tiesiogiai susijęs su gyventojų saugumo išsaugojimu karo grėsmės atveju. Pasirinkta tema yra nauja tuo atžvilgiu, kad dėl vienu metu veikiančių kelių teisinių režimų (ekstremaliosios situacijos paskelbimas, karo padėties įvedimas ir mobilizacijos paskelbimas) į karą žvelgiama kaip į socialinio pobūdžio ekstremaliąją situaciją, todėl savivaldybių vykdomos funkcijos gyventojų apsaugos srityje vertinamos platesne prasme (tačiau tuo pačiu neperžengiant teisinio reglamentavimo numatytų įpareigojimų).

Temos iširtumas. Ekstremaliųjų situacijų ir jų poveikio gyventojų saugumui klausimai plačiau nagrinėjami užsienio, nei Lietuvos mokslininkų literatūroje. Tarp užsienio mokslininkų šia tema domėjosi E. L. Quarantelli, R. W. Perry, B. Wisner, P. Blaikie, T. Cannon, I. Davis ir kt., tuo tarpu Lietuvoje šis klausimas plačiau nagrinėtas tik A. Survilos ir B. Pitrenaitės - Žilėnienės. Karo temą užsienio mokslininkai labiau linkę analizuoti per karinės doktrinos ir žmogaus teisių apsaugos prizmę. Lietuvos mokslininkams aktualūs karo padėties metu gyventojų atžvilgiu taikomi teisių ir laisvių apribojimai bei Lietuvos atžvilgiu Rusijos vykdomos šiuolaikinio karo, kitaip dar vadinamo hibridiniu karu, priemonės. Tarp šias temas analizavusių Lietuvos mokslininkų paminėtini V. Vasiliauskienė, L. Idzelis, K. Kilinskas D. Buinauskas, T. Janeliūnas, L. Koščiūnas, Ž. Šaltūnienė, A. Vaišnys ir kt.

Gyventojų apsaugos klausimas karo padėties metu ir savivaldybėms tenkanti atsakomybė šioje srityje mokslininkų iki šiol nėra nagrinėti.

Tyrimo objektas – savivaldybių pasirengimas veiklai karo metu.

Darbe nagrinėjama problema – teisinis reglamentavimas įpareigoja savivaldybes imtis plataus spektro gyventojų apsaugos karo atveju veiksmų. Siekiant pasirengti šių veiksmų įgyvendinimui savivaldybėms reikalinga informacija apie galimos grėsmės ir jos padarinių mastą, taip pat teisinės bei finansinės galimės vykdyti parengties planavimo priemones. Todėl šio darbo metu nagrinėjama kokią įtaką savivaldybių pasirengimui veiklai karo metu turi teisinis reglamentavimas, turimi žmogiškieji ištekliai bei savivaldybių veikla civilinės saugos srityje.

Darbe buvo iškeltos šios **hipotezės**:

- evakuotus gyventojus priimsiančios savivaldybės karo atveju susidurtų su didesniu žmogiškųjų resursų trūkumu nei gyventojus evakuosiančios savivaldybės;
- teisinio reglamentavimo trūkumai daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju;
- savivaldybių nepakankamas pasirengimas civilinės saugos srityje daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju.

Darbo tikslas – įvertinti Lietuvos savivaldybių pasirengimą veiklai karo metu.

Darbo uždaviniai:

1. įvertinti savivaldybių struktūrinių pokyčių karo metu įgyvendinimo galimybes;
2. įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti mobilizacines užduotis;
3. įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas;
4. įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti gyventojų apsaugos funkcijas.

Informacijos rinkimo ir tyrimo metodai. Darbe naudoti teoriniai (mokslinės literatūros bei dokumentų nuosekliosios ir priežastingumo analizės, dedukcinis) ir empiriniai (anketinis) metodai. Gauti kiekybiniai duomenys apdoroti atlikus statistinę analizę, kokybiniai – turinio analizę.

Darbo praktinė reikšmė. Šio darbo metu nustatyta koks yra savivaldybių pasirengimas veiklai karo padėties metu ir šį pasirengimą įtakojantys veiksniai. Gauti rezultatai galėtų būtų panaudoti sprendžiant savivaldybių parengties gerinimo klausimus ir tokiu būdu stiprinant gyventojų saugumo karo atveju užtikrinimo galimybes.

I. EKSTREMALIOSIOS SITUACIJOS IR KARO SAMPRATA

1.1. Ekstremaliosios situacijos ir karo sąvokų aiškinimas teisiniame reglamentavime ir mokslinėje literatūroje

Šiuo metu Lietuvoje galiojančiame teisiniame reglamentavime ekstremaliosios situacijos sąvoka neišvengiamai susijusi su ekstremaliojo įvykio apibrėžimu. Norint apibrėžti kas tai yra ekstremalioji situacija reikia nepamiršti, kad ji yra tarsi sudėtingiausias susidariusios situacijos, kai kyla arba gali kilti pavojus žmonių gyvybei, sveikatai, turtui ar aplinkai, etapas. Pradiniu tokios situacijos etapu galima traktuoti įvykį, kurį teisės aktai apibrėžia kaip ekstremaliojo įvykio kriterijų neatitinkantį, nepasiekusį gamtinį, techninį, ekologinį ar socialinį įvykį, keliantį pavojų gyventojų gyvybei ar sveikatai, jų socialinėms sąlygoms, turtui ir (ar) aplinkai (Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas). Tokiais įvykiais galima laikyti gaisrus, transporto avarijas, transporto eismo nutraukimą ar sutrikimus, elektros energijos, šilumos, gamtinių dujų tiekimo sutrikimus ir pan., jei jų padariniai nėra tokio masto, kad juos būtų galima laikyti ekstremaliaisiais įvykiais. Tokios apimties įvykiai paprastai paliečia nedidelę visuomenės dalį o, jei ir paliečia tam tikrą didesnę gyventojų grupę (pvz. tam tikro namo ar seniūnijos gyventojus, tam tikros įstaigos darbuotojus ir pan.), jų poveikio trukmė paprastai nebūna ilga. Sudėtingesniais laikomi įvykiai, kurie atitinka ekstremaliųjų įvykių kriterijus (Ekstremaliųjų įvykių kriterijų sąrašas) arba stichinių, katastrofinių meteorologinių ir hidrologinių reiškinių rodiklius (Stichinių, katastrofinių meteorologinių ir hidrologinių reiškinių rodikliai). Tokie įvykiai įvardijami ekstremaliaisiais įvykiais, kurie nuo paprastų įvykių skiriasi savo padarinių apimtimi. Ekstremalieji įvykiai Lietuvoje įvyksta rečiau ir beveik visais atvejais yra susiję su po Antrojo pasaulinio karo likusių sprogmėnų radimu. Jei įvykiai gali būti laikomi kasdieniniu reiškiniu, tai ekstremaliųjų įvykių svarba yra ženkliai didesnė. Taip yra vien dėl to, kad jų likvidavimui beveik visada pasitelkiamas didesnis kiekis civilinės saugos sistemos pajėgų. Be to, ar susidariusi situacija bus pripažinta ekstremaliąja priklauso ir nuo to ar įvykęs įvykis yra laikomas ekstremaliuoju, t. y. ar jis atitinka bent vieną ekstremaliųjų įvykių kriterijų arba stichinių, katastrofinių meteorologinių ir hidrologinių reiškinių rodiklį. Jei tokio atitikimo minėtiems kriterijams ar rodikliams nėra, susidariusi situacija niekada netaps ekstremaliąja. Kitaip tariant tam, kad susidariusi situacija taptų ekstremaliąja nepakanka atsakingoms institucijoms vadinti jos ekstremaliąja, nes situacijos pripažinimo ekstremaliąja procedūra yra griežtai reglamentuota teisės aktais. Visais atvejais susidariusi situacija ekstremaliąja gali būti laikoma tik tada, kai įvykęs įvykis yra laikomas ekstremaliuoju ir yra bent viena iš ekstremaliosios situacijos skelbimo sąlygų, numatytų Ekstremaliųjų situacijų skelbimo ir atšaukimo tvarkos apraše. Ekstremaliosios situacijos Lietuvoje gali būti dviejų lygių: valstybės ir savivaldybės. Savivaldybės lygio ekstremaliosios situacijos teritorija neišėina už vienos savivaldybės teritorijos ribų, kai tuo tarpu valstybės lygio ekstremalioji situacija būna

tada, kai jos padariniai apima daugiau kaip trijų savivaldybių plotus arba tada, kai savivaldybės lygio ekstremalioji situacija užtrunka ilgiau nei 6 mėnesius. Pastaruoju atveju savivaldybės lygio ekstremaliosios situacijos tapimas valstybės lygio ekstremaliąja situacija siejamas su savivaldybių galimybėmis savo jėgomis likviduoti užsitęsusias ekstremaliąsias situacijas ir jų padarinius. Daroma prielaida, kad, jei savivaldybėms savo turimų resursų savarankiškai likviduoti savivaldybės lygio ekstremaliosios situacijos padarinių nepakanka, reikalingas valstybės lygio institucijų įsikišimas. Pažymėtina, kad situacija ekstremaliąja tampa tik tada, kai ją ekstremaliąja paskelbia atitinkamai savivaldybės administracijos direktorius (savivaldybės lygio ekstremaliosios situacijos atveju) arba Lietuvos Respublikos Vyriausybė (valstybės lygio ekstremaliosios situacijos atveju) priimdami atitinkamus teisės aktus (Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas, Ekstremaliųjų situacijų skelbimo ir atšaukimo tvarkos aprašas).

Įdomu tai, kad nepaisant to, jog civilinę saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose analizuojamos ekstremaliosios situacijos, be šios sąvokos Lietuvos teisiniame reglamentavime egzistuoja ekstremalios situacijos sąvoka. Pastaroji apibrėžta Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatyme, kur ji aiškinama kaip padėtis, atsirandanti dėl gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio priežasčių ir sukianti staigų bei didelį pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui, gamtai arba lemianti žmonių žūtį, sužalojimą ar didelius turtinius nuostolius. Nors abi situacijos pagal jų apibrėžimus yra labai panašios, tačiau jų įvedimo tvarka ir už jų likvidavimą atsakingos institucijos ne visiškai sutampa. Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatyme ekstremali situacija laikoma nepaprastosios padėties skelbimo pagrindu. Remiantis Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymu, nepaprastoji padėtis gali būti įvedama, kai dėl valstybėje susidariusios ekstremalios situacijos kyla grėsmė Lietuvos Respublikos konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai ir šios grėsmės neįmanoma pašalinti nepanaudojus nepaprastųjų priemonių (Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas). Atsižvelgiant į šią teisės akto nuostatą, matoma, kad ekstremali situacija nėra tapati ekstremaliajai situacijai, nes civilinę saugą (o tuo pačiu ir ekstremaliąsias situacijas) reglamentuojančiuose teisės aktuose tiesioginių ekstremaliųjų situacijų sąsąjū su nepaprastosios padėties įvedimu nėra.

Nors civilinę saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose kalbama apie ekstremaliąsias situacijas, Lietuvos mokslininkai labiau domisi ir aprašo ekstremalias arba nepaprastas situacijas. B. Pitrenaitė analizuodama Lietuvos teisinę bazę ir jos trūkumus dėmesį skiria ekstremalių situacijų, kurios gali tapti nepaprastosios padėties skelbimo priežastimi, metu taikomiems žmonių teisių ir laisvių apribojimams (Pitrenaitė 2006). Tuo tarpu A. Survila į mokslinę literatūrą įveda Lietuvos teisiniame reglamentavime neįtvirtintas incidento ir nepaprastosios situacijos sąvokas. Pasak šio autoriaus, neigiamais padariniais pasižyminčios situacijos turėtų būti skirstomos į incidentus, ekstremaliąsias ir nepaprastąsias situacijas (Survila 2018).

Tarptautinėje bendruomenėje labiau paplitusi nelaimės arba katastrofos, o ne ekstremaliosios situacijos sąvoka, kuria dažniau apibūdinamos dideliais neigiamais padariniais pasižyminčios gamtinės kilmės situacijos, tokios kaip uraganai, cunamiai, žemės drebėjimai ar pan. (Samuels 2019). Tuo tarpu B. Wisner siūlo išplėsti nelaimės (katastrofos) sąvokos aiškinimą. Jo teigimu nelaimės sukelia ne tik gamtinės kilmės įvykiai, tai gali būti politinės, socialinės, ekonominės aplinkos rezultatas. Autoriaus nuomone, žemesnio socialinio sluoksnio žmonės dažniau gyvenimui pasirenka mažiau saugias vietas (pvz. pramoniniuose rajonuose, ugnikalnių šlaituose, žemės drebėjimų zonose ir pan.), todėl ir nelaimių (katastrofų) padarinius jie jaučia didesnius nei saugesnėse vietose gyvenantys aukštesnės socialinės klasės žmonės. Atsižvelgiant į tai, vertinant įvairių nelaimių kilimo priežastis ir padarinių mastą didesnę dėmesį siūloma skirti politinės, socialinės, ekonominės aplinkos įtakos vertinimui (Wisner ir kt. 2003, 3-5). E. Quarantelli analizuodamas nelaimės (katastrofas) skirsto jas pagal jų atskiroms bendruomenėms padarytą poveikį (Quarantelli 2003). Pasak šio autoriaus, neigiamus padarinius gyventojų gyvybei, sveikatai, turtui ir aplinkai sukeliančios situacijos turėtų būti skirstomos į kasdienes avarijas, nelaimės ir katastrofas, kurios vienos nuo kitų skiriasi pažeidimo mastu. Jo nuomone, kasdieninės avarijos yra įprastas reiškinys (kuris galėtų atitikti Lietuvos teisiniame reglamentavime įteisintą įvykio apibrėžimą), nelaimių metu paprastai pažeidžiama tam tikra viena bendruomenė (pvz. vieno kaimo gyventojai po ugnikalnio įsiveržimo), o katastrofų metu neigiamus padarinius gali pajauti kelios bendruomenės, taip pat gali būti sutrikdyta gelbėjimo tarnybų, žiniasklaidos atstovų veikla. Kitaip tariant katastrofomis laikomos situacijos, kurioms būdingas didesnis chaosas ir padarinių mastas (Quarantelli 2003). Kai kurie autoriai nelaimės skirsto pagal tai, kaip atskirais laiko periodais buvo aiškinama jų kilmė – nuo Dievo bausmės už bendruomenės nuodėmes, gamtos akto iki gamtos ir žmonių vykdomos veiklos sąveikos bei socialinio konstrukto (Costine 2015).

Nors tarptautinėje praktikoje situacijos, kurios savo požymiais atitinka ekstremaliosios situacijos apibrėžimą, vadinamos skirtingai, tai didelės įtakos Lietuvos civilinės saugos sistemos subjektams neturiu. Tuo tarpu Lietuvos teisiniame reglamentavime ekstremaliųjų ir ekstremalių situacijų sąvokų egzistavimas įneša tam tikros sumaišties, kaip ir tokių sąvokų kaip incidentas ar nepaprastoji situacija, kurios nėra naudojamos tarp civilinės saugos sistemos subjektų, vartojimas Lietuvos mokslinėje literatūroje.

Lietuvos Respublikos teisiniame reglamentavime karo sąvoka įtvirtinta Lietuvos Respublikos karo padėties įstatyme. Vadovaujantis minėto teisės akto nuostatomis, karas – tai paskelbtas karas arba bet kuris kitas ginkluotas konfliktas, kurio dalyvė yra Lietuvos Respublika (Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas). Nepaisant to, kad Lietuvos teisinėje bazėje ginkluoto konflikto sąvoka nėra naudojama, ji labai svarbų vaidmenį vaidina tarptautinėje humanitarinėje (karo) teisėje. Tai laikotarpis, kai šalis viešai paskelbia, kad įsigaliojo kitos nei taikos metu galiojusios teisinės normos. Todėl situacijos kaip ginkluoto konflikto įvardijimas yra svarbus momentas, nuo kurio pradeda galioti visiškai

kitos teisinės normos, kurios taikos metu būtų laikomos netgi pažeidžiančiomis žmonių teises ir laisves. Pavyzdžiui ginkluoto konflikto metu pasikeičia žmonių teisės į gyvybės apsaugą, būsto neliečiamumą, gyvenamosios vietos pakeitimą ir pan. Pasak karo ir ginkluoto konflikto sąvokas analizavusių autorių, iki 1949 metų, kai buvo priimta Ženevos konvencija, karo sąvoka buvo vartojama ženkliai dažniau ir ji reiškė ginkluotą konfliktą tarp valstybių. Po Ženevos konvencijos įsigaliojimo karo terminą tarptautinėje teisėje pakeitė ginkluoto konflikto sąvoka (Vasiliauskiene 2012). Įdomu tai, kad iki Ženevos konvencijos priėmimo, susidariusi situacija karu buvo laikoma tik tada, kai ją taip įvardindavo abi konflikte dalyvaujančios šalys ir tik tokiu atveju įsigaliodavo tarptautinė humanitarinė teisė. Tenka pažymėti, kad šiuo istoriniu laikotarpiu pastarasis humanitarinės teisės įsigaliojimo mechanizmas, kai tokios šalys kaip Rusijos Federacija niekada savo atliekamų veiksmų neįvardija kariniais, atneštų kur kas didesnių nuostolių šalims, į kurias Rusijos Federacija nukreipia savo okupacinius veiksmus. Tuo tarpu šiais laikais humanitarinė teisė įsigalioja tiek karo, tiek ginkluoto konflikto, kurį pripažįsta bent viena iš konflikto šalių, atveju.

Nepaisant to, kad tarptautinė bendruomenė siekia išstumti karo sąvokos vartojimą, Lietuvoje ji vis dar vartojama, o teisiniame reglamentavime yra numatytas aiškus susidariusios situacijos paskelbimo karo padėtimi mechanizmas. Karo padėtis, kaip ir karo sąvoka, įtvirtinta Lietuvos Respublikos karo padėties įstatyme ir ji aiškinama kaip ypatinga teisinė padėtis, kuri įvedama prireikus ginti Tėvynę ginkluoto užpuolimo ar jo grėsmės atveju, kai kyla grėsmė Lietuvos valstybės suverenumui ar jos teritorijos vientisumui, arba prireikus vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus siekiant užtikrinti valstybės gynybą ir kitas gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas karo metu (Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas). Įvesti karo padėtį yra suteikta teisė Lietuvos Respublikos Seimui savo nutarimu arba (neatidėliotinu atveju) Prezidentui jo dekretu. Pastaruoju atveju Prezidento priimtą sprendimą privalo patvirtinti ir Lietuvos Respublikos Seimas.

Analizuojant ekstremaliosios situacijos paskelbimo ir karo padėties įvedimo procedūras, pastebima tam tikra abiejų šių teisinių režimų sąsaja. Į ekstremaliųjų įvykių kriterijų sąrašą yra įtraukti ne tik tokie įvykiai, kurie gali kelti pavojų žmonių gyvybei, sveikatai, turtui ar aplinkai, bet taip pat ir įvykiai, kurie gali kelti grėsmę valstybės saugumui, t. y. užsienio valstybės karinių vienetų skaičiaus gretimos valstybės pasienio teritorijose padidėjimas, veiksmų suaktyvėjimas, karinės galios demonstravimas prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos; nesankcionuotas užsienio valstybės ginkluotųjų pajėgų Lietuvos Respublikos valstybės sienos kirtimas; asmenų ar asmenų grupių neteisėti ir (ar) ginkluoti veiksmai, nukreipti prieš valstybės suverenitetą, konstitucinę santvarką; pasienio sargybos, valstybės sienos apsaugos objekto ar įrenginio apšaudymas ar užpuolimas (Ekstremaliųjų įvykių kriterijų sąrašas). Įvertinus tarptautinę praktiką nesudėtinga prognozuoti, kad minėtos situacijos galimai užtruktų ilgiau nei 24 val., be to galima poveikį pajautų daugiau nei 500 gyventojų ir tikėtina, kad būtų paveikti (arba bandomi paveikti) valstybinės reikšmės objektai tokie, kaip Lietuvos radijo ir

televizijos bokštas, valstybės institucijų buveinės, energetikos įmonės ir kt. Visi šie požymiai yra ekstremaliosios situacijos skelbimo sąlygos, kurioms susidarius situaciją reikėtų įvardinti (t. y. pagal galiojančias teisinės procedūras paskelbti) ekstremaliąja. Vadinasi situacija, kurioje kyla arba gali kilti grėsmė šalies suverenumui ir (ar) teritorijos vientisumui, gali būti traktuojama ir ekstremaliąja situacija. Kitaip tariant, teritorijoje, kurioje įvesta karo padėtis, visais atvejais bus ir ekstremalioji situacija, o tuo pačiu galios ir abu šiuos teisinius režimus lydintys teisės aktai.

Mokslininkai pripažįsta, kad tarptautiniai teisės šaltiniai nepateikia vieningo karo sąvokos aiškinimo. To priežastimi laikomas galimai per platus šios sąvokos vartojimas kasdieniniame gyvenime (karas su terorizmu, skurdu ir pan.). Todėl, siekiant turėti vienodą karo suvokimą, siūloma šią sąvoką aiškinti kaip valstybių ar kitų subjektų, turinčių teisę naudoti ginkluotą jėgą, varžymąsi ar politikos tęsimą faktiškai naudojant ginkluotą jėgą arba kaip teisinę būklę, kuri prasideda nuo karo paskelbimo ar karo padėties įvedimo ir baigiasi tokios būklės panaikinimu (Žilinskas 2006). Pasak J. Žilinsko, karą reikėtų skirti į teisinį (formalų) ir faktinį (materialų). Faktinis karas turėtų būti siejamas su realiai prasidėjusiais kariniais veiksmais, o teisinis – su vykstančių veiksmų įvardijimu kariniais arba, kalbant Lietuvos teisinio reglamentavimo terminais, su karo padėties įvedimu. Tas pats autorius teigia, kad „karas – tai yra baisiausia, kraštutinė visuomenės situacija, nenormali ir nepriimtina, kurios metu, anot romėnų, tyli ne tik mūzos, bet ir įstatymai, jo pagrindimui (ar pateisinimui) ieškoma įvairiausių argumentų, o šiuose argumentuose ieškoma ir teisingumo“ (Žilinskas 2012).

Analizuojant XXI amžiaus karinius konfliktus (pvz. Rusijos Federacijos karinius veiksmus Ukrainos atžvilgiu) pastebima, kad nei viena iš kariaujančių šalių nesiekė jų įvardinti karu. Šio istorinio laikotarpio agresyvią politiką vykdančių pasaulio šalių lyderiams būdingas noras sudaryti taikios šalies įvaizdį, o nukentėjusios šalys didesnę reikšmę stengiasi suteikti savo šalies ekonominėms perspektyvoms, todėl dažnai atvejais vengiama savo šalį įvardinti kare ar net ir kariniame konflikte dalyvaujančia šalimi. Galimai dėl šios priežasties kalbėdami apie tarptautinius santykius karo sąvoką sutinkame vis rečiau.

1.2. Šiuolaikinis karas ir jo požymiai

Šiuolaikiniame pasaulyje didele įtakos galia pasižyminčios šalys (pvz. Rusijos Federacija, JAV, Kinijos Liaudies Respublika ir kt.) supranta, kad norint plėsti įtakos zoną naudingiau tai daryti „taikiu“ būdu, kinetinių veiksmų galimybę pasiliekant tik kritiniam atvejui (nustačius „taikių“ priemonių neveiksmingumą). Tikėtina, kad, atsižvelgiant į tai, XXI amžiuje karu pradėti laikyti ne tik kinetiniai veiksmai. Pagal priemonių, kuriomis daroma įtaka (kitai tariant „kariaujama“), pobūdį, Lietuvos Respublikos kašto apsaugos sistemos pareigūnai išskiria šiuos karo modelius: 1) hibridinį karą, 2) „minkštosios galios“ priemonių naudojimą, 3) energetinės ar kitokios priklausomybės skatinimą, 4)

staigią arba planuotą kinetinių veiksmų ataką. Tad ir šias priemones aktyviai taikančios šalys dažnai atvejais laikomos kariaujančiomis šalimis.

Nepaisant to, kad visų šių karo modelių tikslas yra padidinti turimą galią (praplėsti įtakos zoną), kaip vieną iš pavojingiausių ir šiais laikais vis labiau populiarėjančių karo modelių reikėtų įvardinti hibridinį karą, kuriam būdingi visi likę karo modeliai (pradedant „minkštosios galios“ priemonėmis ir baigiant staigiomis arba suplanuotomis kinetinėmis atakomis). Kalbant apie hibridinį karą, reikia pažymėti, kad tokį karą kariaujanti šalis visada pirmiausiai imasi „minkštosios galios“ priemonių taikymo, kurios gali eiti išvien arba paeiliui su energetinės ar kitokios (pvz. ekonominės, politinės) priklausomybės skatinimu, o kinetinius veiksmus panaudoja tik kraštutiniu atveju. Todėl ir hibridinio karo, kuris kartais vadinamas naujosios kartos karu, tikslu yra laikomas ne karinio konflikto laimėjimas, o šalies režimo pakeitimas sau naudinga linkme (Asymmetric Warfare group 2017, 8). Įdomu tai, kad kariaujant hibridinį karą dalis priemonių būna orientuotos ne tik į tariamą priešą, bet kartu ir į savo šalies gyventojus, o jų tikslas būna pateisinti valdžios priimamus sprendimus.

Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje hibridinis karas įvardijamas kaip XXI amžiuje išplitusi kariavimo forma, pasižyminti šiais bruožais:

- veiksmų modalumu (išskiriant šiuos veiksmų modulius: konvencinis kariavimas, nereguliarioms grupuotėms būdinga taktika, teroristiniai ir kriminaliniai veiksmai);
- veiksmų sinchronizavimu (visų tipų veiksmai yra koordinuojami, vyksta vienu metu ir vienoje erdvėje);
- sulydimu (visų kariaujančių grupių veiksmais siekiama bendro tikslo);
- daugialypiškumu (skirtingos kariniuose veiksmuose dalyvaujančios grupuotės, pasižyminčios taktikos ir ginkluotės įvairove);
- nusikalstamumu (karinių veiksmų erdvėje pasitelkiant kriminalinius veiksmus, sukuriant baimės ir nepasitikėjimo atmosferą) (Kilinskas 2016).

Nors Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje tarsi ir bandoma apibrėži hibridinio karo sąvoką, tarptautinėje bendruomenėje tikslus hibridinio karo apibrėžimas nėra suformuluotas. Kai kurie vakarų šalių analitikai ir pareigūnai hibridinio karo sąvoką naudoja neįprastai karinei taktikai apibūdinti, kai pagrindiniu tikslu tampa ne šalies ginkluotosios pajėgos, bet poveikis jos vykdomai politikai, kai darant įtaką gyventojams siekiama visiško šalies destabilizavimo. Hibridinis karas pasižymi ir tuo, kad beveik visais atvejais visi kariniai veiksmai iki kinetinių veiksmų pradžios kariaujančios šalies yra neigiami. Dažnai atvejais ir patys kinetiniai veiksmai viešai traktuojami kaip savo tautos gynyba (Pvz. Rusijos-Ukrainos atvejis). Karo doktriną analizuojantys mokslininkai taip pat patvirtina, kad hibridinės priemonės naudojamos tada, kai nenorima atvirai vykdyti smurtinių veiksmų. Tokiu būdu galima išvengti viešo savo atliekamų veiksmų įvardijimo kariniais veiksmais, o kartu ir priešininko ginkluoto

atsako. Tuo pačiu dažnai atvejais išvengiama iš tarptautinės bendruomenės susidomėjimo bei reakcijos (Buinauskas 2015).

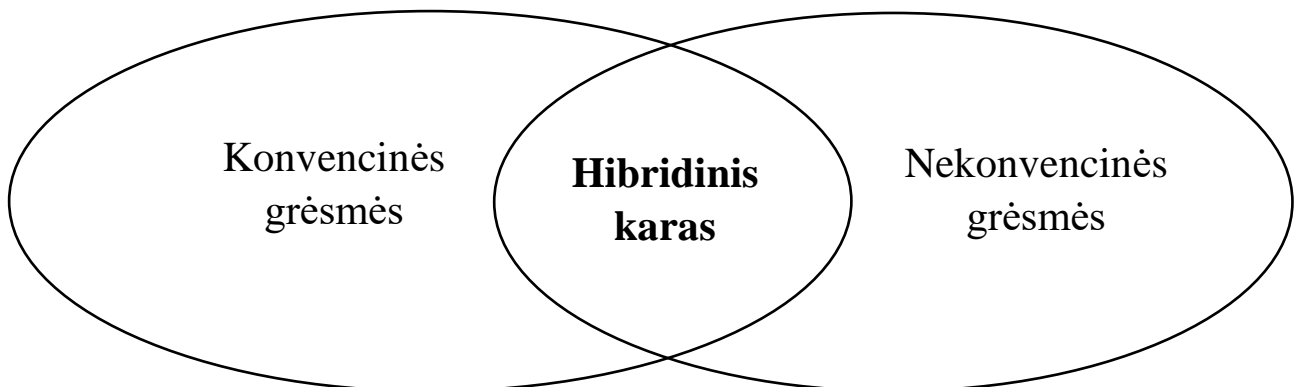
Andrew Radin išskiria šiuos galimus hibridinio karo scenarijus:

1. Naudojantis šalies, į kurią nukreipiami poveikio darymo veiksmai, gyventojų nusivylimu valdžios priimamais sprendimais vykdomos propagandos priemonės. Tokiu būdu nusivylę gyventojai skatinami tikėti geresnio gyvenimo, kuri galėtų suteikti poveikį daranti šalis, iliuzija. Kartu su propaganda dažniausiai taikomos ir kitos slapta vykdomos nesmurtinės priemonės (pvz. organizuojami kultūriniai renginiai, finansinėmis priemonėmis skatinamas studijų pasirinkimas suinteresuotoje šalyje, transliuojami suinteresuotai šaliai aktualūs televizijos kanalai ir pan.), kurių tikslas užtikrinti, kad svarbias valstybėje pareigas užimtų poveikį darančiai šaliai palankūs asmenys.

2. Paslėptų smurtinių priemonių taikymas, už kurį poveikį daranti šalis atsisako prisiimti atsakomybę. Veikiant šio scenarijaus rėmuose organizuojama ir remiama įvairių slapta veikiančių smurtinių grupuočių (pvz. separatistai ar pan.) veikla. Tokių grupuočių tikslas yra įvairiomis priemonėmis inicijuoti smurtinius konfliktus, į kuriuos „neva gindama savo tautiečių interesus būtų priversta įsikišti suinteresuota šalis“. Kaip pavyzdį galima paminėti Rusijos – Ukrainos konfliktą.

3. Įprasta agresija, kurios metu tuo pačiu vykdomos ir propagandinės kartu su kitomis nesmurtinėmis priemonėmis (kibernetinės atakos, politinis ir ekonominis spaudimas, terorizmas ir kriminaliniai incidentai, tarptautinių susitarimų ignoravimas ir pan.). Siekiant įgyvendinti šį tikslą nuolat stiprinama ir demonstruojama šalies karinė galia. Tokiu būdu formuojamas nesaugumo jausmas, skatinamas nepasitikėjimas tarptautiniais partneriais. Vizualiniu hibridinio karo pavyzdžiu galima įvardinti konfliktą Sirijoje, kurio metu be ginkluotų veiksmų buvo pasitelktos ir kitos poveikio priemonės.

Nepaisant šių hibridinio karo scenarijų, dažnai pasitaiko visų jų taikymo vienu metu modelis (Radin 2017). Net ir 2010 metais Lisabonoje priimtoje NATO Strateginėje koncepcijoje hibridinio pobūdžio grėsmės apibūdinamos kaip konvencinių ir nekonvencinių grėsmių derinys siekiant politinių tikslų.

1 pav. Hibridinio karo modelis

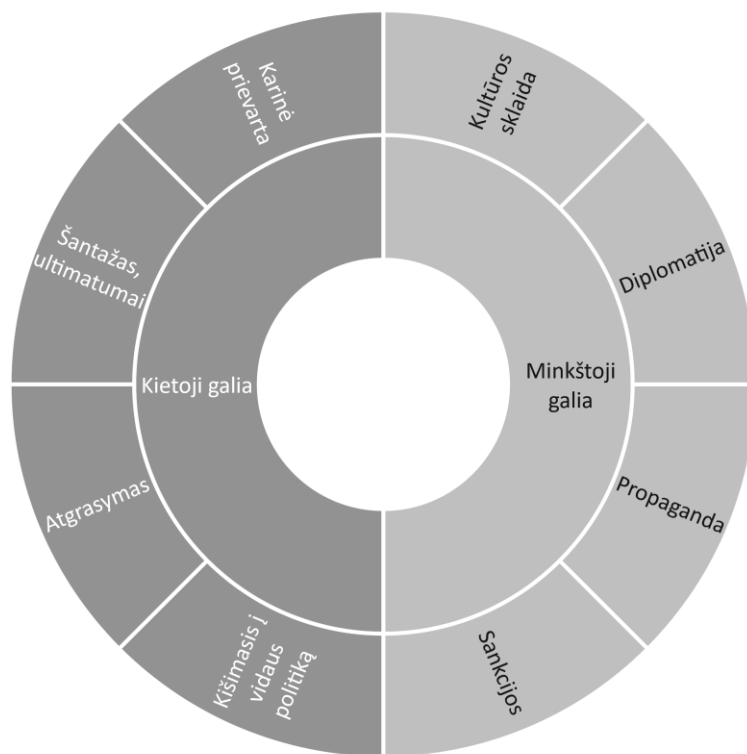
Rusijos Federacijos Ginkluotųjų pajėgų atstovai taip pat pripažįsta šiuolaikinėje karyboje vykstančius pokyčius, kai riba tarp karo ir taikos yra visiškai išsitrynusi, o patys karai pradami jų net nepaskelbus, kai objektu ir tikslu tampa ne šalies teritorija, o jos visuomenė. Tokių karų metu naudojamos priemonės apima platų spektrą, pradedant politinėmis, ekonominėmis ir baigiant informacinėmis, o jomis siekiama politinių ir strateginių tikslų (Kilinskas 2016, 135-140). Rusijoje organizuojamuose įvairiuose karybos specialistams skirtuose renginiuose pageidautinu hibridinio karo rezultatu (tikslu) įvardijami ne iš nugalėtos šalies galimi paimti resursai ar okupuota teritorija, o okupuotos šalies naujas nacionalinis mentalitetas, papildantis nugalėjusią tautą. Kitaip tariant hibridinio karo priemonės skirtos pakeisti planuojamos okupuoti šalies mąstymą taip, kad vykdoma okupacija būtų traktuojama kaip savanoriškas prisijungimas arba taikus pasidavimas kitokia forma galingesnės šalies daromam poveikiui (Vladimirov 2015).

Labiausiai žiniasklaidos atstovams, politikams, profesionaliems kariškiams, gynybos institucijų vadovams ir karybos ekspertams įsiminęs hibridinio karo pavyzdys yra Rusijos vykdyta Krymo okupacija ir įsiveržimas į Rytų Ukrainos teritorijas (Kilinskas 2016, 135-140). Nepaisant to, kad žiūrint iš istorinės perspektyvos Sovietų Sąjungos laikais panašios poveikio priemonės jau buvo taikomos ir Ukrainos atvejis nelaikomas visiškai nauju karo modeliu, akivaizdu, kad šios priemonės ir toliau daliai posovietinių šalių dėl įvairių priežasčių vis dar yra paveikios, todėl tuo pačiu ir keliančios nerimą.

Analizuojant hibridinį karą kaip „minkštosios galios“ priemonių, energetinės, ekonominės ar kitokios priklausomybės bei kinetinių veiksmų visumą, verta detaliau apibrėžti minėtų priemonių įtaką galutiniam šio modelio karo rezultatui.

1.2.1. Minkštosios galios priemonės

Kalbant apie tarptautinę politiką labai svarbus tampa galios aspektas. Galia socialinių mokslų požiūriu suvokiama kaip silpnesnio subjekto tam tikra prasme priverstinis sutikimas paklusti stipresniojo valiai. Tradiciniu požiūriu galios požymiais laikoma stipri valstybės ekonomika, skaitlingos ir šiuolaikine technika aprūpintos karinės pajėgos, stiprūs ir patikimi tarptautiniai partneriai ir pati valstybės teritorija kartu su jos gyventojais, kuriuos kiekviena šalis turėtų siekti ne tik apsaugoti, bet ir nuolat stiprinti. Minėti galios požymiai tarptautinių santykių mokslininkų įvardijami „kietąja galia“. Tuo tarpu mažiau apčiuopiami, tačiau ne mažiau svarbūs resursai, tokie kaip kultūrinė sklaida, propaganda, viešoji diplomatija ir kt. vadinami „minkštąja galia“. Nors „minkštosios galios“ priemonės dažnai atvejais gali pareikalauti ilgesnio poveikio laikotarpio, tačiau pasiekti rezultatai būna ilgalaikiai, nes „priverčia kitus norėti to, ko nori tu“. Todėl „minkštosios galios“ priemonės dažnai atvejais laikomos vienomis iš svarbiausių, nes ir paties hibridinio karo tikslu aiškiai įvardijamas noras pakeisti visuomenės mąstymą, o ne pasitelkus fizinę jėgą praplėsti savo šalies teritoriją (Isoda 2009).

2 pav. Kietosios ir minkštosios galios požymiai

Kalbant apie „minkštosios galios“ priemones išskiriamos tokios priemonės kaip kultūros sklaida, viešoji diplomatija, propaganda ir įvairaus pobūdžio (politinių, ekonominių) sankcijų taikymas.

Viena iš savo apimti paveikiausių priemonių laikoma kultūros sklaida, kurios esmė – akcentuoti kultūrinį panašumą, primenant bendrus istorinius periodus, vienodą mentalitetą, tokiu būdu formuojant nuomonę, kad tokie įtakojančios ir įtakojamoms šalims santykiai būtų logiškai pagrindžiami ir esamu istoriniu laikotarpiu. Puikus ir Lietuvai gerai pažįstamas tokios galios taikymo pavyzdys – Rusijos bandymas daryti įtaką posovietinėms šalims. Rusijos požiūriu šalims, buvusioms Sovietų Sąjungos sudėtyje būdinga bendra istorija, kalba, kultūra, mentalitetas, kuriuos būtina „apsaugoti“ nuo galimų išorinių ir vidinių (nepriklausomose šalyse kylančių) grėsmių. Todėl pasak Lino Idzelio, „Rusijos vykdomos „minkštosios galios“ priemonės į kultūros sklaidą orientuotos taip, kad tiek pačioje Rusijoje, tiek kaimyninėse šalyse gyvenantys rusakalbiai taptų paveikūs Rusijos kultūros ir ortodoksų bažnyčios įtakai“ (Idzelis, 2016, 5). Šiam poveikiui užtikrinti naudojamos įvairios meno ir literatūros priemonės, kurių tikslinė auditorija – prorusiškai nusiteikęs vidurinis visuomenės sluoksniu, kuris savo kasdieninėje veikloje vartoja rusų kalbą ir yra paveikęs Rusijos visuomenės informavimo priemonių pagalba vykdomai informacijos sklaidai.

Rusijos „minkštosios galios“ priemones analizuojantys krašto apsaugos sistemos pareigūnai pastebi, kad Lietuvos valstybinių švenčių laikotarpiu Lietuvoje organizuojami Vladimiro Putino režimą palaikančių atlikėjų (tokių kaip Olegas Gazmanovas, Timoti ir kt.) koncertai, spausdinami okupaciją aukštinantys ir posovietinių šalių pasipriešinimą jai neigiantys neva istoriniai veikalai, eskaluojamas

Lietuvos partizanų kaip „banditų“ stereotipas (Rūtos Vanagaitės knyga „Mūsiškiai“). Tokiu būdu renginių lankytojai ne tik skatinami prisiminti jų ir Rusijos istorinę bendrystę (kaip pavyzdį galima paminėti Olego Gazmanovo dainą „Aš gimęs Sovietų Sąjungoje“), bet ir bandoma pakeisti gyventojų požiūrį į Lietuvos istorinę praeitį okupantus paverčiant išvaduotojais, o nepriklausomybės gynėjus – „banditais“.

Rusijos kultūros sklaidos, kaip vienos iš Rusijos naudojamų „minkštosios galios“ priemonių tam tikra prasme „silpnesnei visuomenės grupei“ paveikti, taikymą patvirtinta ir Andrius Vaišnys (Vaišnys, 2016, 7-23).

Apibendrinant Rusijos vykdomą galios plėtros politiką per kultūros ir kolektyvinės atminties prizmę, galima teigti, kad dalis posovietinių šalių gyventojų vis dar yra paveikūs Rusijos įtakai, o tarptautinė bendruomenė dėl nepakankamo buvusių Sovietų Sąjungos šalių istorinės patirties žinojimo ne visada pakankamai rimtai įvertina galimas grėsmes Rytų Europos šalims, dėl to Rusijos vykdoma politika tampa dar veiksmingesnė.

Pasak Walterio Robertso, „viešoji diplomatija – tai vyriausybė arba vyriausybės finansuojama užsienio politikos veikla, kurios tikslas yra sukurti kuo palankesnę klimatą užsienio šalių visuomenėse tam tikros valstybės atžvilgiu, kad pastarosios užsienio politika būtų suprantama ir – idealiu atveju – priimtina tų šalių plačiajai visuomenei“ (Walter Roberts, Architect and Builder of Public Diplomacy 2018). Kad tarptautinė bendruomenė supranta ir pripažįsta viešosios diplomatijos naudą savo įtakos plėtros užtikrinimui matoma iš užsienio šalyse besikuriančių už kultūros propagavimą atsakingų organizacijų gausos. Viena pirmųjų viešosios diplomatijos naudą supratusių šalių laikoma Prancūzija, po Didžiosios prancūzų revoliucijos įkūrusi Alliance Française organizaciją, kuri iki šiol propaguoja prancūzų kalbą ir literatūrą pasaulyje. Iš panašaus pobūdžio Lietuvoje veikiančių organizacijų yra Britų Taryba, Vokietijos Goethės Institutas, Rusų namai. Nepaisant to, kad kiekvienos šalies tikslas yra formuoti kitų šalių teigiamą požiūrį apie ją ir jos vykdomą politiką, šalių interesai įkuriant įvairias jų kultūrą propaguojančias organizacijas dažniausiai neapsiriboja vien kultūros sklaida. Kitaip tariant viešosios diplomatijos pagrindinė užduotis tampa organizuotas „minkštosios galios“ resursų didinimas. Analizuojant viešąją diplomatiją, išskiriamos sekančios jos sudedamosios dalys:

- viešoji komunikacija, kurios tikslas yra politinių sprendimų aiškinimas visuomenės informavimo priemonių pagalba;

- strateginė komunikacija (teminės viešųjų ryšių kompanijos), kuri orientuojama į bendražmogiškąsias vertybes tokias kaip demokratija, žmogaus teisės ir laisvės, istorija, kultūra, identitetas ir pan.;

- ilgalaikių santykių su kitose šalyse gyvenančiais asmenimis palaikymas per švietimą, kultūrą, mokslą. Kaip pavyzdį galima paminėti JAV, kuriose po II-ojo pasaulinio karo vykdomose akademinėse ir kultūrinių mainų programose dalyvavo daugiau kaip 700 000 žmonių iš viso pasaulio (Isoda 2009).

Propaganda laikoma viešu, instituciškai reglamentuotu, tinkliniu, pasikartojančiu masių ar socialinių grupių įtikinėjimu, kuris veikia stimuliuodamas ir valdydamas įvairias emocijas ir jausmus. Propaganda visuomenę veikia populistinių kalbų, meno (kino, paveikslų, skulptūrų ir kt.), kultūros, grožinės ir mokomosios literatūros pagalba. Pagrindiniai jos tikslai yra kontroliuoti arba konstruoti pavienio individo, bendruomenės ar net visos visuomenės mąstymą, paveikti tapatybę ir/arba visuomenės nuomonę ar elgesį, kitaip tariant pasinaudojant psichologiniais, komunikaciniais ir edukaciniais instrumentais valdyti žmogaus elgesį. Įdomu tai, kad vertinant moksliniu požiūriu propaganda savaime nėra nei gera nei bloga, o jos tikslas yra griežtai orientuotas į individo, bendruomenės ar visuomenės formavimą. Ji netgi laikoma natūraliu, o kartais net labai reikalingu visuomenės konstravimo instrumentu, kurio pagalba visuomenė yra ugdoma ir lavinama. Tačiau kyla klausimas kas gali turėti teisę priimti sprendimą dėl individo, bendruomenės ar visuomenės ugdymo ir/ar lavinimo krypties parinkimo ir kas gali užtikrinti, kad pasirinkta kryptis demokratiniu požiūriu yra teisinga (Mažeikis 2010).

Nepaisant to, visuomenėje galimai dėl propagandos sąsajų su praeityje egzistavusiais represiniais nacių ir sovietų režimais, ji vertinama neigiamai (Grigaliūnas 2009). Tikėtina, kad tokio vertinimo priežastimi galima įvardinti šiuolaikinės visuomenės požiūrį į kieno nors norą „perkonstruoti“ jos nuomonę ar požiūrį į tam tikrus dalykus. XXI amžiuje, kai išsivysčiusios pasaulio šalys pabrėžia demokratijos, žmonių teisių ir laisvių svarbą, propaganda dėl jos bandymo „kištis“ į visuomenės protus ir mintis laikoma nepageidautina. Tačiau, nors ir išsilavinusių gyventojų atsparumas jai vis didėja, tam tikruose visuomenės sluoksniuose ji vis dar išlieka labai paveiki.

Vienu iš XXI amžiaus sėkmingiausių propagandos pavydžių reikėtų įvardinti Rusijos vykdomus veiksmus, kuri siekdama savo strateginių tikslų įgyvendinimo informacinę erdvę yra pavertusi „karo lauku“. Tokiose nedemokratinėse valstybėse kaip Rusija, Kinija, Šiaurės Korėja ir kt. aukščiausioji šalies valdžia visuomenės nuomonę laiko saugomu objektu, kuriuo rūpintis turi valstybė, kitaip tariant tokiose šalyse individo nuomonė neturi jokios reikšmės, o visuomenės nuomonė gali būti tik palanki vykdomai politikai, todėl propaganda tiek jose, tiek šalyse, į kurias manoma turint išskirtinių teisių (pvz. Rusijos nuomonė apie Baltijos šalis) yra aktyviai vykdoma. Rusijos Baltijos šalyse vykdoma propaganda paremta „tėvynainių politika“. Kadangi po Sovietų Sąjungos griūties nepriklausomybes paskelbusiose šalyse liko gyventi daug rusakalbių asmenų, Rusijos nuomone ji yra atsakinga už šių gyventojų gerovę, o šių šalių vykdomą politiką traktuoja kaip „antirusišką“, pažeidžiančią šiose šalyse gyvenančių rusakalbių mažumos teises.

Įdomu tai, kad be tiesiogiai į tam tikras šalis (pvz. Baltijos šalis, Ukrainą) nukreiptos propagandos priemonių, vienu iš pagrindinių Rusijos vykdomos propagandos tikslu reikėtų įvardinti jos siekį sukelti visuomenės abejojimą bet kokia viešojoje erdvėje prieinama informacija. Mokslininkų nuomone,

„Rusija šiandien atakuoja patį „tiesos“ principą, siekia įtikinti, kad „visi meluoja“. Tokie veiksmai skirti sunaikinti moralinius ir informacinius orientyrus šiuolaikinėje visuomenėje“.

Ne tokiu dideliu intensyvumu pasižyminčios, tačiau didelį poveikį šalių politikai ir ekonomikai galinčios padaryti priemonės yra sankcijos, kurios gali padaryti įtaką ir itin ribotam asmenų skaičiui, bet taip pat ir tam tikrai ekonomikos šakai, o tuo pačiu ir paveikti visą šalies ekonomiką.

Sankcijos – tai ribojamosios priemonės, kurių paskirtis yra paskatinti subjektus, kuriems jos nustatomos, imtis politikos ar elgesio pokyčių. Priėmus sprendimą pritaikyti tam tikras sankcijas stengiamasi kuo mažiau paveikti subjektus, kurie nėra atsakingi už politiką ar veiksmus, dėl kurių taikomos sankcijos. Sankcijos gali būti taikomos fiziniams, juridiniams asmenims, taip pat tam tikroms žmonių grupėms ar organizacijoms.

Po 2014 įvykusios neteisėtos Krymo aneksijos tokiu būdu siekiant destabilizuoti Ukrainą Europos Sąjunga, siekdama reaguoti į Rusijos vykdomą agresiją, įvedė sankcijas, kurių dalis yra galiojančios iki šiol. Pagal pritaikytų sankcijų pobūdį galima išskirti diplomatines priemones, individualias ribojamąsias priemones, ekonominius santykius ribojančias priemones, ekonomines sankcijas ir ekonominio bendradarbiavimo apribojimus.

Remiantis Europos vadovų tarybos pateikiama informacija, siekiant Europos Sąjungos mastu pademonstruoti nepritarimą Rusijos vykdomai politikai Ukrainos atžvilgiu buvo pritaikytos šios sankcijos:

1) diplomatinės priemonės:

- 2014 metais buvo atšauktas Europos Sąjungos aukščiausiojo lygio vadovų susitikimas ir tuo pačiu buvo atsisakyta bet kokių dvišalių bet kurios Europos Sąjungos narės ir Rusijos susitikimų. Be to, buvo sustabdytos derybos dėl vizų klausimo ir naujojo Rusijos ir Europos Sąjungos susitarimo.

- atsisakyta 2014 metais planuoto organizuoti G8 aukščiausiojo lygio vadovų susitikimo perkeliant jį į Briuselį ir nekviečiant į jį Rusijos;

- buvo sustabdytos derybos dėl Rusijos prisijungimo prie Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos ir Tarptautinės energetikos agentūros;

2) individualios ribojamosios priemonės:

– 164 Rusijos piliečiams ir 44 juridiniams asmenimis, kurie kėlė grėsmę Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei, 2014 metais buvo išaldytas turtas ir pritaikyti kelionių apribojimai, kurie galiojo iki 2019 metų kovo 15 d.;

- asmenims, kurie atsakingi už Ukrainos valstybės lėšų pasisavinimą, buvo išaldytas turtas, pratęsiant šios sankcijos galiojimą iki 2019 m. kovo 6 d.;

3) ekonominius santykius ribojančios priemonės, pritaikytos Krymo ir Sevastopolio teritorijai, kurių galiojimas pratęstas iki 2019 m. birželio 23 d.:

- prekių importo draudimas;

- draudimas teikti turizmo paslaugas;
- tam tikrų prekių ir technologijų eksporto draudimas;
- apribojimai su tam tikrais ekonominiais sektoriais ir infrastruktūros projektais susijusioms investicijoms;

4) ekonominės sankcijos:

- ginklų eksporto ir importo draudimas;
- kariniam naudojimui skirtų prekių eksporto draudimas;
- apribotos galimybės naudotis tam tikromis kritinės svarbos technologijomis ir paslaugomis, kurios gali būti naudojamos naftos žvalgybai ir gavybai;

- apribotos tam tikrų bankų ir bendrovių galimybės patekti į pirmines ir antrines Europos Sąjungos kapitalo rinkas;

5) ekonominio bendradarbiavimo apribojimas:

- Europos investicijų banko sustabdytas naujų Rusijos finansavimo operacijų pasirašymas;
- tarp Europos Sąjungos valstybių priimtas sprendimas tarpusavyje derinti poziciją dėl galimų Rusijos finansavimo operacijų;

- buvo iš naujo įvertintos Europos Sąjungos dvišalio ir regioninio bendradarbiavimo programos kai kurias iš jų sustabdant (ES ribojamosios priemonės, taikomos reaguojant į krizę Ukrainoje 2019).

Iš pateiktų pavyzdžių, kurie išskirtinai susiję tik su viena šalimi ir vienu įvykiu, galima matyti, kad tarptautinių sankcijų taikymas gali būti labai įvairus ir daryti poveikį tiek atskiriems individams, tiek visai šaliai per politinę ar ekonominę prizmę. Palyginus su kitomis „minkštosios galios priemonėmis“ sankcijų taikymas išsiskiria tuo, kad taikomos poveikio priemonės yra aiškiai matomos, priešingai nei pavyzdžiui kultūros sklaida, propaganda ar kt.

1.2.2. Priklausomybę skatinančios priemonės

Ekonominė priklausomybė – tai prekiniais – piniginiiais santykiais pagrįstas bendradarbiavimas tarp fizinių ar juridinių asmenų, organizacijų, valstybių ar net valstybių sąjungų tokių kaip Europos Sąjunga, NATO ar pan. (Ekonominė priklausomybė 2019). Nereikia net keliauti į trečiojo pasaulio šalis, pasižymintias gamtinių išteklių gausa (pvz. Irakas, Iranas, Sirija, Izraelis ir kt.), kuriose įvairiais būdais ir priemonėmis bando įsitvirtinti galingiausios pasaulio valstybės (JAV, Rusija ir kt.), Rusijos siekis išlaikyti ekonominę priklausomybę jaučiamas ir Lietuvoje, kaip ir kitose buvusio sovietinio režimo valstybėse.

Tuo tarpu politinė priklausomybė buvo labiau būdinga XX amžiuje ir ankstesniais laikais, kai karus laimėjusios šalys išsidalindavo likusias šalis paversdamos jas savo kolonijomis arba šalimis – vasalėmis. Nors reikia pažymėti, kad renkant kolonijas ar šalis – vasales visais laikais prioritetas buvo

taikomas šalims, kurios šaliai – nugalėtojai galėjo duoti didesnę ekonominę naudą. Kitaip tariant peršasi išvada, kad politinė priklausomybė visada buvo glaudžiai susijusi su ekonomine nauda.

Pasak Gintaro Mikšiūno, konfliktas Rytų Ukrainoje taip pat iš esmės yra ekonominis. Autoriaus požiūriu šio konflikto priežastis – prie Dono glūdintys milžiniški skalūnų dujų ištekliai, į kuriuos pretenduoja tiek Vakarų, tiek Rusijos valstybinės korporacijos, o „slavų identiteto“ ar „vieningos Ukrainos“ gynimas yra tik priedanga ekonominiams tikslams užmaskuoti (Ekonominė priklausomybė nuo pagražintų žinių 2014).

Savaime nei energetinė nei kita priklausomybė nėra laikoma blogiu, iki kol jomis nepradedama manipuliuoti. Švedijos gynybos tyrimo agentūros ekspertų atliktų tyrimų duomenimis 1991-2016 metų laikotarpiu Lietuva Rusijos vykdomos prievartos politikos objektu buvo 17 kartų, tuo tarpu Gruzija – 12, Baltarusija – 8, Ukraina – 5, Moldova – 3, Estija ir Latvija – po 2, Armėnija – 1, taikant tokius prievartos politikos būdus kaip: tiekimo nutraukimas (38 atvejai), prievartinė kainos politika (11 atvejų), sabotžas (4 atvejai), grasinimai be veiksmų (2 atvejai) (Švedas, 2017, 196-197). Šie pavyzdžiai iliustruoja kokį poveikį yra pajėgi daryti šalis nuo jos ekonominiu požiūriu priklausomoms valstybėms.

Dar didesnis poveikis gali būti jaučiamas, jei vienas šalies ekonominis sektorius yra priklausomas nuo kitos šalies ir tuo pačiu glaudžiai susijęs su kitais ekonominiais sektoriais. Pavyzdžiui energetiniam sektoriui būdingas „slenksčio efekto“ potencialas, kuris parodo tarpsektorinį pažeidžiamumą, t. y. kuo atskiri valstybės sektoriai vieni su kitais labiau integruoti, tuo bus jaučiamas didesnis poveikis energetinių išteklių tiekimo nutrūkimo atveju, o valstybė patirs didesnę žalą. Tokiu atveju energetinis saugumas tampa susijęs su kariniu, politiniu, socialiniu, ekonominiu, ekologiniu, komunikaciniu – informaciniu ir kitais valstybės saugumo sektoriais, nes kilus grėsmei jam grėsmė persikeltų ir į kitus valstybės saugumo lygmenis (Švedas, 2017, 196-197).

Kalbant apie energetinę priklausomybę nereikėtų apsiriboti vien energetinių resursų neturinčioms šalims galinčiomis kilti grėsmėmis. Gamtiniais ištekliais turtingos šalys taip pat yra įkaltinos tam tikros priklausomybės rėmuose, kurie joms garantuoja pajamas, gaunamas pardavus turimus išteklius. Tokios šalies pavydžiu galima laikyti ir Rusiją, kuri yra stipriai priklausoma nuo energijos produktų kainų pasaulinėse rinkose (Rusijos ekonomiką smukdo priklausomybė nuo naftos ir dujų 2018).

Esamu istoriniu laikotarpiu, kai visos pasaulio valstybės priklauso vienai ar kitai šalių sąjungai (Europos Sąjunga, NATO ir kt.), vertinant šalių ekonominę priklausomybę viena kitos atžvilgiu svarbi tampa ne tik savo šalies, bet ir kitų sąjungos šalių nepriklausomybė. Kaip pavyzdį galima paminėti NATO šalims (ypač posovietinėms šalims) nerimą keliančią vienos iš stipriausių aljanso valstybių - Vokietijos – energetinę draugystę su Rusija. Akivaizdu, kad dėl savo ekonominės stiprybės ir geografinės padėties Vokietija Rusijos keliamos grėsmės nemato. Todėl jos, kaip ekonomiškai stiprios šalies, didžiausias interesas yra grįstas grynai ekonomine nauda. Pasak Vokietijos, Europos žemynas yra

didžiausias naftos ir dujų importuotojas pasaulyje, todėl jos ir Rusijos konfrontacija niekam nenaudinga. To pasekoje Vokietija nors ir būdama ekonominiu požiūriu stipriausia šalimi Europoje, daranti didelę įtaką pasaulio ekonomikai, yra labai priklausoma nuo atviros pasaulio ekonomikos, energetikos ir globalinių problemų, o tai didina jos pažeidžiamumą ir tuo pačiu riboja jos gebėjimą įtakoti (Laurinavičius 2005).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šiame globaliame pasaulyje nei viena šalis neišgyventų, jei ji nebūtų ekonominiais santykiais susijusi su kitomis pasaulio valstybėmis. Tačiau tuo pačiu reikia pažymėti, kad renkantis šalį – partneres, svarbus tampa nepriklausomybės išsaugojimo aspektas.

1.2.3. Kinetiniai veiksmai

Kinetiniai veiksmai laikomi paskutiniu hibridinio karo etapu, kurį pasiekus jau būna išnaudotos arba lygiagrečiai gali būti naudojamos „minkštosios galios“ ir (arba) energetinės priklausomybės poveikio priemonės. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad hibridinio karo metu vykdomiems kinetiniams veiksams tam tikra prasme būna pasiruošta iš anksto. Šį teiginį puikiai iliustruoja Rusijos įvykdyta karinė operacija Kryme, kurio gyventojų etninė sudėtis (60 proc. pusiasalio gyventojų sudaro etniniai rusai) ir politinės pažiūros buvo labiau palankios Rusijai, o ne pačiai Ukrainai. Kryme veikiančiose švietimo įstaigose dirbo buvę Rusijos specialiųjų tarnybų karininkai, todėl jos buvo tinkama vieta separatistinių idėjų skaidai. Lygiagrečiai Kryme veikė daug Rusijos remiamų ir finansuojamų politinių ir nevyriausybinų organizacijų, į jų sudėtį įėjo apie 15 000 asmenų, kurių veikla buvo nukreipta prieš teisėtą Ukrainos valdžią. Be to, Krymo pusiasalyje buvusi Rusijos karinė infrastruktūra sudarė palankias sąlygas Rusijos karinių dalinių veiklai. Nepaisant šio pasirengimo, kariniai veiksmai nebuvo pradėti atvirai, o prisidengiant prie Ukrainos sienos Rusijos neva vykdytais kariniais mokymais, į kuriuos slapta buvo sutelkta apie 150 000 karių. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad aktyvus ir ilgalaikis „minkštosios galios priemonių“ taikymas šioje situacijoje galimai turėjo didelę įtaką kinetinių veiksmų sėkmei (Kilinskas 2016, 131-150).

Ne mažiau „minkštosios galios“ priemonių buvo panaudota ir Rusijos – Gruzijos karo metu. Tačiau šis konfliktas nuo situacijos Kryme skyrėsi tuo, kad nors ir nuodugniai stebėjusiems įvykius šioje užšaldytų konfliktų zonoje karo kilimas nebuvo staigmena, tačiau plačiajai visuomenei jis pasirodė netikėtas. Be to šio konflikto metu lygiagrečiai vykęs „informacinis karas“ vyko ne iki karinių veiksmų (kaip Krymo atveju), o labiau pačių karinių veiksmų metu (Martišius 2009). Reikia pažymėti, kad abiejų šių konfliktų metu Rusija nepripažino savo nei kinetinių veiksmų nei „minkštosios galios priemonių“ naudojimo, o tai yra vienas iš hibridinio karo požymių.

Kinetiniai veiksmai karo kontekste neišvengiamai susiję su ginkluoto konflikto sąvoka. Tai patvirtina ir Rusijos karinių struktūrų organizuojamų renginių metu hibridiniu karu įvardijami veiksmai, kurių tikslas yra valdžios ir resursų užgrobimas panaudojant jėgą ir kurie pasižymi vykdoma ginkluota

invazija, masinėmis žudynėmis, baime, ginkluota kova su visais, kurie nesutinka su nauju režimu. Pasak Rusijos pareigūnų, hibridinis karas gali kilti dėl įvairių priežasčių, tame tarpe ir dėl kitos šalies viduje neva vykdomos nedemokratinės politikos (Vladimirov 2015).

Be akivaizdžiai vykdomų kinetinių veiksmų, šiame istoriniame laikotarpyje atsakingai turėtų būti vertinamos ir kaimyninėse šalyse vykdomos karinės pratybos, ypač tokios, kuriose dalyvauja didesnis nei oficialiai deklaruojamas karinių pajėgų skaičius. O tarp galingiausių pasaulio šalių vykstančios ginklavimosi varžybos ir įvairūs grasinimai branduoliniu ginklu ar balistinėmis raketomis neturėtų būti vertinami tik kaip bandymas parodyti savo šalies galią.

Akivaizdu, kad karines pratybas ne tik kaip galimą pasirengimą atremti ginkluotą ataką, bet taip pat kaip potencialą grėsmę vertina ir galingosios pasaulio valstybės, tokios kaip Rusija, Kinija, Šiaurės Korėja. Kaip pavyzdį galima įvardinti Rusijos apsisprendimą 2018 metų spalio pabaigoje – lapkričio pradžioje Norvegijos jūroje atlikti raketų bandymus, kai tuo pačiu metu joje turėjo įvykti NATO pratybos. (Šalia NATO pratybų Norvegijoje Rusija ketina atlikti raketų bandymus 2018). Tuo tarpu Šiaurės Korėja pasmerkė Vašingtono ir Seulo karines pratybas paskleisdama informaciją apie tai, kad Pchenjanas galimai atstato Sohės ilgojo nuotolio raketų bandymų poligoną, nors Kim Jong Unas buvo sutikęs jį uždaryti (Šiaurės Korėja smerkia naujas Vašingtono ir Seulo karines pratybas 2019). O 2018 metų rugsėjo mėnesį Rusijos organizuotas pratybas, kuriose dalyvavo ir Kinijos pajėgų daliniai, galima laikyti galimos partnerystės užuomazga.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nepaisant to, jog kinetiniai veiksmai laikomi hibridinio karo kraštutine priemone (kai kitos priemonės pripažįstamos neveiksmingomis), jų įvedimo grėsmė visada išlieka.

II. KARO, KAIP SOCIALINIO POBŪDŽIO EKSTREMALIOSIOS SITUACIJOS, GRĖSMĖ LIETUVAI

2.1. Rusijos vykdomų karinių veiksmų Lietuvoje požymiai

Remiantis vienu iš Rusijos prezidento pareiškimų, kuriame teigiama, kad „Baltijos valstybės yra iš esmės prarasta Rusijos teritorijos dalis ir tai yra didžiausia žmonijos tragedija“, galima tikėtis, kad Lietuva vis dar išlieka pageidaujamos Rusijos buferinės valstybės pozicijoje (Idzelis 2016, 4). Todėl ir bandymas daryti poveikį tiek „minkštosios galios“, tiek ir kraštutinėmis priemonėmis (tokiomis kaip kinetinių veiksmų panaudojimas) yra tikėtinas. 2015 m. sausio 28 d. Maskvoje organizuotos konferencijos „XXI amžiaus hibridiniai karai“ metu JAV (kaip stipriausi NATO sąjungininkai) įvardintos didžiausia grėsmė Rusijai, o vienintele priemone nuo jos apsiginti – karas (Vladimirov 2015). Atsižvelgiant į susidariusią situaciją, kurioje Lietuva tampa ne tik pageidaujama buferine valstybe, bet tuo pačiu yra Rusijos požiūriu jai priešiškos organizacijos nare, galimų karinių veiksmų Lietuvos atžvilgiu tikimybę ir jų atpažinimo požymius reikėtų vertinti itin atsakingai. Įdomu tai, kad NATO (ar atskirų šios organizacijos narių, ypač JAV), kaip realios grėsmės Rusijai naratyvas sklendo ne tik politiniame ar ekonominiame lygmenyje, bet šalies viduje vykdomos propagandos pagalba yra išplitęs ir plačiojoje visuomenėje. 2016 metais atliktos apklausos duomenimis 65 proc. Rusijos gyventojų manė, kad kitos šalys Rusijai kelia karinę grėsmę, kai tuo tarpu 2006 metais taip manančių buvo tik 40 proc. (Rusijos nacionalinė saugumo strategija ir karinė doktrina ir jos reikšmė Europos Sąjungai 2017, 7).

Analizuojant Rusijos Lietuvoje vykdomas priemones, pastebimas jų atitikimas hibridinio karo požymiams, iš kurių labiausiai pastebimas „minkštosios galios“ priemonių taikymas. Nors energetinę priklausomybę skatinančių priemonių poveikis silpnėja, tačiau visiškai jo išvengti vis dar nepavyksta. Tuo tarpu kinetiniai veiksmai šiuo metu apsiriboja tik tam tikru galios demonstravimu Lietuvos pasienyje organizuojamų karinių pratybų metu.

Kaip vieną iš paveikiausių Rusijos Lietuvos atžvilgiu taikomų „minkštosios galios“ priemonių reikėtų įvardinti rusų kultūros sklaidą. Po Sovietų Sąjungos griūties Baltijos šalyse liko gyventi apie 1 milijonas rusakalbių asmenų, kurių šnekamoji kalba iki šiol yra rusų kalba (dalis vyresnio amžiaus asmenų visiškai arba beveik nesupranta lietuviškai), kurie žiūri Rusijos transliuojamus kanalus, klauso radijo laidas, skaito naujienų portalus ir kitais būdais bei priemonėmis gauna Rusijos platinamą informaciją. Nepaisant to, kad Lietuvos teisinis reglamentavimas numato, jog visuomenės informavimo priemonėmis draudžiama skleisti informaciją, kurioje raginama prievarta keisti Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką, skatinama kėsintis į Lietuvos Respublikos suverenitetą, jos teritorijos vientisumą, politinę nepriklausomybę, skleidžiama karo propaganda, kurstomas karas ir neapykanta, dažnais atvejais sudėtinga apčiuopti tiesioginius minėtų veiklų požymius (Lietuvos Respublikos

visuomenės informavimo įstatymas). Todėl tam tikros Lietuvos, kaip buvusios Sovietų Sąjungos šalies, ir Rusijos istorijos, meno, kultūros bendrystę primenančios priemonės yra vis dar taikomos ir paveikios. Kaip pavyzdžius galima paminėti periodiškai Lietuvoje transliuojamus Sovietų Sąjungos laikais statytus meninius filmus („Maskva netiki ašaromis“, „Kaukazo belaisvė“, „12 kėdžių“), senąją rusišką animaciją, šiais laikais statytus rusiškus filmus ir animaciją, kuriuose nežymiai įterpiama Sovietų Sąjungos simbolika ar propagandinės mintys.

Analizuojant kultūros sklaidos priemones pastebimas jų segmentavimas pagal auditorijas. Vyresnio amžiaus auditorijai, kuriai būdinga nostalgija Sovietų Sąjungos laikams, kai komunaliniai patarnavimai buvo nemokami, kai mokslas nieko nekainavo, o įgijus bet kurią profesiją valstybė priverstinai surasdavo darbo vietą, paveikesnės tokios priemonės kaip seni meniniai filmai, vyresnės kartos Rusijos estrados atlikėjų, kurie dažnai atvejais palaiko esamą Rusijos režimą (pvz. grupė „Liube“, atlikėjai Valerija, Filipas Kirkorovas ir kt.), koncertai, senųjų rusų autorių literatūra (tokios knygos kaip „Karas ir taika“, „Ana Karenina“ ir pan.), Lietuvoje rusų kalba leidžiama spauda. Jaunesnei rusakalbių kartai skirti įvairūs humoristiniai trumpametražiai video filmai, jaunosios Rusijos atlikėjų kartos (pvz. reperis Timati) koncertai, pokalbių, pažinčių svetainės ir kitos panašios priemonės. Atkreiptinas dėmesys, kad visos šios priemonės (įvairių renginių organizavimas) ne tik patvirtina Rusijos kultūros sklaidą Lietuvoje, bet tuo pačiu įrodo ir viešosios diplomatijos kaip vienos iš „minkštosios galios“ priemonių taikymą, kadangi beveik visi didesnio masto kultūriniai renginiai Lietuvoje organizuojami VšĮ „Rusų namai“, kuri yra finansuojama Rusijos.

Įdomu tai, jog šios kultūros sklaidos priemonės yra tokios paveikios, kad nutraukus prieigą prie jų (pvz. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2018 m. vasario 14 d. sprendimu Lietuvoje sustabdžius „RTR Planeta“ kanalo transliaciją) sukyla ne tik Lietuvos rusakalbių bendruomenė, bet ir iš dalies patriotiškai nusiteikę piliečiai akcentuodami laisvę patiems spręsti viešinamos informacijos patikimumo klausimą.

Kalbant apie propagandą, labiausiai eskaluojamas mažųjų Baltijos valstybių (tame tarpe ir Lietuvos) priklausomybės NATO klausimas. Tuo tikslu pasirinktos dvi politikos kryptys: NATO silpnumas ir šios organizacijos galimas pragmatinis požiūris į tarptautinių įsipareigojimų vykdymą:

1. Plėtojant NATO, kaip nepakankamai stiprios organizacijos, idėja siekiama sukelti abejones ar karinio konflikto tarp Lietuvos ir Rusijos grėsmės atveju NATO spėtų Lietuvai laiku suteikti karinę pagalbą. Reikia pažymėti, kad tokias abejones įvairių formatų susitikimuose kelia ir NATO, o tai savo ruožtu dar labiau didina tokių kariniu požiūriu silpnų šalių kaip Lietuva nerimą dėl savo saugumo, o tam tikroje visuomenės dalyje netgi kyla naudingumo priklausymui NATO klausimas.

2. Priešinga pirmajai politikos kryptčiai – NATO pragmatinis nenoras ginti mažai naudos šiai organizacijai duodančias šalis nuo esamo ar potencialaus stipriųjų NATO šalių ekonominio partnerio. Nerimą dėl tam tikrų NATO šalių požiūrio į Rusiją kaip į esamą ar būsimą strateginį partnerį (ypač

energetikos srityje) stiprina šiuo metu jau egzistuojantys kai kurių šalių stiprūs ekonominiai ryšiai su Rusija. Kaip pavyzdį būtų galima įvardinti Vokietiją, kuri pragmatinių santykių su Rusija naudą išvelgė jau XIX a. trečiame dešimtmetyje, kai su Sovietų Sąjunga pasidalino įtakos zonomis Vidurio Rytų Europoje ir Balkanų regionuose, o šiuo metu partnerystė yra ypač sustiprėjusi energetikos srityje. Tokia situacija Lietuvai kaip ir kitoms posovietinėms šalims ne tik kelia nerimą, kad neaišku kokios pozicijos Vokietija laikytųsi karinio konflikto tarp Rusijos ir vienos iš NATO šalių atveju, bet atskirais atvejais ir silpnina pasitikėjimą NATO (Laurinavičius 2005). Todėl, pasak Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos, veikdama šiomis politinėmis kryptimis Rusija siekia skaldyti NATO šalių vienybę supriešinant JAV su Europa ir Europos šalis tarpusavyje (Rusijos federacijos ginkluotų pajėgų atmintinė 2016).

Po Rusijos karinių veiksmų Kryme Europos Sąjungai įvedus sankcijas pastaroji neliko skolinga ir uždraudė mėsos, žuvies, pieno, vaisių ir daržovių iš Europos Sąjungos (tame tarpe ir Lietuvos) importą. Nepaisant to, kad Rusija išskirtinai Lietuvai sankcijų netaiko, tačiau poveikis jaučiamas dėl bendrai Europos Sąjungai taikomų poveikio priemonių, kurių kilmės priežastis buvo Europos Sąjungos šalių nepritartis Rusijos veiksams Ukrainos atžvilgiu.

Analizuojant Lietuvos atžvilgiu Rusijos bandomas taikyti priklausomybę skatinančias priemones, kaip didžiausią poveikį galinti daryti priemonė įvardijama energetinė priklausomybė. Lietuvai tapus Sovietų Sąjungos nare ji buvo įtraukta ir į Sovietų Sąjungos energetinę infrastruktūrą. Kadangi šiuo metu ši infrastruktūra vis dar naudojama, Lietuva išlieka fiziškai priklausoma nuo iš Rusijos importuojamų energetinių žaliavų (ypač gamtinių dujų). Atsižvelgiant į tai, kad nenutrūkstamas disponavimas energetiniais ištekliais nulemia šalies ekonominį, socialinį ir politinį stabilumą, energetinė priklausomybė nuo kitos šalies gali tapti nacionalinio saugumo problema, ypač, jei energetinius išteklius tiekianti šalis linkusi ta priklausomybę manipuliuoti. Žiūrint iš istorinės perspektyvos Rusija savo pastarųjų dešimtmečių užsienio politiką yra pakeitusi nuo geopolitinio mąstymo pereinant prie geoekonominio, kuris paremtas ekonominių galių plėtra. Todėl jos prioritetiniais tikslais tapo palankios verslo sąlygos Baltijos šalyse (kurios dažnai vadinamos buferinėmis šalimis), parama Rusijos kapitalui strategiškai svarbiose Baltijos šalių ūkio šakose (energetika, tranzitas). Jau 2000 metais priimtoje Rusijos Federacijos užsienio politikos koncepcijoje buvo teigiama „Rusija, siekdama apginti savo nacionalinius interesus, turi būti pasirengusi išnaudoti visus turimus ekonominius svertus bei resursus“. Nepaisant to, kad dažniais atvejais Rusijos energetikos įmonėse valstybinis kapitalas nebedominuoja, jos aktyviai dalyvauja Rusijos vykdomoje užsienio politikoje. Be to, pasak mokslininkų, Rusijoje veikiančios institucijos ir analitiniai centrai savo rengiamose ataskaitose aiškiai įvardija, kad Baltijos šalių energetinė priklausomybė gali būti tinkama priemonė Rusijai palankiems sprendimams tarptautiniu lygiu priimti. Minėtoje strategijoje tikimasi, kad tokiu būdu bus galima daryti poveikį net NATO ar Europos Sąjungai (Šaltūnienė 2019).

Nors dėka gamtinių dujų terminalo Klaipėdoje ir elektros jungčių su Lenkija ir Švedija Lietuva nebėra laikoma energetine sala, tačiau 2018 m. lapkričio 15 d. naujienų portalo www.delfi.lt pavišintais duomenimis, 2018 metais į šalį iš Rusijos buvo importuota 8,1 proc. daugiau dujų nei per panašų 2017 metų laikotarpį (Lietuva dujų importą iš Rusijos šiemet padidino 8 proc. 2018), o tai patvirtina vis dar egzistuojančią priklausomybę nuo Rusijos.

Kalbant apie kinetinius veiksmus, po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo reali jų grėsmė iki šių dienų nebuvo kilusi. Nepaisant to, Rusijos karinių pratybų Lietuvos pasienyje organizavimo, prisiminus Rusijos – Ukrainos konflikto kilimo pradžia, nereikėtų laikyti visiškai neutraliu reiškiniu, ypač kai pratybų scenarijuje prieš visada įvardijama NATO, o karinių pajėgų skaičius būna ženkliai didesnis nei yra oficialiai deklaruojama. Kaip pavyzdį galima paminėti Rusijos Baltarusijoje organizuotas pratybas „Zapad 2017“, kurių scenarijuje buvo imituojama Baltarusijos teritorijai, kurios gyventojai XX amžiaus pradžioje kovėsi su lietuviais, lenkais ir žydais reikšdami pretenzijas į Vilniaus guberniją, kylanti grėsmė iš šalies viduje veikiančių separatistų. Todėl prisiminus 2008 metais Rusijos vykdytus manevrus „Kavkaz“, kurie laikomi treniruote prieš invaziją į Gruziją, bei pratybas „Zapad“, po kurių prasidėjo kariniai veiksmai Ukrainoje, Lietuvos pasienyje organizuojamas pratybas reikėtų vertinti kaip potencialią, gerai užmaskuotą grėsmę arba bent jau demonstraciją, kad susiklosčius Rusijai nepalankioms aplinkybėms, tokia grėsmė Lietuvai būtų reali (Pratybos „Zapad“ – Rusijos treniruotė prieš invaziją į Baltarusiją? 2017). Ne mažiau nerimo Lietuvai sukėlė ir 2018 metais Kaliningrado srityje organizuotos pratybos, kurių metu buvo naudojamos balistinės „Iskander“ raketos. Įvertinus tai, kad „branduolinį užtaisą galinčios nešti raketos yra skirtos taikinių, esančių 50-500 kilometrų atstumu naikinimui, ekspertų nuomone Kaliningrado srityje laikomi kompleksai potencialiai galėtų smogti taikiniams kaimyninėse valstybėse, NATO narėse – Baltijos šalyse, Lenkijoje, taip pat pietų Švedijoje“ (Kaliningrado srityje Rusija pradėjo karines pratybas su „Iskander“ raketomis 2018).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nepaisant to, jog Rusijos kinetinių veiksmų grėsmė Lietuvai nėra aiškiai išreikšta, tačiau taikomos „minkštosios galios“ priemonės ir Lietuvos energetinės priklausomybės nuo Rusijos skatinimas yra priskiriami prie hibridinio karo požymių. Todėl pasak karybos ekspertų Rusija jau dabar kariauja, jei ne su Lietuva tiesiogiai, tai su Lietuva kaip NATO nare, tik šiame kare naudoja sunkiau identifikuojamas priemones.

2.2. Karo grėsmės įvardijimas ir pasirengimo jam priemonės valstybės institucijų strateginiuose ir kituose planavimo dokumentuose

Lietuvos Respublikos Konstitucija numato, kad Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo yra kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga (Lietuvos Respublikos Konstitucija). Krašto apsaugą (gynybą) Lietuvoje organizuoja Krašto apsaugos sistema, kurią sudaro Krašto apsaugos ministerija, ginkluotosios pajėgos, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,

žvalgybos institucija, karo prievolės ir mobilizacijos, gynybai reikalingos ginkluotės ir kitų prekių, paslaugų ir darbų įsigijimo ir valdymo bei kitos krašto apsaugos ministrui pavaldžios institucijos, krašto apsaugos reikmėms skirtos karinės teritorijos ir kiti infrastruktūros objektai, įmonės ir įstaigos, kurių steigėja yra Krašto apsaugos ministerija ar kitos krašto apsaugos sistemos institucijos, kurios pagal joms priskirtas funkcijas vykdo karo prevencijos ir parengties priemones. Pastarosios institucijos laikomos nacionalinio saugumo sistemos dalimi, o jų paskirtis yra saugoti ir ginti valstybės suverenitetą, jos teritorijos neliečiamybę ir vientisumą (Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas).

Nors Lietuvos teisiniame reglamentavime nėra apibrėžta nacionalinės rizikos analizės reikšmė, jos tikslas savo prasme yra artimas ministerijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės tikslui – nustatyti galimus pavojus, galinčius daryti neigiamą įtaką ministerijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų kompetencijai priskirtoms veiklos sritims (sektoriams), įvertinti ekstremaliųjų situacijų rizikos lygį ir numatyti rizikos valdymo priemones: sumažinti galimų pavojų kilimo tikimybę, galimus padarinius ir pagerinti didelės rizikos ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo galimybes (Ministerijos, kitos valstybės institucijos ir įstaigos galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės metodinės rekomendacijos). Pažymėtina, kad nors teisiniame reglamentavime egzistuoja skirtingos galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės metodinės rekomendacijos, skirtos ministerijoms, valstybės institucijoms ir įstaigoms, savivaldybėms, ūkio subjektams ir kitoms įstaigoms, šiame darbe analizuoti ministerijų ir kitų valstybės institucijų ir įstaigų galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės rezultatai, kurie atspindi grėsmes, kylančias atskirose srityse (sektoriuose) ir tuo pačiu būdingas visos Lietuvos mastu. Be to, šiame darbe galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės rezultatai apriboti laike ir apima laikotarpį po 2015 metų (Rusijos – Ukrainos karo) iki šių dienų. Šis laikotarpis pasirinktas sąmoningai laikantis nuomonės, kad nuo 2015 metų Rusijos – Ukrainos karo Lietuva galimai atsargiau pradėjo vertinti Rusijos ketinimus Lietuvos atžvilgiu.

Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, kaip politiką civilinės saugos srityje formuojanti institucija, nacionalinę rizikos analizę atliko 2012-2013, 2015 ir 2018 metais (2008-2013 metų laikotarpyje nacionalinė rizikos analizė nebuvo atliekama). Analizuojant 2018 metų nacionalinės rizikos analizės rezultatus, nustatyta, kad pavojaus valstybės saugumui rizika laikoma didele. Nepaisant to, kad minėto pavojaus kilimo tikimybė laikoma maža (nustatyta, kas toks pavojus gali kilti kartą per 50-100 metų), jo poveikis gyventojų gyvybei, sveikatai, turtui ir aplinkai, politiniam ir (ar) socialiniam sektoriui vertinamas kaip katastrofinis, taip pat kaip ir prognozuojamas poveikis Vyriausybės ir kitų Vyriausybės įstaigų ir energetikos sektoriaus veiklos tęstinumui, gebėjimui efektyviai suvaldyti nekontroliuojamą žmonių judėjimą, gyventojų aprūpinimui maisto produktais ir geriamuoju vandeniu, sveikatos priežiūros paslaugų užtikrinimui nukentėjusiems,

ryšio priemonių ir pašto bei transporto sistemos veiklai. Atsižvelgiant į tai, Rusijos veiksmai siekiant įtvirtinti įtaką bei dominavimą Baltijos regione laikomi pagrindiniu veiksmu, keliančiu grėsmę Lietuvos saugumui (Nacionalinė rizikos analizė 2018). Įdomu tai, kad nepaisant Ukrainos – Rusijos karinio konflikto, po kurio Lietuvoje vis dažniau imta kelti Rusijos siekio daryti įtaką Baltijos regionui klausimus, 2015 metais atliktoje nacionalinės rizikos analizėje rizika kilti pavojui Lietuvos saugumui iš viso nebuvo vertinta.

Tuo tarpu Lietuvos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinis tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos atlikę 2018 metų grėsmių nacionaliniams saugumui vertinimą nustatė, kad 2017 metais pagrindinė grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui kyla dėl Rusijos imperinių ambicijų. Pasak minėtų institucijų, Rusija tarptautinius santykius vertina kaip tam tikrą kovą tarp ekonominiu, kariniu atžvilgiu stiprių valstybių, kurioje pralaimėjusi šalis privalo paklusti laimėjusiajai ir kurioje ji siekia tarptautinę bendruomenę įtikinti, kad posovietinė erdvė yra Rusijos išskirtinė interesų zona (Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2018). 2017 metais atliktame grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime, kuriame pateikta 2016 metų įvykių analizė, nustatyta, kad Rusija turi visas galimybes per 24-48 val. imtis karinių veiksmų prieš Baltijos valstybes ir pasipriešinimo tokiai agresijai galimybės galimos tik savo teritorijoje turint stiprius nacionalinius ir pakankamus sąjungininkų pajėgumus (Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2017). Kad Rusijos strateginiai tikslai siejami su globalios galios statuso atkūrimu ir dominavimu posovietinėje erdvėje pastebima ir 2016 metais atliktame grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime. Pasak ekspertų jau 2015 metais pagrindine kliūtimi šiuos tikslus pasiekti Rusija įvardija NATO (Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2016).

Turbūt niekam nekyla abejonų, kad vienas iš svarbiausių šalies planavimo dokumentų yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa ir tuo pačius jos įgyvendinimo priemonių planas, kuriuose atsispindi vykdomosios valdžios ketinimai vidaus ir išorės politikos srityse ateinantiems ketveriems metams. Susipažinus su septynioliktosios Vyriausybės programa nustatyta, kad Rusijos Lietuvai keliamą grėsmę joje nėra įvardijama ir specialiai šios grėsmės užkardymui ir pasirengimo veikti šios grėsmės kilimo atveju stiprinimui priemonių nėra planuojama. Dabartinė Vyriausybė nepaisant to, kad pagrindiniu savo užsienio politikos tikslu įvardija nepriklausomybės ir demokratijos apsaugojimą siekiant, kad didėjančių grėsmių iš Pietų akivaizdoje nesumažėtų NATO dėmesys rytinėms euroatlantinės erdvės valstybėms, santykius su Rusija ekonomikos, prekybos, investicijų, prekių tranzito, turizmo, žmogiškųjų ryšių ir kitose srityje ketina plėtoti pragmatiniais sumetimais tuo pačiu skatinant šią Rytų kaimynę atsisakyti jėgos naudojimo, karinės agresijos ir kitų neteisėtų veiksmų tarptautinėje politikoje. Nors krašto apsaugos sistemos stiprinimo priemonės minėtame dokumente taip pat atsispindi, tačiau jos susijusios ne su galimomis Lietuvai Rusijos keliamomis grėsmėmis, o labiau su tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimu. Šiame dokumente Vyriausybė taip pat sau kelia tikslą

sutvarkyti šalies civilinės gynybos sistemą, kad ji būtų pritaikyta veikti šiandieninių iššūkių, tame tarpe ir galimų karinių atakų, atvejais bei sukurti integruotą sprendimų derinimo tarp karinės ir civilinės sistemos dalių procesą, kuris paskatintų optimalų išteklių patelkimą krizių atvejais. (Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa). Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatytos tokios su pasirengimu galimai karo grėsmei susijusios priemonės kaip mobilizacijos valdymo planavimo, kariuomenės komplektavimo ir motyvavimo sistemų pertvarkos, kurių atsakomybė tenka Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijai. Kalbant apie civilinių institucijų pasirengimą šiai grėsmei, numatytas krizių prevenciją ir pasirengimą jas valdyti koordinuojančio padalinio įsteigimas Vyriausybės kanceliarijoje ir Valstybės rezervo priemonių kaupimas atsižvelgiant į aktualias grėsmes (Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo planas 2017). Kitų priemonių, kurios būtų tiesiogiai susijusios su civilinės saugos sistemos stiprinimu karo grėsmės kontekste dabartinės Vyriausybės programoje nėra.

Kaip buvo identifikuojama Rusijos vykdoma politika Lietuvos atžvilgiu ir kokios pasirengimo jai priemonės buvo planuojamos Ukrainos-Rusijos konflikto laikotarpiu palyginimui susipažinta su Šešioliktosios Vyriausybės 2012-2016 metų programa ir jos įgyvendinimo prioritetinėmis priemonėmis. Nustatyta, kad Šešioliktoji Vyriausybė savo programoje įsipareigojo periodiškai atlikti grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimą ir atsižvelgiant į besiformuojančius rizikos veiksnius tikslinti ir keisti nacionalinio saugumo ir gynybos strategijos kryptis bei numatyti efektyvias priemones krašto saugumui užtikrinti. Minėtame dokumente pastebimas Lietuvos ketinimas pasinaudoti savo geopolitine padėtimi ir skatinti Europos Sąjungos suartėjimą su naujomis kaimynėmis ir Rusija. Šešioliktoji Vyriausybė Rusijos neidentifikavo kaip grėsmės Lietuvai šaltinio, jos programoje buvo planuojama nekreipti dėmesio į praeitį, o orientuotis į bendradarbiavimo ateityje galimybes (Šešioliktosios Vyriausybės 2012-2016 metų programa). Siekiant įgyvendinti šią programą buvo numatytos jos įgyvendinimo prioritetinės priemonės. Apibendrinant su krašto gynyba ir nacionaliniu saugumu susijusias priemones galima teigti, kad didžioji dalis priemonių buvo susijusios su dalyvavimu tarptautinėse organizacijose įsipareigojimų vykdymu (asignavimų skyrimo krašto apsaugai didinimas; dalyvavimas NATO ir Europos Sąjungos vadovaujamosiose operacijose; Lietuvos kariuomenės pajėgų stiprinimas ir kt.) ir santykių su Rusija „perkrovimu“ (tarpininkavimas įtvirtinant bevizį Europos Sąjungos – Rusijos sienos kirtimo režimą; iniciatyvų, susijusių su aktyvesniu Rytų partnerių įtraukimu į bendrą Europos Sąjungos saugumo ir gynybos politiką, įgyvendinimas; bendradarbiavimo kultūros, švietimo ir jaunimo srityse užmezgimas ir kt.), kurios žiūrint iš šių dienų perspektyvos darbo autorės požiūriu galimai neskatino Lietuvos saugumo didinimo. Kalbant apie grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui minėtame dokumente įtvirtinta vienintelė priemonė – saugumo pokyčių vertinimas, grėsmių, jų intensyvumo, prevencijos ir šalinimo priemonių nustatymas, už kurių įgyvendinimą atsakomybė tenka Vyriausybės kanceliarijai ir

ministerijoms atsižvelgiant į jų kompetenciją (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinės priemonės).

Vykdomųjų valdžių požiūrio į grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui pokytis turbūt labiausiai atsispindi Nacionalinio saugumo strategijoje. Šiuo metu galiojančiame dokumente aiškiai įvardijama, kad dabartiniu laikotarpiu pagrindinę grėsmę Lietuvos Respublikos saugumui kelia agresyvūs Rusijos Federacijos veiksmai, pažeidžiantys visuotines tarptautinės teisės normas ir principus bei taikiu sambūviu grįstą saugumo architektūrą. Karinių, ekonominių, energetinių, informacinių ir kitų priemonių naudojimas prieš kaimynines valstybes laikomas iššūkiu Lietuvos (o tuo pačiu ir visos euroatlantinės bendruomenės) saugumui. Rusijos keliamą konvencinę karinę grėsmę, Lietuvos ekonominę ir energetinę priklausomybę nuo Rusijos Nacionalinio saugumo strategijoje įvardijamos kaip vieni iš Lietuvai kylančių rizikos veiksnių. Nepaisant kylančių grėsmių, minėtame dokumente pabrėžiama, kad gerų kaimyninių santykių palaikymas ir plėtojimas su Rusija yra pageidaujamas. Kaip atsako į galimas grėsmes priemonės yra įvardijamas grėsmių, pavojų ir rizikos veiksnių nacionaliniam saugumui nustatymas, vertinimas ir perspėjimo sistemos plėtotė bei civilinės saugos sistemos stiprinimas siekiant užtikrinti gyventojų, valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų ir ūkio subjektų civilinę saugą karo ir taikos metu (Nacionalinio saugumo strategija).

Vertinant galimas grėsmes vadovaujantis civilinę saugą reglamentuojančiais teisės aktais, pavojams, kurių kilimo rizika yra labai didelė, didelė ir vidutinė turi būti planuojamos prevencijos priemonės (rengiami ekstremaliųjų situacijų prevencijos priemonių planai), o kurių rizika yra labai didelė ir didelė – parengties priemonės (rengiami ekstremaliųjų situacijų valdymo planai). Tuo tarpu Nacionalinėje rizikos analizėje pavojus valstybės saugumui (turint omenyje Rusijos Federacijos Lietuvai keliamą grėsmę) yra įvertintas kaip didelės rizikos.

Kadangi Lietuvos teisiniame reglamentavime nenumatyta, kad, atsižvelgiant į nacionalinės rizikos analizės rezultatus būtų rengiamas nacionalinis ekstremaliųjų situacijų prevencijos priemonių planas, įpareigojimas nacionalinėje grėsmių analizėje nustatytoms grėsmėms planuoti prevencijos priemones tenka ministerijoms ir savivaldybėms. Įvertinus tai, kad karo grėsmė savo mastu yra aktuali ne atskiroms savivaldybėms, o visai šaliai, prevencijos priemonės turėtų būti planuojamos nacionaliniu lygiu. Susipažinus su Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, kaip institucijos, formuojančios valstybės politiką civilinės saugos srityje, ekstremaliųjų situacijų prevencijos planu nustatyta, kad priemonių, skirtų karui išvengti arba galimiems jų padariniams sumažinti jame nėra suplanuota (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2017-2019 metų ekstremaliųjų situacijų prevencijos priemonių planas). Tuo tarpu Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija iš viso neturi galiojančio ekstremaliųjų situacijų prevencijos priemonių plano, nors teisės aktai tokį planą įpareigoja turėti. Atsižvelgiant į tai, kad pavojus valstybės saugumui laikomas didelės rizikos pavojumi, jo valdymas turėtų būti aprašytas Valstybiniame ekstremaliųjų situacijų valdymo plane. Tačiau susipažinus su minėtu

dokumentu nustatytas, kad pavojaus valstybės saugumui valdymo priemonės jame taip pat nėra numatytos (Valstybinis ekstremaliųjų situacijų valdymo planas).

Apibendrinant visa tai, darbo autorės nuomone nepaisant to, kad Rusijos keliamą grėsmę valstybės saugumui įvairiuose strateginio planavimo dokumentuose yra identifikuojama ir pripažįstama, planuojamos prevencijos ir parengties priemonės neužtikrina bendros visų nacionalinio saugumo srityje veikiančių institucijų politikos vykdymo.

III. SAVIVALDYBIŲ VEIKLA KARO METU

3.1. Savivaldybių mobilizacinės užduotys

Karo padėtis – tai padėtis, kuriai susidarius paveikiami ne tik eiliniai šalies gyventojai dėl jiems įvedamų teisių ir laisvių apribojimų, bet tuo pačiu ir visas valstybinis ir privatus sektorius, kurie privalo persitvarkyti taip, kad galėtų vykdyti jiems priskirtas užduotis atsisakant kitų, tuo metu mažiau svarbių funkcijų (o tuo pačiu ir pelno) (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl valstybinių mobilizacinių užduočių valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms skyrimo). Atsižvelgti į tai, kad įvedus karo padėtį neišvengiamai būtų skelbiama mobilizacija, užduotys, kurias valstybinis ir privatus sektorius privalo atlikti karo metu vadinamos mobilizacinėmis užduotimis. O kad šios užduotys yra susijusios su valstybinio ir privataus sektoriaus persitvarkymu patvirtina ir pati mobilizacijos sąvoka, kurios kaip viena iš sudedamųjų dalių ir įvardijamas „valstybės, savivaldybių institucijų ar įstaigų ir ūkio subjektų veiklos pertvarkymas“ (Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir priimančios šalies paramos įstatymas).

Išanalizavus savivaldybėms priskirtas mobilizacines užduotis, jas būtų galima suskirstyti į:

1. Išskirtinai savivaldybėms priskirtas užduotis;
2. Savivaldybėms kartu su kitais civilinės saugos sistemos subjektais priskirtas užduotis.

Išskirtinai savivaldybėms priskirtos užduotys:

- 1) organizuoti savivaldybių biudžeto asignavimų perskirstymą, prioritetą teikiant gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų finansavimui;
- 2) užtikrinti mokesčių ir vietinių rinkliavų surinkimą;
- 3) užtikrinti asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikimą savivaldybėms pavaldžiose sveikatos priežiūros įstaigose;
- 4) užtikrinti geriamojo vandens tiekimą ir nuotekų tvarkymą;
- 5) organizuoti savivaldybės gyventojų aprūpinimą geriamuoju vandeniu alternatyviais būdais;
- 6) nustatyti maisto produktų savivaldybės gyventojams poreikį ir užtikrinti savivaldybės gyventojų aprūpinimą šiais produktais;

Savivaldybėms kartu su kitais civilinės saugos sistemos subjektais priskirtos užduotys:

- 1) užtikrinti įslaptintos informacijos apsaugą ir evakuaciją (kartu su kitais paslapčių subjektais);
- 2) užtikrinti perspėjimo pranešimų apie mobilizacijos paskelbimą, karo padėties įvedimą ir kitos su mobilizacijos ir karo padėties teisiniu režimu susijusios informacijos skelbimą visuomenei (kartu su Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos);
- 3) numatyti kilnojamąsias ir nekilnojamąsias kultūros vertybes, kurias būtina išsaugoti mobilizacijos metu, ir užtikrinti jų apsaugą (kartu su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija);

4) bendradarbiaujant su kitais socialinių paslaugų įstaigų steigėjais, užtikrinti maitinimo, geriamojo vandens tiekimo, būtinų sveikatos priežiūros paslaugų ir medikamentų teikimą ar šių paslaugų organizavimą socialinės globos įstaigose gyvenantiems ar socialines paslaugas namuose gaunantiems asmenims (kartu su Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

Atsižvelgiant į tai, kad tam tikrose savivaldybėms priskirtose mobilizacinėse užduotyse pateikiamos nuorodos į gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas, geresniam valstybės prioritetų karo padėties metu įsivaizdavimui jų įvardijimas būtinas. Prie tokių funkcijų priskiriamos: valstybės gynyba, valstybės valdymas ir savivaldybių institucijų veikla, ekonomikos ir civilinės infrastruktūros funkcionavimas, gyventojų būtinųjų poreikių tenkinimas, vidaus saugumas ir tarptautinė veikla (Gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų sąrašas).

Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas numato, kad savivaldybių biudžetuose kaupiamos lėšos, įstatymų priskirtoms funkcijoms ir savivaldybėms įstatymų perduotoms valstybės funkcijoms atlikti (Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas). Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme savivaldybėms yra numatytos 44-ios įstatymų priskirtos (savarankiškos savivaldybių) funkcijos ir 38-ios valstybinės (valstybės perduotos savivaldybėms) funkcijos (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas). Įvertinus teisinio reglamentavimo įpareigojimą savivaldybėms karo padėties metu savivaldybių biudžeto asignavimus perskirstyti taip, kad būtų užtikrinamas gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų finansavimas, perskirstant biudžeto asignavimus prioritetinėmis finansavimo sritimis taptų parama Lietuvos Respublikos ginkluotosioms pajėgoms, savivaldos institucijų veiklos užtikrinimas, gyventojų aprūpinimas maisto produktais, geriamuoju vandeniu, asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikimas, civilinės saugos sistemos veiklos funkcionavimo užtikrinimas (Gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų sąrašas). Pažymėtina, kad daliai šių funkcijų (civilinė sauga, dalyvavimas rengiant ir vykdant mobilizaciją, demobilizaciją ir priimančios šalies paramą) vykdyti savivaldybės asignavimus gauna iš valstybės, todėl jų perskirstymas ne tik, kad negalimas, bet šių funkcijų vykdymui karo padėties metu papildomas finansavimas nėra numatytas (o kasdieninės veiklos metu lėšos skiriamos tik darbo užmokesčiui). Užtikrinti finansavimą šių funkcijų vykdymui būtų galima tik susidariusią situaciją traktuojant kaip ekstremaliąją, o jos likvidavimui panaudojant savivaldybės administracijos direktoriaus rezervo lėšas. Kalbant apie savivaldybės administracijos direktoriaus rezervo lėšas būtina pažymėti, kad šio rezervo sudarymas nėra privalomas, o net ir jį sudarius, rezervo suma negali viršyti 1 proc. patvirtintų savivaldybės biudžeto asignavimų sumos, todėl karo atveju disponuojamos lėšos gali būti nepakankamos.

Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatyme numatyta, kad savivaldybėse gali būti nustatytos rinkliavos už: 1) leidimo atlikti kasinėjimo darbus savivaldybės viešojo naudojimo teritorijoje, atitverti ją ar jos dalį arba apriboti eismą joje išdavimą; 2) leidimo prekiauti ar teikti paslaugas savivaldybės

tarybos nustatytose viešosiose vietose išdavimą; 3) leidimo įrengti išorinę reklamą savivaldybės teritorijoje išdavimą; 4) leidimo organizuoti komercinius renginius savivaldybei priklausančiose ar valdytojo teise valdomose viešojo naudojimo teritorijose išdavimą; 5) leidimo įvažiuoti mechaninėmis transporto priemonėmis į valstybės saugomas teritorijas, savivaldybių įsteigtus saugomus draustinius, jų paskelbtų kraštovaizdžio objektų teritorijas ir nustatytas vietinės reikšmės apsaugines zonas išdavimą; 6) naudojimąsi savivaldybių tarybų nustatytais vietomis automobiliams statyti; 7) komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą; 8) leidimo įrengti laikinus kilnojamus įrenginius savivaldybės teritorijoje išdavimą; 9) naudojimąsi gyvenamųjų vietovių viešąja turizmo ir poilsio infrastruktūra (Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas). Iš tiesiogiai renkamų mokesčių būtų galima įvardinti tik valstybinės žemės nuomos mokesį. Įvertinus savivaldybių tiesiogiai renkamas rinkliavas ir mokesčius, jų surinkimo galimybės karo padėties metu dėl pasikeitusių gyventojų prioritetų bei už mokesčių surinkimą atsakingų pareigūnų stokos (dėl paskelbtos mobilizacijos) galimai būtų labai ribotos.

Įpareigojimas būti pasirengus užtikrinti asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų, geriamojo vandens tiekimą ir nuotekų tvarkymą, gyventojų aprūpinimą geriamuoju vandeniu alternatyviais būdais, taip pat aprūpinimą maisto produktais (tame tarpe ir socialiai jautrių gyventojų grupių), išlaptintos informacijos ir kilnojamų bei nekilnojamų kultūros vertybių apsaugą, įtvirtinti ekstremaliųjų situacijų valdymo ir mobilizacijos planų rengimą reglamentuojančiuose teisės aktuose (Savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo plano rengimo metodinės rekomendacijos; Savivaldybės mobilizacinio plano rengimo metodiniai nurodymai).

Operatyvus perspėjimo pranešimų visuomenei apie įvestą karo padėtį ir paskelbtą mobilizaciją paskelbimas Lietuvoje galimas panaudojus dvi sistemas: gyventojų perspėjimo ir informavimo sistemą ir perspėjimo sirenomis sistemą. Karo padėties įvedimo visoje šalyje atveju galimybę perspėti gyventojus gyventojų perspėjimo ir informavimo sistemos pagalba turi Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos (techninės galimybės leidžia tai padaryti ir atskiroms savivaldybėms atskiros savivaldybės teritorijos ribose). Gyventojų perspėjimas perspėjimo sirenomis sistemos pagalba būtų išskirtinai savivaldybių atsakomybė, o Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos šiame procese dalyvautų labiau organizacine nei praktine prasme (nustatytų sirenų aktyvavimo laiką, parengtų gyventojų informavimui skirtą pranešimą, priimtų informaciją apie savivaldybių pasirengimą aktyvuoti perspėjimo sirenomis sistemą ir jų atliktus veiksmus) (Perspėjimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją priemonės, gyventojų, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų ir ūkio subjektų perspėjimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją ir informavimo civilinės saugos klausimais tvarkos aprašas).

Nors savivaldybių funkcijas karo padėties įvedimo ir mobilizacijos paskelbimo metu reglamentuojantys teisės aktai nurodo, kad minėtų teisinių režimų įvedimo atvejais valstybės institucijos ir privatus sektorius turi užtikrinti gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų vykdymą, tačiau tarp savivaldybėms priskirtų mobilizacinių užduočių nėra įvardinta dalies labai svarbių, su gyventojų apsaugos organizavimu susijusių funkcijų tokių kaip gyventojų evakavimas, laikinas apgyvendinimas, sanitarinis švarinimas (esant poreikiui), taip pat dalies priimančios šalies paramos teikimo ir kitų funkcijų, už kurių vykdymą karo metu tiesiogiai būtų atsakingos savivaldybės.

3.2. Savivaldybių valdymo struktūros pokyčiai

Jau pati mobilizacijos sąvoka savo prasme reiškia, kad gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų vykdymui yra būtinas valstybės, savivaldybių institucijų ar įstaigų ir ūkio subjektų veiklos pertvarkymas. Įvedus karo padėtį ir tuo pačiu paskelbus mobilizaciją pagrindine savivaldybės užduotimi tampa gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų įgyvendinimas ir tam, kad įgyvendinti šią užduotį tarsi ir atsisakoma kitų antraeilių funkcijų tokių kaip švietimas, menas, kultūra ir pan. vykdymo. Skirtumas nuo ekstremaliosios situacijos metu vykdomos valdymo struktūros pertvarkos yra tas, kad mobilizacijos atveju itin akcentuojama, jog dabar (nuo karo padėties įvedimo momento) viso valstybinio aparato ir privataus sektoriaus svarbiausiomis užduotimis tampa šiems subjektams priskirtų mobilizacinių užduočių vykdymas, o sklandžiam šių užduočių vykdymui užtikrinti aktyvuojama savivaldybėje esanti mobilizacijos valdymo grupė, kurios atskiriems nariams ir yra priskirtos visos savivaldybei numatytos mobilizacinės užduotys. Aktyvavus savivaldybės mobilizacijos valdymo grupę kiti savivaldybės administracijos struktūriniai padaliniai veikia tokia apimtimi, kad padėtų mobilizacijos valdymo grupei vykdyti jai priskirtas funkcijas. Tuo tikslu kiekviena savivaldybė turi sudarytą civilinį personalo mobilizacinį rezervą, į kurį įeina savivaldybės administracijos darbuotojai, padedantys užtikrinti savivaldybei numatytų užduočių įgyvendinimą. Kitaip tariant savivaldybės administracijos struktūriniai padaliniai, kurie neturi mobilizacinių užduočių, mobilizacijos metu savivaldos veikloje nedalyvauja (Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir priimančios šalies paramos įstatymas). Be to, karo padėties metu savivaldybės įgaliojimai susiaurėja iki jai priskirtų mobilizacinių užduočių vykdymo, už kurių vykdymą ir yra atsakinga savivaldybės mobilizacijos valdymo grupė, o sąveikai tarp krašto apsaugos sistemos ir savivaldybės užtikrinti atsiranda papildomas subjektas – karo komendantas (Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas).

Pažymėtina, kad karo padėtis gali atitikti ne vieną ekstremaliųjų įvykių kriterijų ir ekstremaliųjų situacijų skelbimo sąlygą. Be to tam tikrų civilinės saugos sistemos mechanizmų, kurie būtini gyventojų apsaugos organizavimui karo metu (gyventojų evakavimas ir laikinas apgyvendinimas, sutarčių su ūkio subjektais, susitarimų su nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitų savivaldybių administracijomis, tarpusavio pagalbos planų dėl materialinių resursų pasitelkimo panaudojimas ir kt.), aktyvavimui būtinas

ekstremaliosios situacijos paskelbimas. Tuo pačiu neišvengiami ir valdymo struktūrų pokyčiai, kurių metu aktyvuojami atitinkami civilinės saugos sistemos subjektai, veikiantys išskirtinai tik ekstremaliųjų situacijų metu. Paskelbus ekstremaliąją situaciją pagrindiniu civilinės saugos sistemos subjektu, atsakingu už šios situacijos ir jos padarinių likvidavimą sprendimo priėmimo kontekste tampa savivaldybės ekstremaliųjų situacijų komisija, kuriai vadovauja savivaldybės administracijos direktorius, o į ją įeina svarbiausių savivaldybės teritorijoje veikiančių civilinės saugos sistemos pajėgų (policijos, priešgaisrinių gelbėjimo, greitosios medicinos pagalbos, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos, aplinkosaugos ir kt.) vadovai (Civilinės saugos įstatymas; Gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinių darbų, įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo organizavimo tvarkos aprašas; Savivaldybių ekstremaliųjų situacijų komisijų tipiniai nuostatai). Už savivaldybės ekstremaliųjų situacijų komisijos priimtų sprendimų įgyvendinimą atsakingas tos pačios komisijos siūlymu ir savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu aktyvuotas savivaldybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centras, kuriam vadovauja šio centro koordinatorius, esantis tiesiogiai atskaitingas ekstremaliosios situacijos operacijų vadovui (Civilinės saugos įstatymas; Gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinių darbų, įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo organizavimo tvarkos aprašas; Ekstremaliųjų situacijų operacijų centrų sudarymo ir darbo organizavimo tipinis tvarkos aprašas). Ekstremaliosios situacijos operacijų vadovas skiriamas ekstremaliųjų situacijų komisijos siūlymu ir savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu bei yra atskaitingas savivaldybės ekstremaliųjų situacijų komisijai. Susidarius tam tikroms teisės aktuose įvirtintoms sąlygoms (kai įvykio vietoje darbus atlieka trijų ir daugiau institucijų pajėgos ir prognozuojama ar žinoma, kad yra penki ir daugiau žuvę žmonės; pasitelkta pajėgų iš trijų ir daugiau savivaldybių ir gelbėjimo darbų vadovo vertinimu numatoma, kad darbai užtruks ilgiau kaip 6 valandas) gelbėjimo darbų organizavimo vietoje gali būti įkurtas darbų koordinavimo štabas, kuris užtikrina tinkamą gelbėjimo darbų vadovo sprendimų įgyvendinimą. Gelbėjimo darbų vadovas skiria darbų koordinavimo štabo viršininką, kuris yra atsakingas už štabo darbo organizavimą (Gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinių darbų, įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo organizavimo tvarkos aprašas).

Atsižvelgiant į Lietuvos kariuomenės poziciją, kad karo metu civilius gyventojus, kurie netinkami dalyvauti kariniuose ir rezistenciniuose veiksmuose, reikia skatinti iš didžiųjų ir kariniu atžvilgiu pavojingų miestų tokių kaip Vilnius, Kaunas, Klaipėda ir Šiauliai evakuotis į tolimesnius nuo šių miestų regionus (nedidelius miestus – rajonų centrus, kaimiškas vietas), masinei evakuacijai organizuoti ir kontroliuoti būtų aktyvuotos savivaldybių gyventojų evakavimo ir priėmimo komisijos, gyventojų evakavimo (surinkimo, tarpiniai evakavimo, priėmimo) punktai ir kolektyvinės apsaugos statiniai. Gyventojų evakavimo ir priėmimo komisija visais atvejais yra atskaitinga ekstremaliųjų situacijų komisijai, o pavaldi ekstremaliosios situacijos operacijų vadovui. Tuo tarpu gyventojų evakavimo

punktų ir kolektyvinės apsaugos statinių atskaitomybė ir pavaldumas gali skirtis, tačiau dažniais atvejais jie būna pavaldūs ir atskaitingi gyventojų evakavimo ir priėmimo komisijai (Gyventojų evakavimo organizavimo tvarkos aprašas).

Karo padėtis – tai situacija, kurioje vardan valstybės nepriklausomybės ir suvereniteto užtikrinimo išvien veikia ir krašto apsaugos, ir civilinės saugos sistemos subjektai. Nepaisant to, kad abi šios sistemos turi visiškai skirtingas užduotis, pertvarkius šias sistemas veikti karo padėties metu, atsiranda ne mažiau kaip 12 naujų kasdieninės veiklos metu nesutinkamų subjektų (karo komendantas, savivaldybės mobilizacijos valdymo grupė, savivaldybės ekstremalių situacijų komisija, savivaldybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centras, gelbėjimo darbų vadovas, darbų koordinavimo štabas, ekstremaliosios situacijos operacijų vadovas ir kt.), kurie turi aktyviai sąveikauti tarpusavyje, tačiau jų tarpusavio sąveika ir atskaitomybė vienas kito atžvilgiu teisės aktuose ne visada yra apibrėžtos.

IV. SAVIVALDYBIŲ PASIRENGIMO VEIKLAI KARO METU TYRIMAS

4.1. Tyrimo metodologija

Kalbant apie tyrimo metodologiją reikia pažymėti, kad terminas „metodologija“ yra daugiareikšmis ir skirtingų autorių aiškinamas skirtingai. Pavyzdžiui Kęstutis Kardelis metodologiją aiškina kaip tyrimo metodo panaudojimo logiką, kuri pagrindžia kiekvieno metodo pasirinkimą (Kardelis 2002). Tuo tarpu Andriaus Gintalo požiūriu „metodologiją sudaro žinios apie tai:

- 1) kokie mokslinio pažinimo būdai ir įrankiai turėtų būti naudojami tiriant konkretų objektą;
- 2) kokiais pažinimo įrankiais ar būdais reikia atlikti tam tikras mokslinių tyrimų procedūras;
- 3) koks konkrečių įrankių bei būdų turinys, naudojamų tiriant tam tikrą objektą, atskleidžiant jo dėsningumus;
- 4) kokių būdų metodai yra susiję pažinimo procese, judant pažinime nuo konkretaus iki abstraktaus ir priešingai“ (Gintalas 2011).

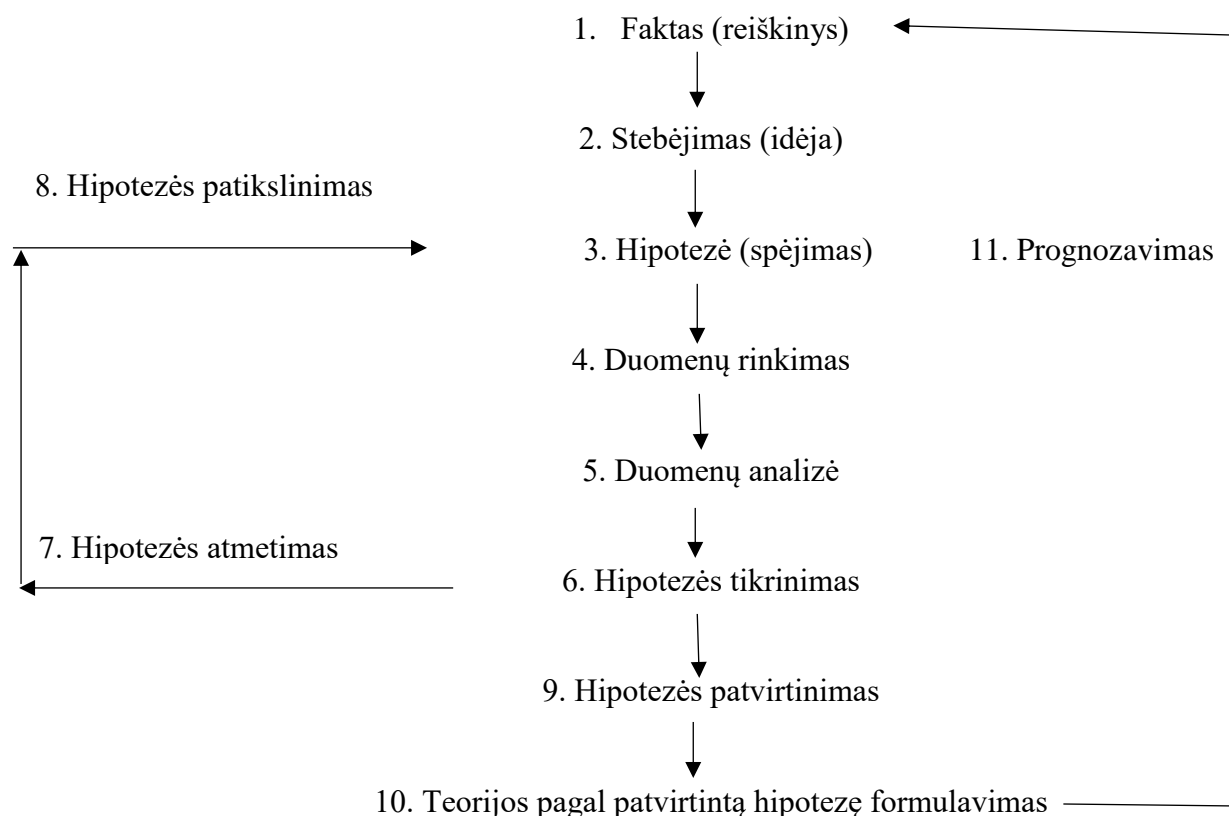
Susipažinus su Lietuvos Respublikos teisiniu reglamentavimu mobilizacijos, priimančios šalies paramos teikimo ir civilinės saugos srityse, kyla abejonų dėl savivaldybių tinkamo pasirengimo veikti karo atveju. Atsižvelgiant į savivaldybėms priskirtas funkcijas ir įpareigojimus karo padėties metu, darbo autorės požiūriu savivaldybių galimai nepakankamą pasirengimą gali įtakoti šie faktoriai: 1) paini struktūros pertvarka, 2) funkcijų dubliavimas, 3) praktinių galimybių įgyventi tam tikras funkcijas nebuvimas, 4) nepasirengimas vykdyti tam tikras funkcijas, už kurių įgyvendinimą praktiškai būtų atsakingos savivaldybės, nors mobilizaciją reglamentuojančiuose teisės aktuose atsakingais vykdytojais yra numatytos kitos institucijos, 5) neaiškūs funkcijų vykdymui būtini finansavimo šaltiniai. Remiantis šiais teoriniu lygmeniu darbo autorės identifikuotais faktoriais, galinčiais įtakoti savivaldybių pasirengimą veikti įvedus karo padėtį magistro baigiamojo darbo tyrimui keliamas *tikslas* yra įvertinti Lietuvos savivaldybių pasirengimą veiklai karo metu, o tikslui įgyvendinti keliami šie *uždaviniai*:

- 1) įvertinti savivaldybių struktūrinių pokyčių karo metu įgyvendinimo galimybes;
- 2) įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti mobilizacines užduotis;
- 3) įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas;
- 4) įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti gyventojų apsaugos funkcijas.

Atsižvelgiant į tai, kad darbo autorės turimos žinios ir kompetencija leido iki tyrimo pradžios suformuluoti hipotezes, o jas pagrįsti pakako tyrimo metu gautų statistinių duomenų, pasirinkta *kiekybinio tyrimo strategija*. Kiekybinio tyrimo metodo pasirinkimą nulėmė galutinių tyrimo rezultatų, kurie gali būti išreiškiami skaičiais, poreikis. Šio darbo metu identifikuota problema dėl galimo Lietuvos savivaldybių nepakankamo pasirengimo veiklai karo metu yra paremta ne tik teisės aktų ir kitų

dokumentų analize, bet taip pat ir įvairių ekspertų pasisakymais. Todėl šio tyrimo metu pasinaudojant kiekybiniu tyrimo metodu siekiama šią problemą patvirtinti ir nustatyti šios problemos mastą. Kaip labiausiai tinkamas kiekybiniams duomenims gauti pasirinktas *anketinis tyrimo metodas*.

Kadangi pradinė tyrimui reikalinga informacija buvo pakankama ir leidžianti iki empirinio tyrimo atlikimo iškelti konkrečias hipotezes, paties tyrimo eigą galima iliustruoti Patriko Mak Neilo siūloma hipotetinio dedukcinio metodo schema (Tidikis 2003, 343). Empirinio tyrimo metu gautais duomenimis buvo siekiama patvirtinti (arba paneigti) iškelta hipotezes.

3 pav. Hipotetinio dedukcinio metodo schema

Keliant hipotezes buvo siekiama užtikrinti jų atitikimą hipotezėms keliamiems esminiams reikalavimams t. y. įvertinti ar jos tinkamai konstatuoja ryšius tarp pasirinktų kintamųjų ir ar jos skatina patikrinti įvardintus santykius. Be to buvo siekiama hipotezės formuluotės glaustumo bei loginio paprastumo.

Atsižvelgiant į tai, kad darbo autorė turi pakankamai žinių iš nagrinėjamos srities tyrimui atlikti buvo iškeltos šios aprašomosios hipotezės:

- evakuotus gyventojus priiimsiančios savivaldybės karo atveju susidurtų su didesniu žmogiškųjų resursų trūkumu nei gyventojus evakuosiančios savivaldybės;

- teisinio reglamentavimo trūkumai daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priiimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju;

- savivaldybių nepakankamas pasirengimas civilinės saugos srityje daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju.

Aprašomosios struktūrinės hipotezės rūšis pasirinkta dėl siekio atrasti nagrinėjamo objekto tam tikrų elementų ryšius. Šios rūšies hipotezės iškelimas nulėmė ir tyrimo plano tipą (analitinį). Pasak Rimanto Tidikio, šiam tyrimo planui būdingas sociologinių struktūrų ir reiškinių kokybinių ir kiekybinių ypatumų tikslus aprašymas. Po to seka preliminarus hipotezių tikrinimas, o jų pasitvirtinimo atveju pereinama prie tiriamojo objekto kokybinių – kiekybinių pusių ir savybių charakteristikų nustatymo. Analitinis planas pasižymi tuo, kad faktinė tyrimo medžiaga surenkama empirinių, statistinių, matematinių metodų pagalba (Tidikis 2003, 348).

Statistiniams duomenims, kurių pagalba bus patvirtintos (arba paneigtos) iškeltos hipotezės, rinkti buvo panaudota *anketinė apklausa*. Pasak Rimanto Tidikio, anketinis metodas yra sudėtingas, reikalaujantis profesionalaus pasirengimo, nagrinėjamos problemos išmanymo, kruopštaus, nuoseklaus darbo ir ne mažiau, o netgi daugiau negu kiti metodai, laiko (Tidikis 2003, 475).

Siekiant didesnio respondentų aktyvumo buvo pasirinkta anoniminė (bevardė) anketa, kurią užpildęs asmuo darbo autoriui lieka nežinomas. Anketų anonimiškumą dar labiau užtikrino jų parengimas elektroninėje platformoje www.manoapklausa.lt, kadangi šioje platformoje apklausos rezultatai pateikiami statistine išraiška ir nėra galimybės identifikuoti atskirų apklausos dalyvių. Manyta, kad tai apklausos dalyviams suteikė komfortabilumo pojūtį, o tai savo ruožtu įtakojo atviresnį nuomonės reiškinį atsakant į anketoje pateiktus klausimus.

Pagal atsakymų formą pasirenka anketa laikoma uždara (išskyrus paskutinį anketos klausimą). Šios formos anketa pasirinkta dėl siekio kuo mažiau varginti respondentus. Be to, darbo autorės kompetencija nagrinėjamoje srityje leido suformuoti kiekvienam klausimui galimus realius atsakymų variantus, todėl atviri respondentų atsakymai nebuvo reikalingi. Anketos klausimai buvo formuojami taip, kad parinkus tam tikrą (-us) atsakymo variantą (-us) buvo išreiškiamas pritarimas konkrečiam anketos klausimui. Uždari atsakymų variantai buvo pasirinkti ir dėl jų suteikiamų galimybių tiksliau interpretuoti gautus rezultatus, didesnių atsakymų klasifikavimo, skalių sudarymo ir duomenų palyginimo galimybių (Tidikis 2003, 475). Sudarant anketą buvo siekiama, kad:

- 1) kiekvienam anketos klausimui būtų numatyti visi galimi atsakymo variantai;
- 2) viename klausime būtų apsiribota tik viena idėja;
- 3) jei apie tą patį dalyką klausimu numatyti teigiami ir neigiami atsakymo variantai, visų pirma būtų išdėstyti teigiami, o po neigiami atsakymo variantai;
- 4) nebūtų per didelis galimų atsakymų skaičius;
- 5) klausimai ir atsakymai būtų gerai suprantami;
- 6) klausimai būtų naudingi tyrimui;
- 7) atsakymai būtų neutralūs, neparemti emocijomis;

- 8) atsakymai atspindėtų realią tikrovę;
- 9) atsakant į klausimus pakaktų respondento atmintyje turimos informacijos;
- 10) ji domintų respondentą;
- 11) klausimai atitiktų respondentų kompetencijos lygį;
- 12) ji dėl klausimų skaičiaus nevargintų respondentų.

Rengiant anketą buvo remtasi teorinėmis darbo autorės žiniomis analizuojamu klausimu, taip pat iki tyrimo sukauptomis praktinėmis žiniomis bei atitinkamų sričių ekspertų pasisakymais. Siekiant rasti aiškias sąsajas tarp atskirų tyrimo objekto charakteristikų rengiant anketą buvo įtraukti klausimai apie respondentų užimamas pareigas, t. y. ar jie vykdo tik mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijas, ar tuo pačiu yra atsakingi ir už savivaldybei priskirtų funkcijų civilinės saugos ir kitose srityje įgyvendinimą. Be to buvo prašoma nurodyti kiek jų atstovaujamoje savivaldybėje yra įsteigta mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijoms vykdyti skirtų pareigybių. Atsakymai į pastarąjį klausimą leido daryti išvadą apie savivaldybės dydį, o tuo pačiu nustatyti kokio dydžio savivaldybėse atitinkamos problemos yra labiau būdingos, o kuriose savivaldybėse mažiau būdingos. Papildomas respondentų atstovaujamas institucijas charakterizuojantis klausimas buvo respondentų priskyrimas tam tikrai savivaldybių grupei. Respondentų priskyrimas Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestų savivaldybių grupei nulėmė tai, kad respondentai turėjo atsakyti į klausimus, susijusius su savivaldybių galimybėmis skubos tvarka evakuoti visus miesto gyventojus. Respondentų priskyrimas kitai savivaldybių grupei nulėmė tai, kad respondentai turėjo atsakyti į klausimus apie savivaldybių pasirengimą laikinai apgyvendinti iš karo zonos pasitraukusį didelį žmonių kiekį.

Prieš pateikiant anketą respondentams buvo atlikta jos aprobacija. Aprobacijos metu buvo siekiama patikrinti ar respondentams nebus sudėtinga suprasti anketoje pateiktus klausimus ir atsakymų variantus, ar aiški klausimų loginė seka, ar pakankamas pateiktų atsakymų skaičius ir ar pateikti klausimai yra pakankamai išsamūs, bet tuo pačiu nepasižymintys pertekline, nereikalinga informacija. Anketa aprobacijos tikslais buvo pateikta 3 asmenims, Vilniaus miesto savivaldybėje atsakingiems už mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijų vykdymą. Šie respondentai buvo pasirinkti dėl jų kompetencijos analizuojamu klausimu, kuri leido jiems maksimaliai gerai įvertinti galimus anketos trūkumus. Didesnis anketą vertinančių asmenų skaičius nebuvo galimas dėl to, kad numatytas bendras empirinio tyrimo respondentų skaičius yra 60, kuris užtikrina visų Lietuvos savivaldybių požiūrio atstovavimą. Prieš teikiant anketą nedidelei respondentų grupei, visų pirma ji buvo aptarta su magistro baigiamojo darbo vadovu. Pateikiant anketą aprobavimui anketa buvo papildyta klausimais apie pačią anketą. Pasak Rimanto Tidikio šis metodinio tyrimo bandymas vadinamas pilotažiniu tyrimu, kurio tikslas yra įvertinti taikomo instrumentarijaus organizavimo procedūrą ir metodo kokybę. Šio tyrimo pagalba išsiaiškinamos padarytos klaidos ir kitos aplinkybės, kurios gali sukelti sunkumus

atliekant tyrimą (Tidikis 2003, 478-480). Aprobacijos pagalba buvo įsitikinta parengtos anketos tinkama kokybe.

Atsižvelgiant į tai, kad respondento santykis su prašoma pateikti informacija laikytas psichologiškai neutraliu, anketoje naudoti tiesioginiai klausimai.

Pati anketa sudarytas iš 3 dalių, pirmojoje pateikiant informaciją apie:

- tyrimo tikslą ir uždavinius;
- respondentų atrankos principus;
- anketos pildymo techniką;
- tai, kur bus naudojami gauti rezultatai;
- anketos anonimiškumą;
- tai, kad anketa pildoma remiantis savanoriškumo principu.

Antrąją anketos dalį sudarė patys anketos klausimai, o trečiojoje buvo padėkota už anketos pildymui skirtą respondentų laiką.

Kadangi anketa respondentams buvo pateikta elektroniniu paštu, respondentai turėjo galimybę užpildyti ją jiems patogiu laiku, tokiu būdu užtikrinant kuo mažesnę trukdymą respondentų vykdomai veiklai.

Empirinio tyrimo respondentais buvo pasirinkti visų Lietuvos savivaldybių administracijų darbuotojai, atsakingi už mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijų vykdymą. Toks respondentų pasirinkimas paremtas tuo, kad šie darbuotojai turi daugiausiai žinių analizuojamu klausimu ir tokiu būdu gali būti naudingi atliekamam tyrimui. Respondentų, kuriems buvo pateikta anketa, skaičius – 60. Šis skaičius lygus Lietuvos savivaldybių skaičiui. Kitaip tariant respondentai buvo pasirinkti tikslinės atrankos būdu.

Prieš pradėdant empirinį tyrimą, t. y. prieš atliekant anketinę apklausą, buvo nustatyta tyrimo *imtis*. Imties skaičiavimui buvo pasinaudota Paniotto formule:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$$

Kur:

n – imties dydis

Δ - imties paklaidos dydis

N – generalinė aibė

Analizuojamu atveju generalinė aibė lygi 60, imties paklaidos dydis – 0,05, imties dydis – 52. Atsižvelgiant į tai, kad apklausoje dalyvavo 54 respondentai, laikoma, kad gauti rezultatai tikslūs ir atspinti bendrą Lietuvos savivaldybių pasirengimo veikti karo metu lygį.

Pasak Kęstučio Kardelio svarbiausias dalykas tikrinant hipotezes yra empirinio tyrimo metu gauti duomenys, kuriuos jis vadina mokslinio tyrimo žaliava. Tačiau jo nuomone duomenys prasmingi tampa tik tada, kai yra gretinami arba lyginami su kitais duomenimis arba kokia nors teorine sistema. Be to duomenys yra skirstomi į pirminius ir antrinius. (Kardelis 2002, 63). Šio tyrimo metu gauti anketinės apklausos duomenys laikyti pirminiais, o statistiškai apdoroti jie tapo antriniais duomenis, kuriuos buvo būtina interpretuoti (paaikškinti). Tyrimo metu gautų duomenų paaikškinimas laikomas socialinių tyrimo duomenų patikimumo rodikliu, todėl duomenų aiškinimo metu būtina siekti kuo didesnio objektyvumo.

Darbe naudoti teoriniai (mokslinės literatūros bei dokumentų nuosekliosios ir priežastingumo analizės, dedukcinis) ir empiriniai (anketinis) metodai. Gauti kiekybiniai duomenys apdoroti atlikus statistinę analizę, kokybiniai – turinio analizę. Gauti empirinio tyrimo rezultatai buvo apdorojami Microsoft Office programų paketo Microsoft Office Excel elektronine skaičiuokle ir pateikti diagramų pavidalu, o jų ir turinio analizės gautų duomenų pagrindu padarytos iškeltos hipotezes patvirtinusios išvados.

Siekiant užtikrinti tyrimo *etiką*, teikiant anketas respondentams elektroniniu laišku buvo kreiptasi į juos informuojant, kad anketos pildymas paremtas savanoriškumo principu, o apklausos metu gauti duomenys bus naudojami išskirtinai tik šiame magistro baigiamajame darbe, taip pat apie tai, kad anketa yra anonimiška, o darbo autorė matys tik apibendrintus statistinius apklausos rezultatus.

4.2. Tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo rezultatų analizė buvo atlikta sekančiais etapais:

- 1) respondentus charakterizuojančių duomenų analizė;
- 2) rezultatų, apibūdinančių žmoniškųjų resursų įtaką savivaldybių pasirengimui veikti karo padėties metu analizė;
- 3) rezultatų, apibūdinančių teisinio reglamentavimo trūkumų įtaką savivaldybių pasirengimui veikti karo padėties metu analizė;
- 4) savivaldybių pasirengimo civilinės saugos srityje sąsajų su jų pasirengimu veikti karo padėties metu paieška;
- 5) skirtingoms grupėms priskirtų savivaldybių pasirengimo veikti karo padėties metu analizė;
- 6) bendras savivaldybių pasirengimo veikti karo padėties metu vertinimas.

Analizuojant tyrimo rezultatus, anketoje suformuoti klausimai buvo suskirstyti pagal tyrimo rezultatų analizės etapus.

1 lentelė. Klausimų skirstymas pagal tyrimo rezultatų analizės etapus

<p>1. Respondentus charakterizuojantys klausimai</p>	<p>1.1. Koks yra Jūsų atstovaujamos Savivaldybės administracijoje įsteigtų pareigybių, skirtų mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijų vykdymui, skaičius?</p> <p>1.2. Už kokių funkcijų vykdymą esate atsakingas?</p> <p>1.3. Kokią savivaldybių grupę atstovaujate?</p>
<p>2. Žmogiškųjų resursų trūkumą karo atveju identifikuojantys klausimai</p>	<p>2.1. Ar į Savivaldybės ekstremalių situacijų komisiją/ekstremaliųjų situacijų operacijų centrą/gyventojų evakavimo ir priėmimo komisiją/Savivaldybės mobilizacinę grupę įeina tie patys asmenys?</p> <p>2.2. Ar Savivaldybėje esančių gydytojų pakaktų skubiai medicininei pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, karo metu suteikti?</p> <p>2.3. Ar Savivaldybėje esančių gydytojų pakaktų sunkiems karo sužeidimams gydyti?</p> <p>2.4. Ar Savivaldybė turi pakankamai darbuotojų viešajai tvarkai karo metu užtikrinti?</p>
<p>3. Teisinio reglamentavimo trūkumų daromą įtaką savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju nustatantys klausimai</p>	<p>3.1. Ar Savivaldybė yra pasiruošusi laikinai apgyvendinti iš karo zonos pasitraukusių apie 19 000 asmenų?</p> <p>3.2. Ar Savivaldybė yra pasiruošusi karo metu organizuoti skubią visų Savivaldybės gyventojų evakuaciją į kitas savivaldybes?</p> <p>3.3. Ar Savivaldybės turimi tarpusavio pagalbos planai su kitomis savivaldybėmis užtikrina vietas, į kurias būtų galima karo metu evakuoti visus Savivaldybės gyventojus?</p> <p>3.4. Ar Savivaldybė turi sudariusi tarpusavio pagalbos planus su bent viena iš šių Savivaldybių: Vilniaus miesto, Kauno miesto, Klaipėdos miesto arba Šiaulių miesto savivaldybe?</p> <p>3.5. Kokie Jūsų nuomone būtų subordinaciniai ryšiai tarp Savivaldybės ekstremalių situacijų</p>

	<p>komisijos, Savivaldybės mobilizacijos valdymo grupės ir karo komendanto?</p> <p>3.6. Ar Savivaldybėje yra sudarytas administracijos direktoriaus rezervas?</p> <p>3.7. Ar Savivaldybės biudžete yra numatyta lėšų, skirtų pasirengti darbui karo metu?</p> <p>3.8. Ar karo metu Savivaldybė turėtų galimybę surinkti jos taikos metu renkama valstybinės žemės nuomos mokestį?</p> <p>3.9. Kokias rinkliavas Savivaldybė turėtų galimybę surinkti karo metu?</p> <p>3.10. Ar Savivaldybė turi paruošusi saugias vietas, į kurias ilgam saugojimui karo metu būtų perkeltos kilnojamos kultūros vertybės, kurias būtina išsaugoti?</p> <p>3.11. Ar Savivaldybė yra suplanavusi kaip karo metu apsaugos nekilnojamasias kultūros vertybes?</p> <p>3.12. Ar Savivaldybė yra paruošusi saugumo reikalavimus atitinkančią vietą, į kurią karo atveju būtų perkelta turima įslaptinta informacija?</p> <p>3.13. Ar Savivaldybės administracija turi sudariusi sutartį (-is) vadovaudamasi viešųjų pirkimų procedūromis dėl geriamojo vandens tiekimo visiems Savivaldybės gyventojams alternatyviu būdu?</p> <p>3.14. Ar Savivaldybės administracija turi sudariusi sutartį (-is) vadovaudamasi viešųjų pirkimų procedūromis dėl maisto produktų tiekimo visiems Savivaldybės gyventojams?</p>
<p>4. Savivaldybių pasirengimo civilinės saugos srityje sąsajas su jų pasirengimu veikti karo padėties metu charakterizuojantys klausimai</p>	<p>4.1. Kiek gyventojų galima perspėti Savivaldybės turimų perspėjimo sirenų pagalba?</p> <p>4.2. Ar Savivaldybės turimos perspėjimo sirenos gali transliuoti iš anksto įrašytą informaciją apie paskelbtą mobilizaciją, įvestą karo padėtį?</p>

	<p>4.3. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais socialinių globos įstaigų gyventojus?</p> <p>4.4. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais senjorus, gyvenančius savo namuose?</p> <p>4.5. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu fizinę negalią turinčius asmenis, gyvenančius savo namuose?</p> <p>4.6. Ar Savivaldybė yra pasirengusi užtikrinti saugų centralizuotą geriamojo vandens tiekimą karo metu?</p> <p>4.7. Ar Savivaldybė yra pasirengusi užtikrinti saugų nuotekų tvarkymą karo metu?</p> <p>4.8. Ar Savivaldybė karo metu galės užtikrinti viešojo transporto sistemos veiklą?</p>
--	--

Siekiant charakterizuoti respondentus ir tuo pačiu atrasti jų sąsajas su atstovaujama Lietuvos savivaldybe buvo pateikti klausimai apie respondentų einamas pareigas ir apie atstovaujamoje įstaigoje darbui mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo klausimais įsteigtų pareigybių skaičių. Kadangi įsteigtų pareigybių skaičius įgalina identifikuoti savivaldybės dydį (iki 100 000 gyventojų; 100 000-300 000 gyventojų; 300 000-600 000 gyventojų), analizuojant tyrimo rezultatus vėliau bus galima daryti išvadas kokio dydžio savivaldybėse nustatytos problemos yra daugiau, o kokio dydžio savivaldybėse mažiau būdingos. Taip pat respondentų buvo prašoma priskirti atstovaujamą savivaldybę vienai iš dviejų grupių (1. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestų savivaldybių grupė; 2. Kitų savivaldybių grupė). Toks savivaldybių sugrupavimas leido daryti išvadą kiek tyrime dalyvavo respondentų, atstovavusių savivaldybes, kuriose karo metu reikėtų organizuoti masinį gyventojų evakavimą (pirmoji savivaldybių grupė), o kiek – laikiną evakuotų gyventojų apgyvendinimą (antroji savivaldybių grupė). Respondentų vykdomos funkcijos tyrimo metu buvo svarbios tuo, kad būtų galima įvertinti ar respondentai nėra atsakingi už papildomų funkcijų vykdymą, nes tai gali įtakoti jų darbo kokybę ir nulemti savivaldybės parengties lygį.

Tyrimo metu nustatyta, kad:

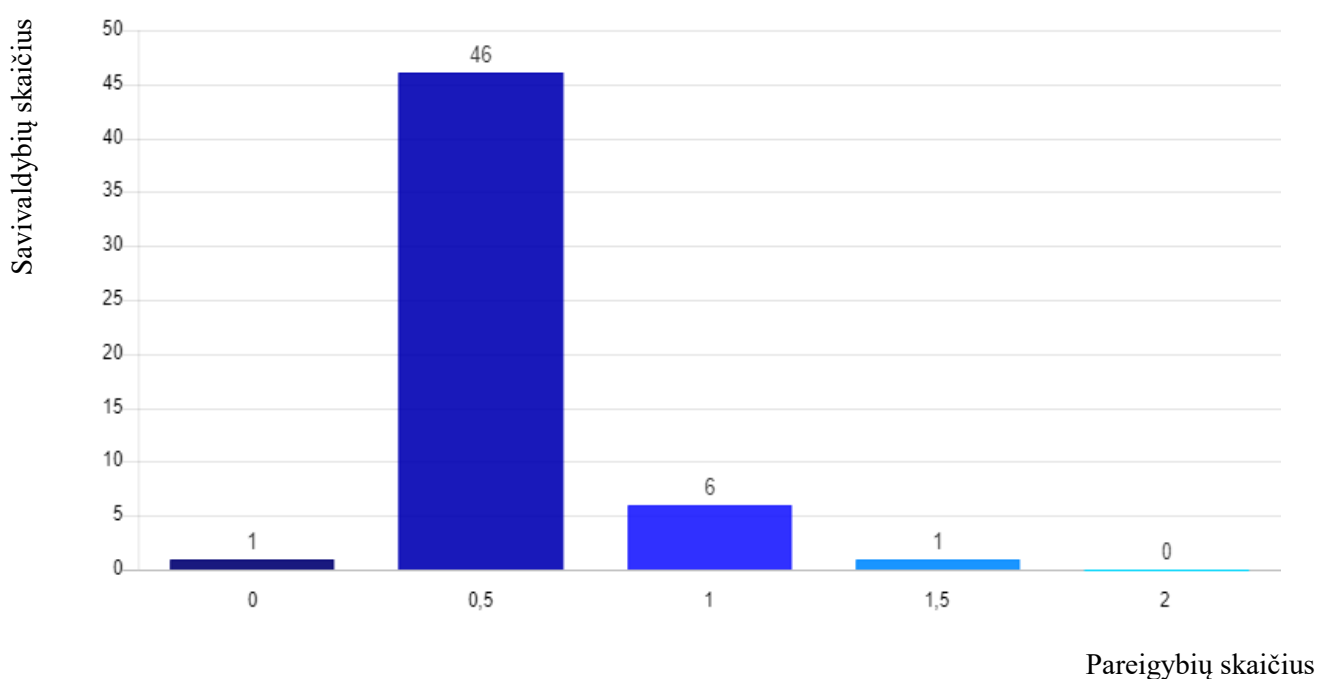
- 85,2 proc. (46 iš 54) iš tyrime dalyvavusių savivaldybių yra įsteigta 0,5 pareigybės, 11,1 proc. (6 iš 54) savivaldybių – 1 pareigybė, 1,9 proc. (1 iš 54) – 1,5 pareigybės, o 1,9 proc. (1 iš 54) tyrime

dalyvavusių savivaldybių nėra įsteigtų pareigybių mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijoms vykdyti;

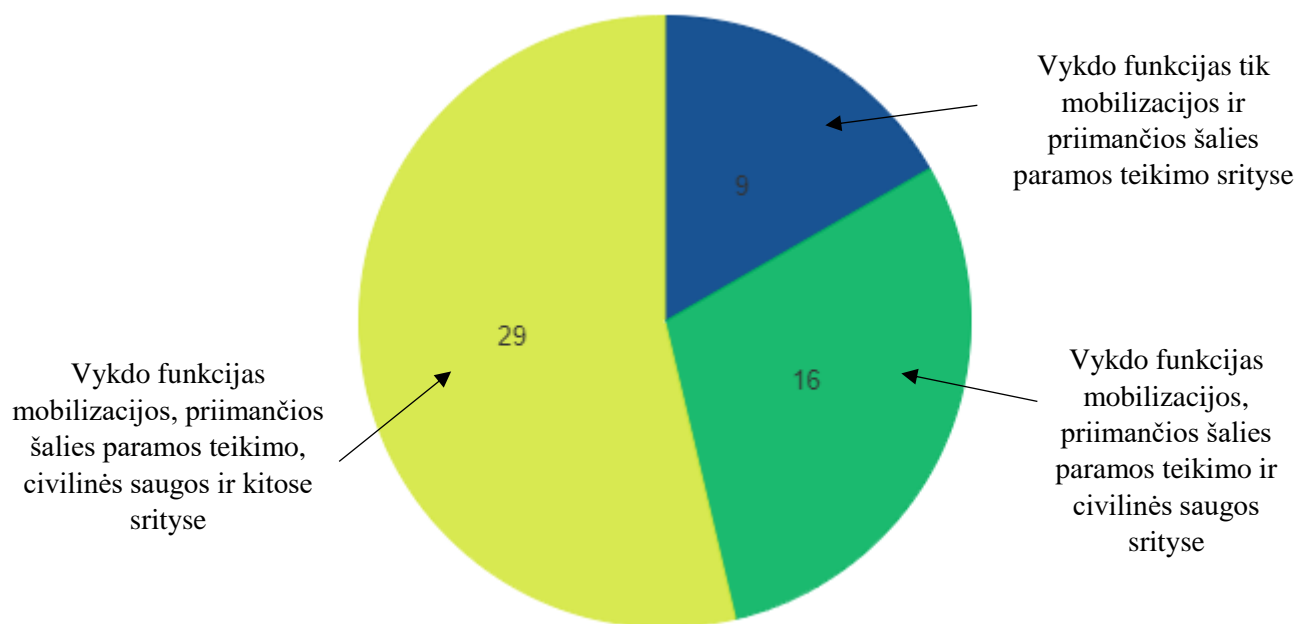
- 3 iš tyrime dalyvavusių savivaldybių yra įsteigtas didesnis (po 1 vietoje 0,5) pareigybių skaičius nei numato teisės aktai;

- tik 16,7 proc. (9 iš 54) iš tyrime dalyvavusių respondentų (100 proc. atstovavusių pirmą savivaldybių grupę ir 10 proc. atstovavusių antrą savivaldybių grupę) vykdo funkcijas išskirtinai tik mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo srityse, tuo tarpu 53,7 proc. (29 iš 54) savivaldybių darbuotojai, vykdantys funkcijas mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo srityse taip pat vykdo funkcijas civilinės saugos srityje bei kitose papildomose srityse, o 29,6 proc. (16 iš 54) respondentų – mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo bei civilinės saugos srityse;

- tyrime dalyvavo 100 proc. (4 iš 4) savivaldybių (pirma savivaldybių grupė), kurios karo metu būtų atsakingos už masinę gyventojų evakuaciją ir 89 proc. (50 iš 56) savivaldybių, kurios būtų atsakingos už evakuotų gyventojų laikiną apgyvendinimą.

4 pav. Savivaldybėse įsteigtų pareigybių, skirtų mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijų vykdymui, skaičius

5 pav. Respondentų paskirstymas pagal jų vykdomas funkcijas

Analizuojant savivaldybių pasirengimą vykdyti joms karo padėties įvedimo atveju priskirtas funkcijas, kurios tiesiogiai susijusios su šių funkcijų vykdymui būtinų žmogiškųjų resursų skaičiumi, buvo vertinta:

- ar tie patys asmenys, neįeina į kelių skirtingų, tačiau tuo pačiu metu karo atveju veikiančių subjektų (ekstremalių situacijų komisijos, ekstremaliųjų situacijų operacijų centro, savivaldybės mobilizacijos valdymo grupės, gyventojų evakavimo ir priėmimo komisijos bei kt.) sudėtį;

- savivaldybės teritorijoje veikiančių civilinės saugos sistemos pajėgų, karo metu atliekančių itin svarbias užduotis (medicinos paslaugų teikimas, viešosios tvarkos užtikrinimas), gebėjimas užtikrinti joms priskirtų funkcijų vykdymą.

Iškilus karo grėsmei šalyje būtų įvesta karo padėtis ir paskelbta mobilizacija. To pasekoje savivaldybės būtų įpareigos pertvarkyti savo administracinę struktūrą. Paskelbus mobilizaciją svarbiausiu savivaldybių struktūros elementu taptų savivaldybių mobilizacijos valdymo grupės, kurios organizuotų savivaldybėms priskirtų mobilizacinių užduočių įgyvendinimą. Tiesiogiai šias užduotis vykdytų darbuotojai, įeinantys į savivaldybių civilinio mobilizacinio personalo rezervo sudėtį. Kadangi vykstant kinetiniams veiksams tikėtina didelė pavojaus gyventojų saugumui tikimybė, taip pat būtų būtina imtis skubių gyventojų apsaugos priemonių, tokių kaip evakavimas ir laikinas apgyvendinimas. O šių priemonių įgyvendinimui neišvengiamai turėtų būti aktyvuotos tiek gyventojus evakuojančių, tiek gyventojus priimančių savivaldybių gyventojų evakavimo ir priėmimo komisijos, taip pat gyventojų surinkimo punktai (gyventojus evakuojančiose savivaldybėse) ir gyventojų priėmimo punktai (gyventojus priimančiose savivaldybėse). Be to, materialinių resursų evakavimo organizavimo metu patelkimui neišvengiamai būtų reikalingi savivaldybių ekstremaliųjų situacijų operacijų centrai. Taip pat

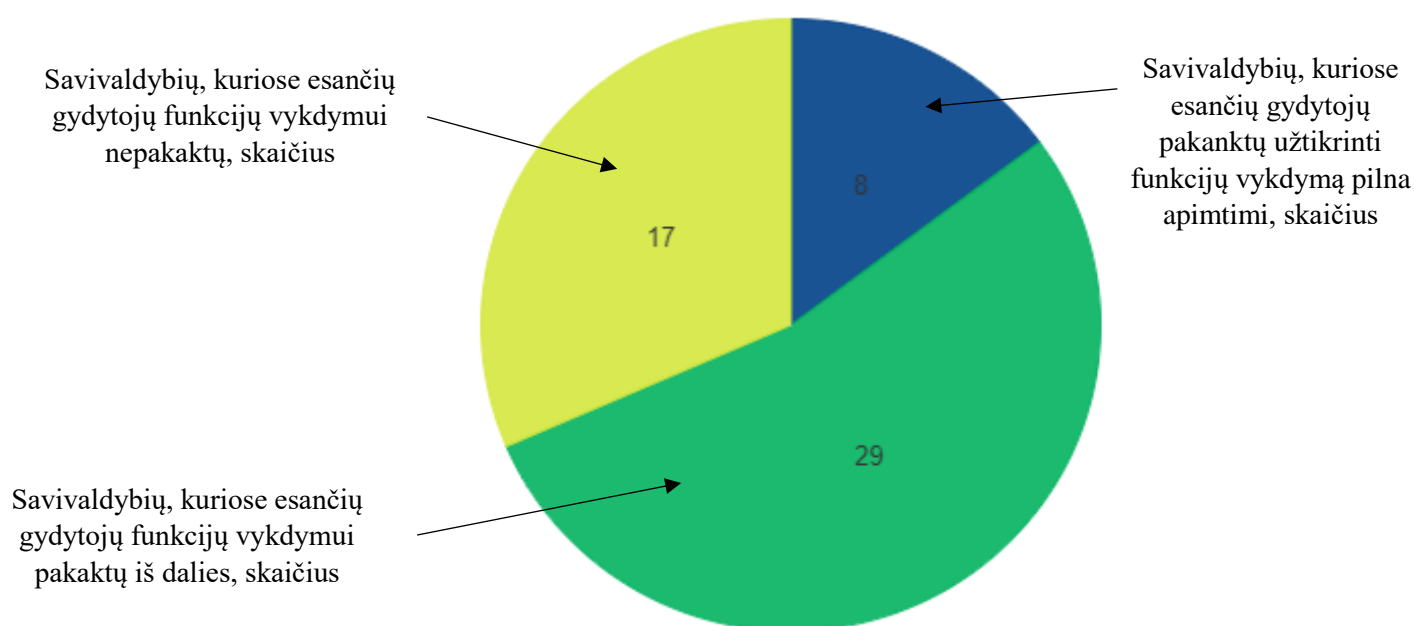
reikia pažymėti, jog dalis mechanizmų (evakavimas, materialinių resursų iš juridinių asmenų pasitelkimas, privalomųjų darbų organizavimas) savivaldybėse negalėtų būti aktyvuoti, jei nebūtų paskelbta ekstremalioji situacija. Vadinasi jos paskelbimui ir esminių sprendimų civilinės saugos srityje priėmimui privalėtų būti sušauktos savivaldybių ekstremalių situacijų komisijos. Iš pateiktos informacijos akivaizdu, kad karo padėties metu savivaldybėse struktūriniai pokyčiai būtų dideli, o norint juos sklandžiai įgyvendinti būtina išvengti žmogiškųjų resursų stokos problemos. Atlikus tyrimą, jo rezultatai parodė, kad visose tyrime dalyvavusiose savivaldybėse bent vienas asmuo įeina į bent dviejų vienu metu veikiančių subjektų (ekstremalių situacijų komisijos/ekstremaliųjų situacijų operacijų centro/gyventojų evakavimo ir priėmimo komisijos/ mobilizacijos valdymo grupės) sudėtį, o tai savo ruožtu silpnina savivaldybių galimybes tinkamai vykdyti karo metu aktyvuotų subjektų funkcijas.

Analizuojant savivaldybės teritorijoje veikiančių civilinės saugos sistemos pajėgų pakankamumą siekiant užtikrinti joms priskirtų funkcijų vykdymą buvo nustatyta, kad:

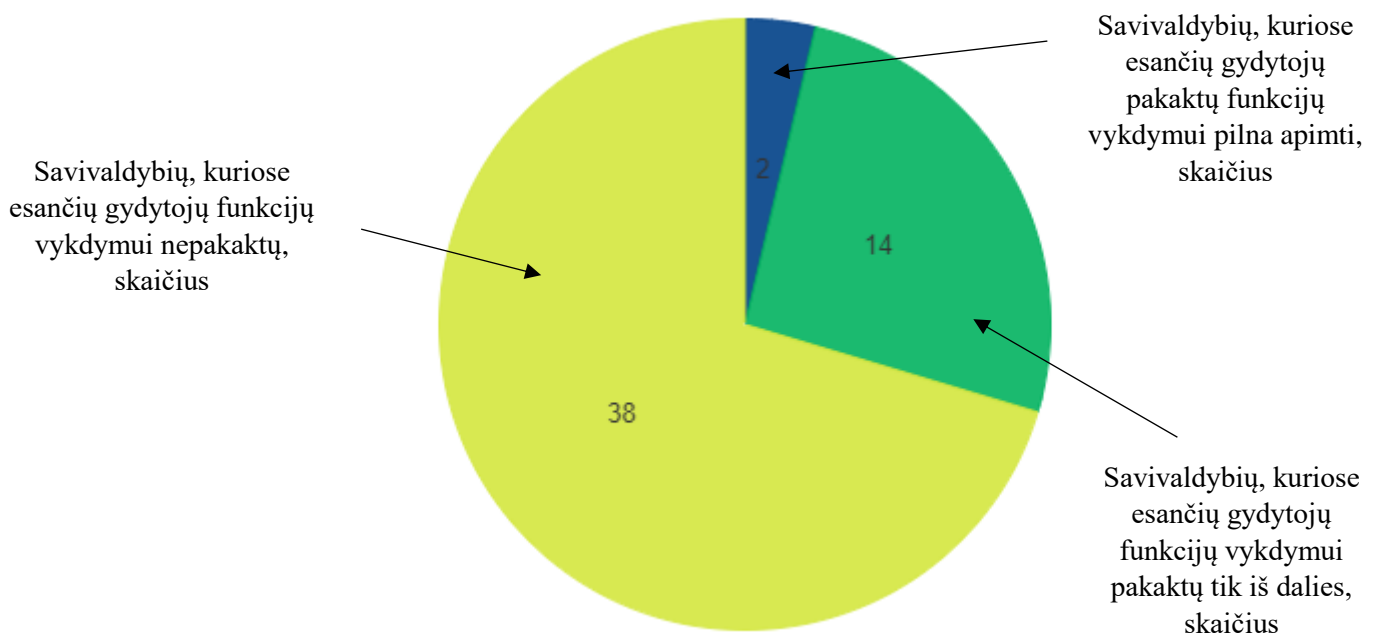
- skubiai medicinos pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, suteikti gydytojų pakaktų tik 14,8 proc. (8 iš 54) savivaldybių, kai tuo tarpu 53,7 proc. (29 iš 54) savivaldybių gydytojų pakaktų tik iš dalies, o 31,5 proc. (17 iš 54) savivaldybių jų nepakaktų;

- sunkiems karo sužeidimams gydyti gydytojų pakaktų tik 3,7 proc. (2 iš 54) savivaldybių, kai tuo tarpu 70,4 proc. (38 iš 54) savivaldybių gydytojų nepakaktų, o 25,9 proc. (14 iš 54) pakaktų tik iš dalies;

- tik 5,6 proc. (3 iš 54) savivaldybių pakaktų darbuotojų viešajai tvarkai užtikrinti, kai tuo tarpu 94,4 proc. (51 iš 54) tyrime dalyvavusių savivaldybių patvirtino, kad darbuotojų šios funkcijos vykdymui joms nepakaktų.

6 pav. Informacija apie savivaldybių gydytojų skubiai medicinos pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, skaičių

7 pav. Informacija apie savivaldybių gydytojų sunkiems karo sužeidimams gydyti skaičių

Respondentų priskyrimas prie atstovaujančių Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestus arba kitas savivaldybes nulėmė tai, kad pirmą savivaldybių grupę atstovavę respondentai turėjo atsakyti į klausimus, susijusius su jų pasirengimu organizuoti skubią masinę gyventojų evakuaciją, o antrą savivaldybių grupę atstovavę respondentai – apie savivaldybių pasirengimą organizuoti iš karo veiksmų zonos pasitraukusių apie 19 000 gyventojų laikiną apgyvendinimą.

Evakuojamų asmenų skaičius pasirinktas neatsitiktinai. Remiantis Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymu, kiekviena savivaldybė turi būti pasirengusi karo metu priimti ne mažesnę kaip 10 proc. nuo savo savivaldybės gyventojų evakuotų asmenų skaičių. Vadinasi, jei Lietuvoje 2018 metų liepos 1 d. duomenimis gyveno 2 800 738 asmenų, bendrai visos savivaldybės turi būti pasirengusios priimti ir laikinai apgyvendinti ne mažiau kaip apie 280 074 asmenų. Tuo tarpu remiantis, krašto apsaugos ekspertų įvairių formatų susitikimų metu pateikiamais siūlymais, karo metu rekomenduojamas visų kariniuose veiksmuose nedalyvaujančių gyventojų evakavimas iš vietų, kuriose gali vykti kariniai veiksmai (iš didžiųjų šalies miestų). Tokiais miestais dėl juose įsikūrusių valdžios institucijų ir/arba esančios svarbios infrastruktūros (jūros ir oro uostų) įvardijami Vilnius, Kaunas, Klaipėda ir Šiauliai. Remiantis valstybės politiką mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo srityse formuojančios institucijos pateiktais duomenis, į civilinį mobilizacinį personalo rezervą Lietuvos mastu įeina mažiau nei 20 000 asmenų, kuriems yra numatytos funkcijos karo metu. Likę gyventojai kilus pavojui jų saugumui turėtų būti evakuoti. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestuose 2018 m. liepos 1 d. duomenimis gyveno 1 085 573 asmenų, kurie kilus poreikiui turėtų būti perkelti į likusias 56 savivaldybes. Pažymėtina, kad šis skaičius yra beveik 4 kartus didesnis nei teisės aktų įpareigojamas priimti gyventojų skaičius (turima omenyje ne mažiau 10 proc. nuo savivaldybės gyventojų). Laikant, kad idealiu atveju kiekvienai savivaldybei tektų vienodas priimamų asmenų skaičius, kiekviena iš jų

turėtų pasiruošti priimti apie 19 000 asmenų. Nepaisant to, kad atsižvelgiant į savivaldybių dydį kiekviena savivaldybė neturėtų galimybės priimti po 19 000 gyventojų, klausimas taip formuluotas tam, kad respondentai įvertintų ženkliai didesnę atstovaujama savivaldybei tenkantį įpareigojimą nei ji šiuo metu yra pasiruošusi prisiimti.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymu visos Lietuvos savivaldybės privalo su gretimomis savivaldybėmis sudaryti tarpusavio pagalbos planus (Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas). Šių planų sudarymo esmė yra turėti galimybę pasinaudoti kaimyninių savivaldybių turimais materialiniais, žmogiškaisiais ir finansiniais resursais, kai savų resursų susidariusiai ekstremaliajai situacijai ir jos padariniams likviduoti nebepakanka.

Evakavimo atveju svarbiomis tampa tarpusavio pagalbos planų nuostatos:

- aiškiai įvardijančios transporto priemonių, kurias ekstremaliosios situacijos atveju būtų galimybė patelkti kaimyninei savivaldybei, skaičius ir talpa;
- laikinam evakuotų asmenų apgyvendinimui numatytų vietų (paprastai tai būna kolektyvinės apsaugos statiniai) skaičius ir talpa;
- aiškiai aptartos laikinai apgyvendintų asmenų aprūpinimo būtiniausiomis priemonės procedūros bei finansavimo šaltiniai.

Atsižvelgiant į tai, kad karas taptų itin didelio masto gyventojų evakavimo priežastimi, vien tik kaimyninių savivaldybių turimų resursų nebepakaktų. Todėl savivaldybės, įvertinusios joms būtinų resursų trūkumą, turėtų plėsti savivaldybių, su kuriomis turėtų būti sudaromi tarpusavio pagalbos planai, ratą. Renkantis savivaldybes, iš kurių pagalbos būtų tikimasis karo grėsmės atveju, reikėtų įvertinti ir jų saugumo lygį. Nepaisant to, kad didesnės savivaldybės turi didesnes evakuotų gyventojų priėmimo ir laikino apgyvendinimo galimybes, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestų savivaldybės dėl jose galimai vyksiančių karinių veiksmų gyventojų apgyvendinimui yra netinkamos. Siekiant įvertinti savivaldybių turimų tarpusavio pagalbos planų naudą vykdant masinę gyventojų evakuaciją respondentams buvo keliamas klausimas ar jų atstovaujama savivaldybių turimi tarpusavio pagalbos planai užtikrintų visiems evakuotiems savivaldybės gyventojams laikino apgyvendinimo vietas ir ar tos vietos nėra numatytos nesaugiose (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestų) savivaldybėse.

Iš tyrimo rezultatų nustatyta, kad:

- nei viena iš didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestų) savivaldybių nepatvirtino, kad yra pasiruošusi organizuoti skubią masinę visų karo veiksmuose nedalyvausiančių savivaldybės gyventojų evakuaciją, 75 proc. (3 iš 4) savivaldybių galėtų organizuoti nedidelės gyventojų dalies evakuaciją, o 25 proc. (1 iš 4) savivaldybių patvirtino, kad tokios evakuacijos vykdymui nėra pasiruošusios;

- nei viena iš didžiųjų miestų savivaldybių neturi tarpusavio pagalbos planų su kitomis savivaldybėmis (tarpusavyje taip pat), kurie užtikrintų vietas, į kurias būtų galima perkelti ir laikinai apgyvendinti visus evakuotus savivaldybės gyventojus;

- nei viena iš 50 tyrime dalyvavusių savivaldybių, kurios karo metu privalėtų priimti ir laikinai apgyvendinti iš karo veiksmų zonos pasitraukusius gyventojus, nėra pasiruošusi priimti 19 000 asmenų.

Tokios situacijos priežastimi respondentai įvardijo neaiškų teisinį reglamentavimą. Pasak jų, teisės aktų nuostatų skyrimasis nuo realių krašto apsaugos sistemos pareigūnų lūkesčių savivaldybių atžvilgiu įveda neaiškumo momentą, kai savivaldybėms tampa neaišku kokia apimti veiksmus reikia planuoti. Be to, civilinę saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose savivaldybės įpareigos sudaryti tarpusavio pagalbos planus su tik gretimomis savivaldybėmis. Todėl ir atsižvelgiant į tai, kad valstybės lygio ekstremaliosios situacijos atveju savivaldybių, į kurias bus vykdoma gyventojų evakuacija klausimas turėtų būti derinamas su Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, tampa neaišku ar savivaldybių tarpusavio pagalbos planais, sudarytais su negretimomis savivaldybėmis, kilus poreikiui būtų galima pasinaudoti. Be to, kadangi savivaldybės teisės aktų įpareigos planuoti priimti ne didesnę kaip 10 proc. nuo savo gyventojų skaičiaus evakuotų asmenų skaičių, tarp savivaldybių atsiranda tam tikras konfliktas, kai mažosios savivaldybės nenori priimti didesnių įsipareigojimų nei privalo, tuo tarpu didžiosios savivaldybės (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miestų) neturi galimybės iš anksto suplanuoti evakuotų savo savivaldybės gyventojų apgyvendinimui skirtų vietų, vadinasi ir viso evakuacijos proceso. O tai gali nulemti situaciją, kai mažosios savivaldybės karo atveju privalės priimti didesnę nei planuota gyventojų skaičių ir tam bus visiškai nepasiruošusios.

Analizuojant galimą teisinio reglamentavimo įtaką savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju tyrimo metu buvo keliamas karo padėties metu veikiančių subjektų (ekstremalių situacijų komisijos, savivaldybės mobilizacijos valdymo grupės ir karo komendanto) pavaldumo (subordinacijos) vienas kito atžvilgiu klausimas. Civilinę saugą reglamentuojantys teisės aktai aiškiai įvardija kokio pavaldumo santykiai sieja ekstremaliųjų situacijų atvejais veikiančius civilinės saugos sistemos subjektus. Karo padėties įvedimo atveju pertvarkius savivaldybių struktūrą vietoje galiojančios taikos metu pradėtų veikti savivaldybių mobilizacijos valdymo grupės padedant asmenims, įeinantiems į civilinį personalo mobilizacinį rezervą. Be to, sąveikai tarp krašto apsaugos ir civilinių struktūrų užtikrinti būtų aktyvuoti karo komendantai, kurių santykis ne tik su civilinėmis, bet taip pat ir su krašto apsaugos struktūromis nėra aiškiai apibrėžtas. Todėl įvertinus teisinio reglamentavimo nuostatas šiuo klausimu respondentų buvo klausama kaip jie mato subordinaciją tarp kelių pagrindinių karo padėties metu veikiančių subjektų.

Tyrimo rezultatai parodė, kad:

- 27,8 proc. (15 iš 54) pripažino nežinantys kokie turėtų būti subordinaciniai ryšiai tarp įvardintų subjektų;

- 24,1 proc. (13 iš 54) respondentų pasirinko atsakymą „kita“ nurodydami, kad tai yra tas pačias arba labai panašias funkcijas vykdančios subjektai, tarp kurių subordinaciniai ryšiai teisės aktuose nėra reglamentuoti;

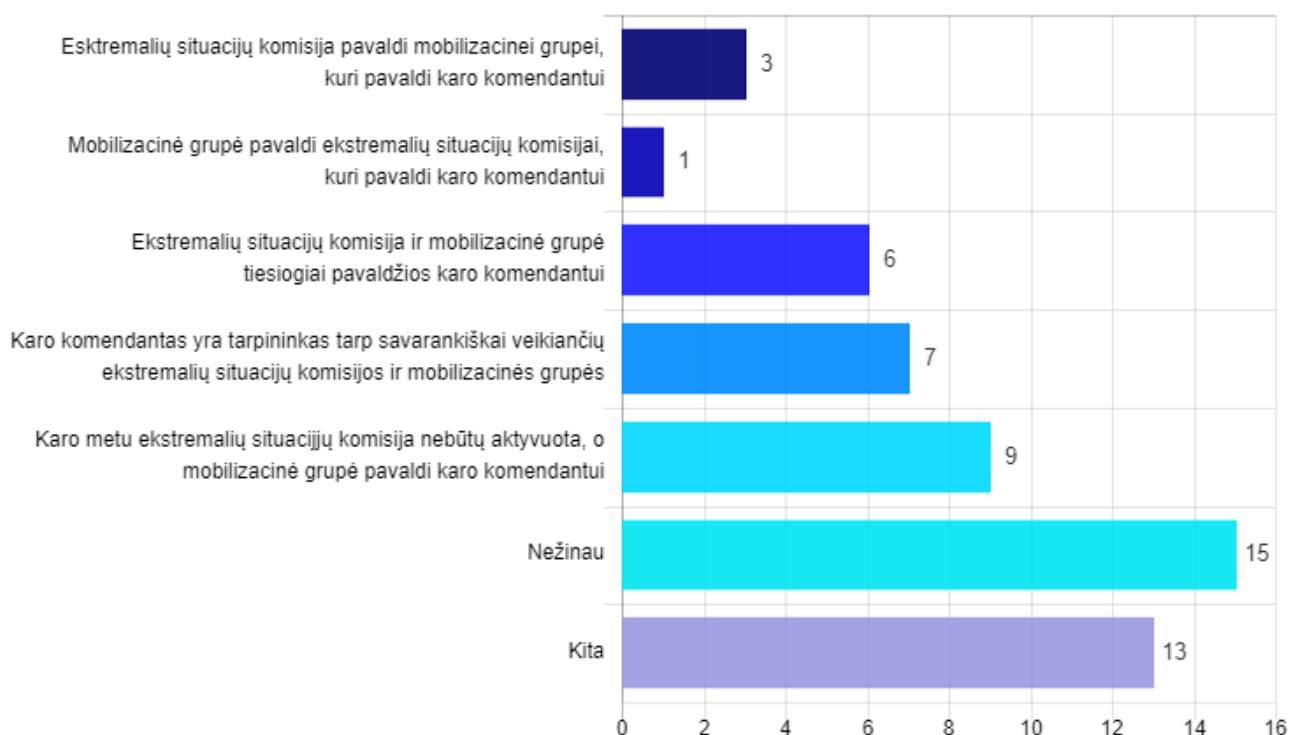
- 16,7 proc. (9 iš 54) respondentų nuomone karo metu savivaldybės ekstremalių situacijų komisija iš viso nebūtų aktyvuota, o mobilizacijos valdymo grupė būtų pavaldi karo komendantui;

- 13 proc. (7 iš 54) respondentų nuomone karo komendantas karo atveju būtų tarpininkas tarp savarankiškai veikiančių savivaldybės ekstremalių situacijų komisijos ir savivaldybės mobilizacijos valdymo grupės;

- 11,1 proc. (6 iš 54) respondentų nuomone savivaldybės ekstremalių situacijų komisija ir savivaldybės mobilizacijos valdymo grupė būtų tiesiogiai pavaldžios karo komendantui;

- 5,6 proc. (3 iš 54) respondentų nuomone savivaldybės ekstremalių situacijų komisija būtų pavaldi savivaldybės mobilizacijos valdymo grupei, kuri būtų pavaldi karo komendantui;

- 1,9 proc. (1 iš 54) respondentų nurodė, kad savivaldybės mobilizacijos valdymo grupė būtų tiesiogiai pavaldi savivaldybės ekstremalių situacijų komisijai, kuri būtų pavaldi karo komendantui.

8 pav. Respondentų nuomonė karo metu veikiančių subjektų subordinacijos klausimu

Gauti rezultatai parodė, kad respondentai, kurie karo atveju įeitų į savivaldybės mobilizacijos valdymo grupės (galimai tuo pačiu ir į savivaldybės ekstremalių situacijų komisijos ir/arba kitų tuo metu veikiančių civilinės saugos sistemos subjektų) sudėtį neturi vieningos nuomonės apie tuo metu

veiksiančius subordinacinius ryšius, o tai savo ruožtu triкто pasirengimo veiksams karo metu procesą. Susidariusios situacijos priežastimi respondentai įvardijo teisinio reglamentavimo šiuo klausimu nebuvimą tuo pačiu siūlydami numatyti priešingą šiuo metu galiojančiai struktūrą, kai karo atveju veiktų vienas, savivaldybės mobilizacijos valdymo grupei, savivaldybės ekstremalių situacijų komisijai ir kitiems minimu atveju veiksiantiems subjektams numatytas funkcijas, įgyvendinsiantis subjektas.

Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas savivaldybėms numato galimybę ekstremaliųjų situacijų ir jų padarinių likvidavimui sudaryti administracijos direktoriaus rezervą, tačiau jo sudarymas ir dydis yra kiekvienos savivaldybės apsisprendimo klausimas. Nepaisant to, kad mobilizaciją ir karo padėtį reglamentuojančiuose teisės aktuose nuostatų dėl savivaldybių administracijų direktorių rezervo lėšų panaudojimo karo metu nėra, karo padėtį traktuojant kaip ekstremaliąją situaciją, ši galimybė atsirastų. Pažymėtina, kad šių lėšų poreikis atsirastų gyventojų evakavimo, laikino apgyvendinimo bei aprūpinimo būtiniausiomis priemonėmis organizavimo atveju, taip pat vykdant kitas gyventojų saugumui ir svarbių infrastruktūros objektų apsaugai užtikrinti svarbias priemones. Todėl tyrimo metu buvo bandyta nustatyti kuri Lietuvos savivaldybių dalis mato lėšų rezervo poreikį. Tuo pačiu buvo domėtasi ar savivaldybių biudžetuose yra numatyta lėšų, skirtų pasirengimo karui priemonių vykdymui (evakavimui skirtų transporto priemonių įsigijimui, kolektyvinės apsaugos statinių pritaikymui gyventojų apsaugai, sutarčių su ūkio subjektais sudarymui ir pan.). Atkreiptinas dėmesys, kad mobilizacija ir priimančios šalies parama yra valstybės (savivaldybėms deleguotos) funkcijos, o jų vykdymas yra finansuojamas iš valstybės biudžeto lėšų, todėl šių funkcijų vykdymui vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisiniu reglamentavimu lėšų savo biudžete savivaldybės numatyti neprivalo. Tačiau reikia pažymėti, kad valstybės biudžete savivaldybėms numatytos lėšos skirtos tik darbuotojų darbo užmokesčiui ir darbo vietų išlaikymui, o pasirengimui veiklai karo metu lėšų nėra numatoma. Todėl savivaldybių savanoriškas lėšų pasirengimo veiklai karo metu savo biudžete numatymas bent iš dalies leistų įgyvendinti joms karo metu galinčius kilti iššūkius.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad nors beveik visose (52 iš 54) tyrime dalyvavusiose savivaldybėse yra numatytas administracijos direktoriaus rezervas, savivaldybių biudžetuose lėšos, skirtos savivaldybių pasirengimui veiklai karo metu, numatytos tik vienoje iš tyrime dalyvavusių savivaldybių. Tokia situacija gali turėti įtakos vykdant vieną iš savivaldybei priskirtų mobilizacinių užduočių – persikirstyti savivaldybės biudžetą pirmenybę taikant gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų įgyvendinimui, nes administracijos direktoriaus rezervo lėšos gali būti skirtos ekstremaliųjų situacijų ir jų padarinių likvidavimui (vadinasi papildomų lėšų paieška ir persikirstymo procedūra nebūtų reikalinga), o iš anksto suplanuotos biudžeto lėšos sudarytų sąlygas viešųjų pirkimų procedūroms, būtinoms gyventojų apsaugos priemonių organizavimui, vykdyti. Kaip galima tokios situacijos problema respondentų įvardintas nepakankamai atsakingas tiek savivaldybės vadovų požiūris į pasirengimą veiklai karo metu, tiek netinkamas teisinis reglamentavimas, nenumatantis valstybės lėšų

savivaldybių pasirengimui skyrimo, taip pat neįpareigojantis savivaldybių tuo tikslu numatyti lėšas savo biudžetuose.

Viena iš savivaldybėms karo metu tenkančių mobilizacinių užduočių yra užtikrinti jų taikos metu renkamų mokesčių ir rinkliavų surinkimą. Kadangi iš rinkliavų ir mokesčių gaunamos pajamos yra viena iš savivaldybių biudžetų sudedamųjų dalių, jų surinkimas prisidėtų prie priemonių, būtinų vykdyti karo metu, finansavimo. Todėl šio tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti savivaldybių realias galimybes surinkti konkrečius jų taikos metu renkamus mokesčius ir rinkliavas. Apibendrinus tyrimo rezultatus nustatyta, kad:

- 20,4 proc. (11 iš 54) respondentų nurodė, kad savivaldybė turėtų galimybes surinkti taikos metu renkamą nekilnojamojo turto mokestį, tuo tarpu 79,6 proc. (43 iš 54) respondentų patvirtino apie šio mokesčio surinkimo galimybių nebuvimą;

- 11,9 proc. (10 iš 54) respondentų nuomone savivaldybė galėtų surinkti rinkliavas už komunalinių atliekų iš atliekų turėtojų surinkimą ir jų tvarkymą;

- 8,3 proc. (7 iš 54) respondentų nuomone savivaldybė galėtų surinkti rinkliavas už leidimo prekiauti ar teikti paslaugas savivaldybės tarybos nustatytose viešosiose vietose išdavimą;

- 7,1 proc. (6 iš 54) respondentų nuomone savivaldybė galėtų surinkti rinkliavas už leidimo organizuoti komercinius renginius savivaldybei priklausančiose ar valdytojo teise valdomose viešojo naudojimo teritorijose išdavimą;

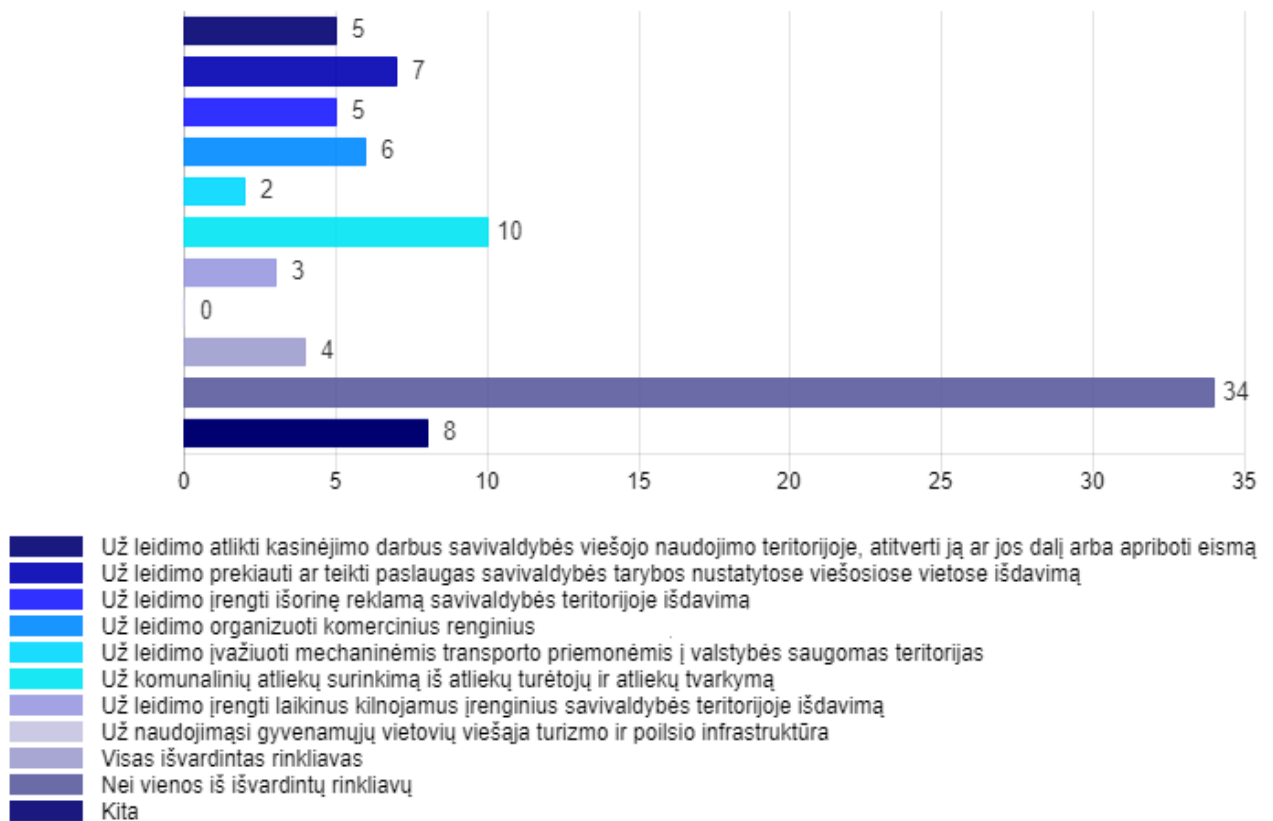
- po 6 proc. (po 5 iš 54) respondentų turėjo nuomonę, kad savivaldybė galėtų surinkti rinkliavas už leidimo įrengti išorinę reklamą savivaldybės teritorijoje ir už leidimo atlikti kasinėjimo darbus savivaldybės viešojo naudojimo teritorijoje, atitverti ją ar jos dalį arba apriboti eismą joje išdavimą;

- 3,6 proc. (3 iš 54) respondentų nuomone savivaldybė galėtų surinkti rinkliavas už leidimo įrengti laikinus kilnojamus įrenginius savivaldybės teritorijoje išdavimą;

- 2,4 proc. (2 iš 54) respondentų nuomone savivaldybė galėtų surinkti rinkliavas už leidimo įvažiuoti mechaninėmis transporto priemonėmis į valstybės saugomas teritorijas, savivaldybių įsteigtus saugomus draustinius, jų paskelbtų kraštovaizdžio objektų teritorijas ir nustatytas vietinės reikšmės apsaugines zonas išdavimą;

- 4,8 proc. (4 iš 54) respondentų nuomone savivaldybė galėtų surinkti rinkliavas už visų aukščiau įvardintų leidimų išdavimus, tuo tarpu 40,5 proc. (34 iš 54) respondentų nuomone savivaldybė neturėtų galimybės surinkti nei vienos iš apklausoje išvardintų rinkliavų;

- 9,5 proc. (8 iš 54) respondentų pažymėję atsakymą „kita“ išreiškė abejonę dėl galimybės surinkti įvardintas rinkliavas tuo pačiu manydami, kad karo padėties atveju galimai turėtų būtų įvesti kiti mokesčiai ir rinkliavos, kurių surinkimas būtų realiai įmanomas. Taip pat nei vienas apklausoje dalyvavęs respondentas nemanė, kad karo atveju būtų galimybė surinkti rinkliavas už naudojamą gyvenamųjų vietovių viešąją turizmo ir poilsio infrastruktūrą.

9 pav. Respondentų nuomonė apie savivaldybių galimybes karo metu surinkti taikos metu renkamas rinkliavas

Apibendrinant gautus rezultatus savivaldybių galimybės surinkti taikos metu renkamas rinkliavas ir mokesčius yra šiek tiek didesnės nei 13 proc. Remiantis šiais rezultatais galima prognozuoti lėšų, skirtų gyventojų apsaugos priemonių organizavimui karo metu, trūkumą. Pažymėtina, kad tokios situacijos priežastimi respondantai įvardijamo tai, kad savivaldybėms karo atveju tektų pareiga surinkti taikos metu renkamus mokesčius ir rinkliavas, o tai dėl pasikeitusių gyvenimo aplinkybių galimai būtų tiesiog neįmanoma.

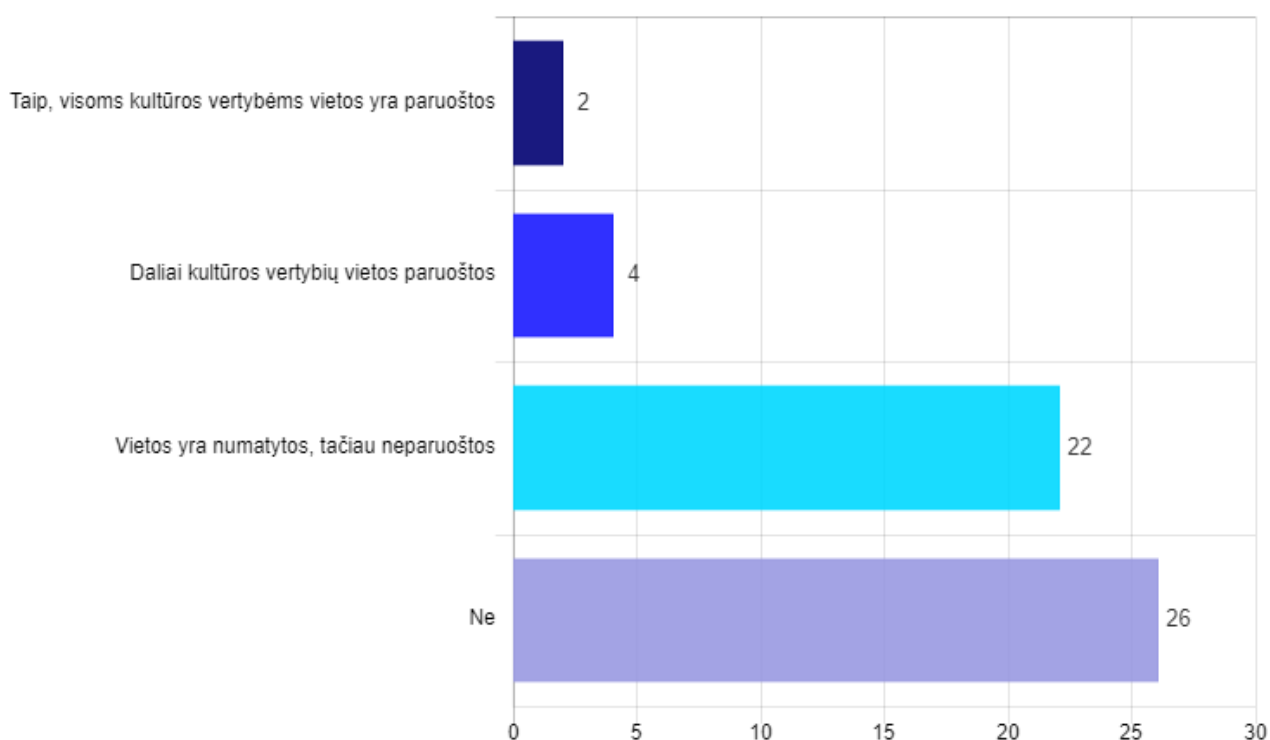
Kartu su Kultūros paveldo departamentu prie Kultūros ministerijos karo metu savivaldybės tampa atsakingomis už kultūros vertybių išsaugojimą. Tiesioginė atsakomybė savivaldybėms tenka už jų pavaldume esančių kilnojamų ir nekilnojamų kultūros vertybių apsaugą. Deja praktikoje susiduriama su situacija, kad dėl priešgaisrinę saugą reglamentuojančių teisės aktų įpareigojimų būna suplanuota trumpalaikė kilnojamų kultūros vertybių evakuacija neįvertinant ilgesnės trukmės (pvz. nuo kelių mėnesių iki metų) vertybių perkėlimo poreikio, o nekilnojamų kultūros vertybių (tokių kaip bažnyčios, architektūriniai paminklai ir pan.) apsauga nuo karo metu galinčių kilti pavojų iš viso nėra planuojama. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad teisės aktai įpareigoja savivaldybes karo atveju užtikrinti kilnojamų ir nekilnojamų kultūros vertybių apsaugą, respondentų buvo klausiami ar jų atstovaujamos savivaldybėse yra numatytos vietos, į kurias būtų galimybė ilgam saugojimui perkelti iš karo veiksmų zonos evakuotas

kilnojamoms kultūros vertybėms, taip pat apie tai ar savivaldybės yra suplanavusios kaip karo atveju užtikrins nekilnojamoms kultūros vertybėms apsaugą. Tyrimo rezultatai parodė, kad:

- 3,7 proc. (2 iš 54) savivaldybių yra suplanavusios apsaugos priemones visoms jose esančioms kilnojamoms ir nekilnojamoms kultūros vertybėms;

- 7,4 proc. (4 iš 54) savivaldybių apsaugos priemonės suplanuotos daliai kilnojamoms kultūros vertybėms ir 24,1 proc. (13 iš 54) savivaldybių – daliai nekilnojamoms kultūros vertybėms;

- 48,1 proc. (26 iš 54) respondentų pripažino, kad savivaldybėse nėra numatyta vietų, į kurias būtų galimybė ilgam saugojimui perkelti kilnojamoms kultūros vertybėms, tuo tarpu 66,7 proc. (36 iš 54) respondentų patvirtino, kad nekilnojamoms kultūros vertybėms suplanuotų apsaugos priemonių taip pat nėra.

10 pav. Informacija apie tai, kiek savivaldybių yra paruošusios kilnojamoms kultūros vertybėms apsaugoti skirtas vietas

Tyrimo dalyvavusių respondentų nuomone susidariusi situacija gali būti aiškinama tuo, kad objektai, kurie laikomi nekilnojamomis kultūros vertybėmis, teisės aktų nėra įpareigoti rengti mobilizacinių planų, kuriuose būtų privaloma numatyti savo, kaip kultūros vertybės, apsaugos priemones, o parengtą ekstremaliosioms situacijoms reglamentuojančiuose teisės aktuose nuostatų apie pačių šių objektų išsaugojimo būtinybę nėra. Tuo tarpu kalbant apie kilnojamoms kultūros vertybėms apsaugą, jų valdytojai yra įpareigoti rengti tik evakuacijos gaisro atveju planus. Pažymėtina, kad savivaldybės atsakingomis už šių vertybių apsaugą tampa tik karo atveju, o nepakankamas pasirengimas šios mobilizacinės užduoties įgyvendinimui gali būti siejamas su teisinių įpareigojimų savivaldybėms

(tuo pačiu ir kultūros paveldo objektų valdytojams) vykdyti pasirengimo užtikrinti savo kaip kultūros vertybės arba savo saugomų kultūros vertybių apsaugą priemones karo kontekste nebuvimu.

Kiekviena savivaldybė, vykdydama mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijas, privalo įrengti patalpas, skirtas darbui su įslaptinta informacija, kurioms taikomi padidintos apsaugos reikalavimai. Kadangi karo atveju įslaptinta informacija, susijusi su šalies pasirengimu veikti karo metu, gali tapti vienu iš priešo taikinių, jos apsauga yra būtina. Tuo tikslu respondentų buvo klausama ar jų atstovaujamos institucijos yra paruošusios saugumo reikalavimus atitinkančias vietas, į kurias karo atveju būtų perkelta įslaptinta informacija.

Tyrimo rezultatai parodė, kad tik 7,4 proc. (4 iš 54) savivaldybių yra įrengusios saugumo reikalavimus atitinkančias alternatyvias vietas, skirtas įslaptintos informacijos saugojimui karo metu, 53,7 proc. (29 iš 54) savivaldybių tokias vietas yra numačiusios, tačiau jos neatitinka visų joms keliamų saugumo reikalavimų. 38,9 proc. (21 iš 54) respondentų patvirtino, kas savivaldybėse alternatyvių vietų, skirtų įslaptintos informacijos apsaugai, nėra numatyta.

Be kitų aukščiau įvardintų atsakomybės sričių, karo atveju savivaldybės būtų atsakingos ir už gyventojų aprūpinimą būtinosiomis prekėmis tokiomis kaip maistas, geriamasis vanduo, medikamentai. Tuo tikslu savivaldybės iš anksto planuoja materialinių resursų patiekimo ir išdalijimo procedūras. Siekiant užtikrinti operatyvų gyventojų aprūpinimą reikiamomis prekėmis savivaldybės turi sudaryti sutartis su privačiais juridiniais asmenimis. Atsižvelgiant į tai, kad ūkio subjektai nėra suinteresuoti minėtų sutarčių sudarymu, respondentų buvo klausama ar jų atstovaujamos savivaldybės yra sudariusios sutartis dėl maisto produktų ir geriamojo vandens tiekimo vadovaujantis viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis.

Tyrimo rezultatai parodė, kad:

- tik 3,7 proc. (2 iš 54) savivaldybių yra sudariusios sutartis dėl visų gyventojų aprūpinimo geriamuoju vandeniu alternatyviu būdu, tiek pat savivaldybių yra pasirengusios aprūpinti nedidelę dalį gyventojų, tuo tarpu 92,6 proc. (50 iš 54) savivaldybių sutarčių dėl gyventojų aprūpinimo geriamuoju vandeniu alternatyviais būdais sudariusios nėra;

- tik 1,9 proc. (1 iš 54) savivaldybių turi sudarytas sutartis dalies gyventojų aprūpinimui maisto produktais, tuo tarpu net 98,1 proc. (53 iš 54) savivaldybių tokių sutarčių neturi.

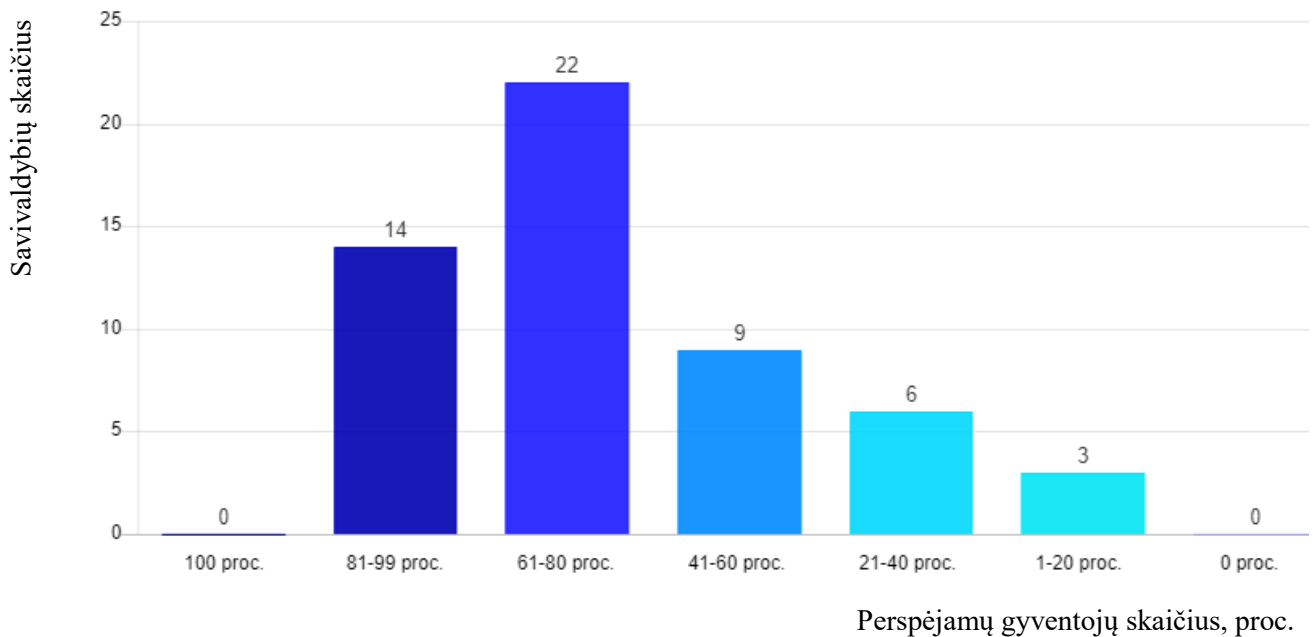
Tokios situacijos priežastimi respondentai įvardijo nepakankamą finansavimą. Pasak jų, norint sudaryti sutartis pagal viešųjų pirkimų procedūras būtinos lėšos. Atsižvelgiant į tai, kad valstybė lėšų savivaldybių pasirengimui karui (o tuo pačiu ir minėtų sutarčių sudarymui) neskiria, o numatyti lėšas savivaldybių biudžetuose yra neprivaloma, be to tam tikroms savivaldybėms (ypač didžiųjų miestų) tai būtų per didelė finansinė našta, sutarčių sudarymas yra praktiškai neįmanomas. Pasak respondentų, galimybės sudaryti sutartis yra tik itin mažose savivaldybėse ir tik tokiu atveju, jei jų biudžetuose būtų numatomos lėšos. Atsižvelgiant į tai, kad karo atveju į mažąsias savivaldybes būtų evakuotas didelis

gyventojų skaičius, jam aprūpinti net ir turimų sutartinių įsipareigojimų nepakaktų. Tokios situacijos priežastimi respondentai aiškino iki šiol egzistuojantį neapibrėžtumą kokia apimtimi savivaldybės turi planuoti gyventojų apsaugos veiksmus, šiuo atveju kiek gyventojų jos turi būti pasiruošusios priimti ir laikinai apgyvendinti suteikiant išgyvenimui būtinas priemones (maistą, vandenį, medikamentus ir pan.).

Viena iš savivaldybėms tenkančių mobilizacinių užduočių yra perspėti gyventojus apie įvestą karo padėtį, paskelbtą mobilizaciją ir perduoti kitą karo atveju gyventojams svarbią informaciją. Lietuvoje gyventojų perspėjimui naudojamos gyventojų perspėjimo sirenomis ir trumpaisiais pranešimais sistemos. Kadangi gyventojų perspėjimo ir informavimo trumpaisiais pranešimais sistema iki šiol neužtikrina visų gyventojų perspėjimo, o jos pranešimų pasiekiamumas sunkiai išmatuojamas, tuo tarpu gyventojų perspėjimo sirenomis sistema leidžia nustatyti sirenų garso sklidimo plotą ir preliminariai paskaičiuoti perspėjamų gyventojų skaičių, todėl šio tyrimo metu respondentų buvo klausama koks yra savivaldybės turimų perspėjimo sirenomis sistemos priemonių pagalba perspėjamų gyventojų skaičius ir ar turimos priemonės gali transliuoti garsinius įrašus, kuriuos parengti savivaldybės įpareigoja teisės aktai. Tyrimo rezultatai parodė, kad:

- nei viena savivaldybė neturi galimybių sirenų pagalba perspėti 100 proc. savivaldybės gyventojų;
- 40,7 proc. (22 iš 54) savivaldybių sirenų pagalba gali perspėti 61-80 proc. savivaldybės gyventojų;
- 25,9 proc. (14 iš 54) savivaldybių sirenų pagalba gali perspėti 81-99 proc. savivaldybės gyventojų;
- 16,7 proc. (9 iš 54) savivaldybių sirenų pagalba gali perspėti 41-60 proc. savivaldybės gyventojų;
- 11,1 proc. (6 iš 54) savivaldybių sirenų pagalba gali perspėti 21-40 proc. savivaldybės gyventojų;
- 5,6 proc. (3 iš 54) savivaldybių sirenų pagalba gali perspėti 1-20 proc. savivaldybės gyventojų;
- tik 3,7 proc. (2 iš 54) savivaldybių visos turimos sirenos gali transliuoti iš anksto įrašytą informacinį pranešimą, 35,2 proc. (19 iš 54) savivaldybių turi dalį tokia funkcija pasižyminčių sirenų, o 61,1 proc. (33 iš 54) savivaldybių nei viena turima sirena tokios funkcijos neturi.

Apibendrinus rezultatus nustatyta, kad nepaisant to, kad savivaldybės turi galimybes sirenų pagalba perspėti nuo 1 iki 99 proc. savo gyventojų, daugiau nei 61 proc. turimų perspėjimo sirenų neturi galimybės ištransliuoti iš anksto įrašyto pranešimo. O tai gali nulemti, kad dalis gyventojų kuri laiką neturės aiškios informacijos apie ištikusią nelaimę ir saugumo priemones, kurių būtina nedelsiant imtis.

11 pav. Savivaldybių turimų sirenų pagalba galimas perspėti gyventojų skaičius

Be sveikų, savarankiškai gyvenančių asmenų apsaugos organizavimo savivaldybėms kartu su Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija karo atveju tenka pareiga pasirūpinti ir socialiai jautriomis gyventojų grupėmis (neįgaliaisiais, senyvo amžiaus asmenimis), iš kurių vieni gyvena socialinės globos įstaigose, o kiti – savo namuose. Kadangi dėl sveikatos būklės jų savarankiško judėjimo galimybės dažnai atvejais būna ribotos, todėl savivaldybės yra atsakingos arba, esant poreikiui, už jų evakuaciją, arba aprūpinimą gyvenimui būtinomis priemonėmis. Atsižvelgiant į problemos jautrumą ir aktualumą, tyrimo metu respondentams buvo pateikti klausimai apie savivaldybių pasirengimą aprūpinti minėtus asmenis gyvenimui būtinomis priemonėmis (maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais). Tyrimo rezultatai parodė, kad:

- 38,8 proc. (21 iš 54) savivaldybių turi tikslų planą kaip socialinių globos įstaigų gyventojus aprūpinti maistu, geriamuoju vandeniu ir medikamentais, tuo tarpu 61,1 proc. (33 iš 54) savivaldybių tokio plano neturi;

- tik 7,4 proc. (4 iš 54) savivaldybių turi tikslų planą kaip aprūpinti maistu, geriamuoju vandeniu ir medikamentais namuose gyvenančius senjorus, tuo tarpu net 92,6 proc. (50 iš 54) savivaldybių tokio plano neturi;

- tik 11,1 proc. (6 iš 54) savivaldybių turi tikslų planą kaip aprūpinti maistu, geriamuoju vandeniu ir medikamentais savo namuose gyvenančius fizinę negalią turinčius asmenis, tuo tarpu net 88,9 proc. (48 iš 54) savivaldybių tokio plano neturi.

Iš tyrimo respondentų pateiktos informacijos apie problemas, su kuriomis susiduriama vykdant funkcijas pasirengimui veiklai karo metu, nustatyta, kad savivaldybėms neaišku ar turėtų ekstremaliųjų

situacijų atvejais skirti papildomą dėmesį socialiai jautrių visuomenės grupių apsaugai, kai socialinėms globos įstaigoms tokia atsakomybė aiškiai reglamentuota, darytina išvada, kad respondentų nuomonė apie aiškaus plano kaip aprūpinti socialinių globos įstaigų gyventojus turėjimą gali būti labiau susijusi ne su pačių savivaldybių, tačiau su globos įstaigų turimais planavimo dokumentais. Tuo tarpu savivaldybių beveik visiškai nepasirengimas pasirūpinti senyvo amžiaus ir neįgaliais savo namuose gyvenančiais asmenimis karo atveju gali nulemti jų atskirtį.

Be tiesioginių gyventojų apsaugos priemonių (tokių kaip evakuacija, aprūpinimas maistu, medikamentais ir pan.) svarbus vaidmuo tenka tokioms priemonėms kaip saugaus vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo užtikrinimas. Sutrikus šių sistemų veiklai gyventojai ne tik negalėtų patenkinti savo higienos poreikių, bet tuo pačiu galėtų kilti ir tam tikrų užkrečiamųjų ligų protrūkis. Todėl savivaldybių išankstinis pasirengimas apsaugoti vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo sistemas yra vienos iš svarbiausių priemonių rengiantis tiek karui, tiek kitokio pobūdžio ekstremaliosioms situacijoms. Tuo tikslu respondentų buvo klausama ar jų atstovaujamos savivaldybės yra pasirengusios karo metu užtikrinti saugų centralizuotą vandens tiekimą ir nuotekų šalinimą. Tyrimo rezultatai parodė, kad:

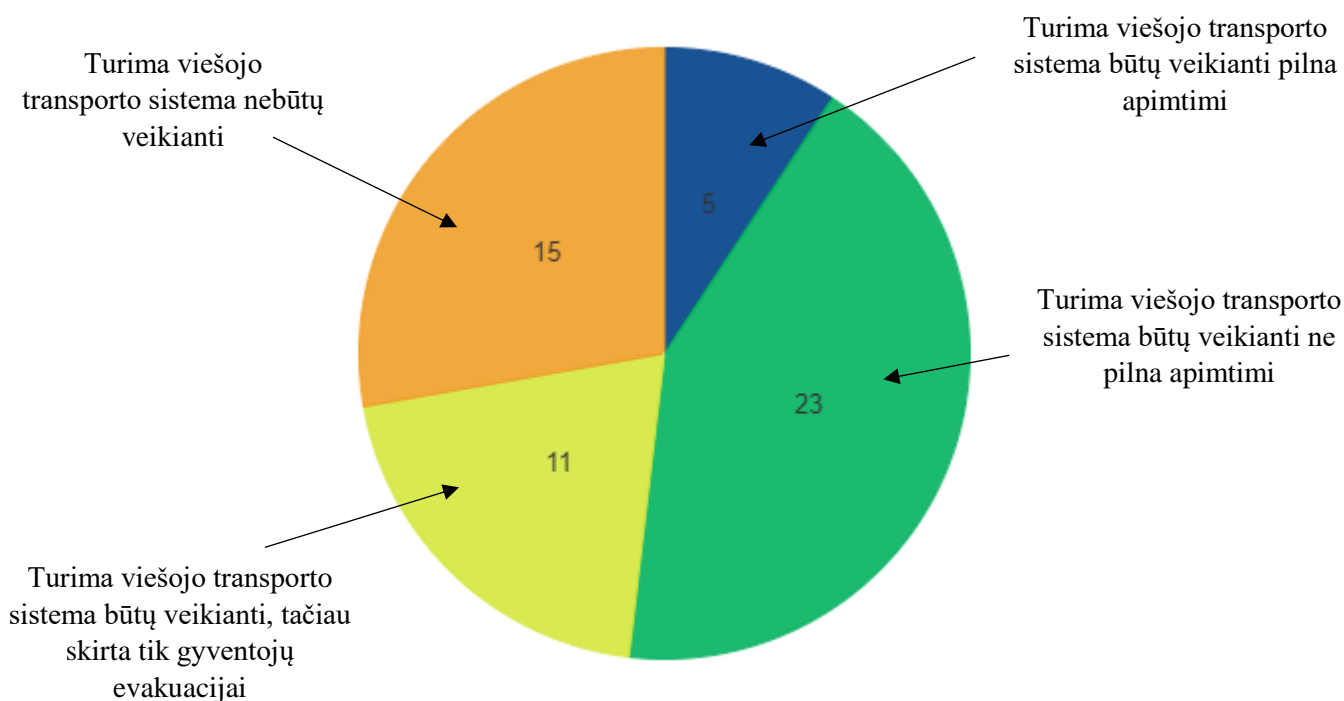
- 18,5 proc. (10 iš 54) savivaldybių yra pasirengusios užtikrinti saugų centralizuotą geriamojo vandens tiekimą karo metu, 68,5 proc. (37 iš 54) savivaldybių pasiruošusios iš dalies, tuo tarpu 13 proc. (7 iš 54) tam nėra pasiruošusios;

- 20,4 proc. (11 iš 54) savivaldybių yra pasirengusios užtikrinti saugų nuotekų tvarkymą karo metu, 63 proc. (34 iš 54) savivaldybių pasiruošusios iš dalies, o 16,7 proc. (9 savivaldybės) nėra tam pasiruošusios;

Apibendrinant gautus rezultatus pažymėtina, kad tarp savivaldybių, kurios visiškai arba iš dalies nepasirengusios užtikrinti saugaus geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo yra didžiųjų miestų savivaldybės, kuriose palyginus su likusia šalies dalimi gyvena didžiausias šalies gyventojų skaičius. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad karo atveju tikėtina gyventojų iš didžiųjų miestų evakuacija, didieji miestai saugaus centralizuoto geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo problemų gali ir išvengti. Tuo tarpu mažosios savivaldybės dėl būtino priimti gyventojų skaičiaus galinčių kilti iššūkių gali būti tinkamai neįvertinusios.

Mobilizaciją reglamentuojantys teisės aktai įpareigoja savivaldybes karo metu užtikrinti turimos viešojo transporto sistemos veiklą. Tuo tikslu respondentų buvo klausama ar jų atstovaujamos savivaldybės turima viešojo transporto sistema funkcionuotų karo metu. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad 42,6 proc. (23 iš 54) respondentų nuomone savivaldybės turima viešojo transporto sistema būtų veikianti ne pilna apimtimi, 20,4 proc. (11 iš 54) respondentų nuomone sistema būtų veikianti, tačiau skirta tik gyventojų evakuacijai, 9,3 proc. (5 iš 54) respondentų nurodė, kad savivaldybės turima viešojo transporto sistema veiktų pilna apimtimi, kai tuo tarpu 27,8 proc. (15 iš 54) respondentų nuomone sistema neveiktų.

Iš respondentų pateiktos informacijos akivaizdu, kad mažesnes viešojo transporto sistemos veikimo galimybes išvelgė didžiųjų miestų savivaldybių atstovai, o tai savo ruožtu galėtų sukelti sunkumų organizuojant šių savivaldybių gyventojų evakuaciją. Tuo tarpu mažesnių savivaldybių, tikėtina įvertinusių, kad karinių veiksmų tikimybė jose būtų maža, nuomone, jų turima viešojo transporto sistema veiktų pilna arba bent jau daline apimtimi.

12 pav. Informacija apie savivaldybių turimos viešojo transporto sistemos galimybes veikti karo metu

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo metu respondentai priskyrė save vienai iš savivaldybių grupių, tyrimo rezultatai leido identifikuoti kurios grupės savivaldybėms kurios problemos yra labiau aktualios. Tyrimo rezultatai pateikti žemiau esančioje lentelėje, kurioje procentais išreikšti skaičiai rodo kiek savivaldybių įvardinta problema yra būdinga.

2 lentelė. Informacija apie savivaldybių grupėms būdingą problematiką

Eil. Nr.	Problema	Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių miestų savivaldybės	Kitos savivaldybės
1.	Tie patys asmenys įeina į kelių vienu metu karo atveju veikiančių subjektų sudėtį	100 proc.	100 proc.
2.	Nepakaktų gydytojų skubiai medicinos pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, suteikti	0 proc.	34 proc.
3.	Nepakaktų gydytojų sunkiems karo sužeidimams gydyti	25 proc.	74 proc.

4.	Nepakaktų darbuotojų viešajai tvarkai užtikrinti	100 proc.	94 proc.
5.	Nepasiruošusios priimti 19 000 iš karo zonos evakuotų asmenų	-	100 proc.
6.	Nepasiruošusios evakuoti visų karo veiksmuose nedalyvausiančių gyventojų	25 proc.	-
7.	Nėra visiems evakuotiems gyventojams numatytų laikino apgyvendinimo vietų	100 proc.	-
8.	Nėra sudarytas administracijos direktoriaus rezervas	0 proc.	2 proc.
9.	Savivaldybės biudžete nėra numatyta lėšų pasirengimo karui priemonių vykdymui	100 proc.	98 proc.
10.	Neturėtų galimybės surinkti mokesčių, kuriuos yra įpareigos surinkti	75 proc.	80 proc.
11.	Neturėtų galimybės surinkti rinkliavų, kurias yra įpareigos surinkti	50 proc.	64 proc.
12.	Nenumatytos vietos evakuotų kilnojamų kultūros vertybių ilgalaikei apsaugai	100 proc.	44 proc.
13.	Nenumatytos apsaugos priemonės nekilnojamoms kultūros vertybėms	50 proc.	68 proc.
14.	Nenumatytos vietos įslaptintos informacijos apsaugai	50 proc.	38 proc.
15.	Nėra sudaryta sutarčių dėl geriamojo vandens tiekimo alternatyviais būdais	100 proc.	92 proc.
16.	Nėra sudaryta sutarčių dėl maisto produktų tiekimo	75 proc.	100 proc.
17.	Sirenų pagalba neperspėjamų gyventojų skaičius	25,5 proc.	31,8 proc.
18.	Turimos sirenos neturi galimybės transliuoti iš anksto įrašyto įrašo	0 proc.	66 proc.
19.	Nėra plano, kuriuo vadovaujantis socialinių globos namų gyventojai bus aprūpinti maistu, geriamuoju vandeniu ir medikamentais	75 proc.	60 proc.
20.	Nėra plano, kuriuo vadovaujantis savo namuose gyvenantys senjorai bus aprūpinti maistu, geriamuoju vandeniu ir medikamentais	100 proc.	92 proc.

21.	Nėra plano, kuriuos vadovaujantis savo namuose gyvenantys fizinę negalią turintys asmenys bus aprūpinti maistu, geriamuoju vandeniu ir medikamentais	100 proc.	88 proc.
22.	Nebūtų užtikrintas saugus centralizuotas geriamojo vandens tiekimas	0 proc.	14 proc.
23.	Nebūtų užtikrintas saugus nuotekų tvarkymas	25 proc.	28 proc.
24.	Sudėtinga būtų užtikrinti viešojo transporto sistemos veiklą	25 proc.	28 proc.

4.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir išvados

Analizuojant ar tyrimo metu patvirtino iškeltos hipotezės, anketoje pateikti klausimai buvo susieti su tam tikra atskira hipoteze.

3 lentelė. Anketos klausimų sąsajos su iškeltomis hipotezėmis

Hipotezė	Anketos klausimai
Evakuotus gyventojus priimsiančios savivaldybės karo atveju susidurtų su didesniu žmoniškųjų resursų trūkumu nei gyventojus evakuosiančios savivaldybės	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ar į Savivaldybės ekstremalių situacijų komisiją/ekstremaliųjų situacijų operacijų centrą/gyventojų evakavimo ir priėmimo komisiją/Savivaldybės mobilizacinę grupę įeina tie patys asmenys? 2. Ar Savivaldybėje esančių gydytojų pakaktų skubiai medicininei pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, karo metu suteikti? 3. Ar Savivaldybėje esančių gydytojų pakaktų sunkiems karo sužeidimams gydyti? 4. Ar Savivaldybė turi pakankamai darbuotojų viešajai tvarkai karo metu užtikrinti?
Teisinio reglamentavimo trūkumai daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ar Savivaldybė yra pasiruošusi laikinai apgyvendinti iš karo zonos pasitraukusių apie 19 000 asmenų? 2. Ar Savivaldybė yra pasiruošusi karo metu organizuoti skubią visų Savivaldybės gyventojų evakuaciją į kitas savivaldybes?

3. Ar Savivaldybės turimi tarpusavio pagalbos planai su kitomis savivaldybėmis užtikrina vietas, į kurias būtų galima karo metu evakuoti visus Savivaldybės gyventojus?
4. Ar Savivaldybė turi sudariusi tarpusavio pagalbos planus su bent viena iš šių Savivaldybių: Vilniaus miesto, Kauno miesto, Klaipėdos miesto arba Šiaulių miesto savivaldybe?
5. Kokie Jūsų nuomone būtų subordinaciniai ryšiai tarp Savivaldybės ekstremalių situacijų komisijos, Savivaldybės mobilizacinės grupės ir karo komendanto?
6. Ar Savivaldybėje yra sudarytas administracijos direktoriaus rezervas?
7. Ar Savivaldybės biudžete yra numatyta lėšų, skirtų pasirengti darbui karo metu?
8. Ar karo metu Savivaldybė turėtų galimybę surinkti jos taikos metu renkama valstybinės žemės nuomos mokesčių?
9. Kokias rinkliavas Savivaldybė turėtų galimybę surinkti karo metu?
10. Ar Savivaldybė turi paruošusi saugias vietas, į kurias ilgam saugojimui karo metu būtų perkeltos kilnojamos kultūros vertybės, kurias būtina išsaugoti?
11. Ar Savivaldybė yra suplanavusi kaip karo metu apsaugos nekilnojamasias kultūros vertybes?
12. Ar Savivaldybė yra paruošusi saugumo reikalavimus atitinkančią vietą, į kurią karo atveju būtų perkelta turima įslaptinta informacija?
13. Ar Savivaldybės administracija turi sudariusi sutartį (-is) vadovaudamasi viešųjų pirkimų procedūromis dėl geriamojo vandens tiekimo

	<p>visiems Savivaldybės gyventojams alternatyviu būdu?</p> <p>14. Ar Savivaldybės administracija turi sudariusi sutartį (-is) vadovaudamasi viešųjų pirkimų procedūromis dėl maisto produktų tiekimo visiems Savivaldybės gyventojams?</p>
<p>Savivaldybių nepakankamas pasirengimas civilinės saugos srityje daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kiek gyventojų galima perspėti Savivaldybės turimų perspėjimo sirenų pagalba? 2. Ar Savivaldybės turimos perspėjimo sirenos gali transliuoti iš anksto įrašytą informaciją apie paskelbtą mobilizaciją, įvestą karo padėtį? 3. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais socialinių globos įstaigų gyventojus? 4. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais senjorus, gyvenančius savo namuose? 5. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu fizinę negalią turinčius asmenis, gyvenančius savo namuose? 6. Ar Savivaldybė yra pasirengusi užtikrinti saugų centralizuotą geriamojo vandens tiekimą karo metu? 7. Ar Savivaldybė yra pasirengusi užtikrinti saugų nuotekų tvarkymą karo metu? 8. Ar Savivaldybė karo metu galės užtikrinti viešojo transporto sistemos veiklą?

Hipotezės „Evakuotus gyventojus priimsiančios savivaldybės karo atveju susidurtų su didesniu žmogiškųjų resursų trūkumu nei gyventojus evakuosiančios savivaldybės“ patvirtinimui (arba paneigimui) respondentams buvo užduoti 4 klausimai, kurių rezultatai parodė, kad:

- 100 proc. gyventojus evakuosiančių savivaldybių susidurtų su žmogiškųjų resursų, įeinančių į karo padėties atveju tuo pačiu metu veiksiančių subjektų sudėti, trūkumu; 100 proc. – su asmenų atsakingų už viešosios tvarkos užtikrinimą, trūkumu; 25 proc. – su gydytojų sunkiems karo sužeidimams gydyti trūkumu, tačiau nesusidurtų su gydytojų skubiai medicinos pagalbai suteikti trūkumu;

- 100 proc. evakuotus gyventojus priimsiančių savivaldybių susidurtų su žmogiškųjų resursų, įeinančių į karo padėties atvejų tuo pačiu metu veiksiančių subjektų sudėtį, trūkumu; 34 proc. – su gydytojų skubiai medicinos pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, trūkumu, 74 proc. – su gydytojų sunkiems karo sužeidimams gydyti trūkumu ir 100 proc. - su asmenų atsakingų už viešosios tvarkos užtikrinimą, trūkumu.

Apibendrinus rezultatus nustatyta, kad vidutiniškai *56,25 proc. gyventojus evakuosiančių savivaldybių ir 72,25 proc. evakuotus gyventojus priimsiančių savivaldybių susidurtų su žmogiškųjų resursų trūkumu.*

Apibendrinus tyrimo rezultatus daroma išvada, kad *hipotezė „Evakuotus gyventojus priimsiančios savivaldybės karo atveju susidurtų su didesniu žmogiškųjų resursų trūkumu nei gyventojus evakuosiančios savivaldybės“ buvo patvirtinta.*

Hipotezės **„Teisinio reglamentavimo trūkumai daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju“** patvirtinimui (arba paneigimui) respondentams buvo užduota 14 klausimų, kurių rezultatai patvirtino šias dėl teisinio reglamentavimo stokos savivaldybėms kylančias problemas:

- aiškaus reglamentavimo nebuvimas dėl būtinų evakuoti ir laikinai apgyvendinti asmenų skaičiaus neleidžia savivaldybėms iš anksto suplanuoti būtinų veiksmų masto ir parengti jų įgyvendinimui reikalingas priemones;

- įpareigojimų savivaldybėms sudaryti tarpusavio pagalbos planus su kitomis savivaldybėmis tam, kad būtų galima užtikrinti visų būtinų apsaugoti gyventojų evakavimą ir laikiną apgyvendinimą nebuvimas, neleidžia gyventojus evakuosiančioms savivaldybėms numatyti aiškių evakavimo krypčių, evakuotų gyventojų apgyvendinimo vietų, o tuo pačiu ir priimančioms savivaldybėms planuoti priemones, kurių organizuojant atvykusių gyventojų laikiną apgyvendinimą būtų būtina imtis;

- teisinio reglamentavimo, kuriuo aiškiai būtų nustatyti subordinaciniai ryšiai tarp civilinės saugos sistemos subjektų ir subjektų, kurie būtų aktyvuoti karo padėties metu (savivaldybės mobilizacijos valdymo grupė, karo komendantas) nebuvimas įneša neaiškumą kokia karo padėties atveju turėtų būti savivaldybės struktūra ir pavaldumo tarp šių subjektų santykiai. Tai gali turėtų neigiamos įtakos organizuojant skubią struktūros pertvarką tam, kad savivaldybė galėtų nedelsiant imtis jai priskirtų užduočių vykdymo;

- teisinio reglamentavimo, įpareigojančio savivaldybes numatyti biudžeto lėšas parengties priemonių karo atveju vykdymui nebuvimas, sudaro situaciją, kad finansinių išteklių reikalaujančios priemonės (sutarčių dėl materialinių resursų pateikimo sudarymas, evakavimui skirtų priemonių įsigijimas, kolektyvinės pasaugos statinių pritaikymas gyvenimui ir kt.) savivaldybėse nėra vykdomos;

- atsižvelgiant į tai, kad teisinis reglamentavimas nenumato galimybių savivaldybės administracijos direktoriaus rezervo lėšų panaudoti karo padėties metu, pasak respondentų net ir jo numatymas prireikus gali neužtikrinti finansinių resursų pasiekiamumo;

- mobilizaciją reglamentuojantys teisės aktai numato savivaldybėms prievolę mobilizacijos atveju užtikrinti jų taikos metu renkamų mokesčių ir rinkliavų surinkimą, tačiau dėl pasikeitusių gyventojų aplinkybių didžiosios dalies (arba net visų) mokesčių ir rinkliavų surinkimas būtų neįmanomas;

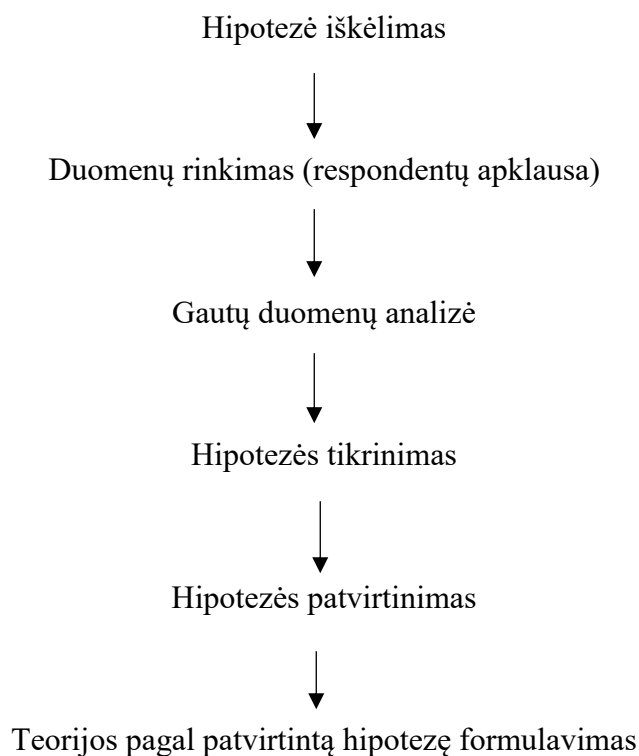
- dėl teisinio įpareigojimo kultūros paveldo objektų valdytojams pasirengti užtikrinti jų kilnojamų ir nekilnojamų kultūros vertybių apsaugą karo metu nebuvimo, savivaldybės nėra tinkamai pasirengusios užtikrinti savivaldybėse esančių kultūros vertybių apsaugą;

- dėl įslaptintos informacijos saugojimo vietoms keliamų griežtų saugumo reikalavimų, kuriems įgyvendinti reikalingos lėšos, kurių valstybė neskiria, o savivaldybės nėra įpareigosotos skirti, daugumoje savivaldybių alternatyvios įslaptintos informacijos saugojimo vietos nėra įrengtos arba ne visiškai atitinka joms keliamus saugumo reikalavimus;

- nepakankamas reglamentavimas viešųjų pirkimų srityje nenumatant sutarčių sudarymo galimybių jų įgyvendinimui panaudojant administracijos direktoriaus rezervo ar persikirstyto savivaldybės biudžeto lėšas, užkertą savivaldybėms kelią sudaryti sutartis dėl prekių ir paslaugų karo metu gavimo;

Apibendrinus tyrimo rezultatus nustatyta, kad *teisinis reglamentavimas vidutiniškai daro neigiamą įtaką apie 66 proc. gyventojus evakuosiančioms ir apie 69 proc. gyventojus priimsiančioms savivaldybėms, o tai patvirtina hipotezę „Teisinio reglamentavimo trūkumai daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju“.*

Hipotezės **„Savivaldybių nepakankamas pasirengimas civilinės saugos srityje daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju„**, patvirtinimui (arba paneigimui) respondentams buvo užduoti 8 klausimai, kurių dėka buvo nustatytas savivaldybių pasirengimas tam tikrose civilinės saugos srityse. Kadangi tyrimo metu iškelti klausimai susiję su savivaldybėms keliamomis mobilizacijos užduotims, todėl respondentų atsakymai į juos patvirtino ne tik savivaldybių pasirengimą civilinės saugos srityje, bet tuo pačiu ir jų pasirengimą vykdyti tam tikras joms priskirtas mobilizacines užduotis. Apibendrinus tyrimo rezultatus nustatyta, kad 43,8 proc. gyventojus evakuosiančių ir 49,5 proc. gyventojus priimsiančių savivaldybių nepakankama veikla civilinės saugos srityje yra jų nepasirengimo veikti karo atveju priežastis, o tai *patvirtina hipotezę „Savivaldybių nepakankamas pasirengimas civilinės saugos srityje daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju“.*

13 pav. Atlikto tyrimo eiga

Atsižvelgiant į tai, kad buvo patvirtintos visos iškeltos hipotezės, remiantis aukščiau pateikta schema, parengta pritaikius hipotetinio dedukcinio metodo schemą, buvo suformuluota ši teorija: „Savivaldybių geras pasirengimas veikti karo atveju priklauso nuo tinkamo teisinio reglamentavimo, turimų žmogiškųjų resursų ir parengties civilinės saugos srityje“.

Apibendrinus tyrimo rezultatus prieita prie šių **išvadų**:

1. savivaldybių struktūrinių pokyčių karo metu galimybės ribotos dėl žmogiškųjų resursų ir teisinio reglamentavimo stokos;
2. savivaldybėms karo metu priskirtų funkcijų įgyvendinimo galimybes riboja nepakankamas arba netinkamas teisinis reglamentavimas bei finansinių resursų stoka.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, teikiamos šios **rekomendacijos** savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju gerinti:

1. teisinio reglamentavimo peržiūra ir patikslinimas/papildymas:
 - 1.1. numatant aiškias sąsajas tiek su civilinės saugos sistemos vykdomomis priemonėmis, tiek su ekstremaliųjų situacijų metu veikiančiais subjektais;
 - 1.2. aiškiai atskiriant atsakomybės tarp savivaldybių ir kitų atsakingų institucijų už tam tikrų funkcijų vykdymą sritis;
 - 1.3. įpareigojant privačius juridinius asmenis imtis parengties veiklai karo atveju priemonių tokių kaip sutarčių su savivaldybėmis sudarymas ir pan.;

- 1.4. supaprastinant viešųjų pirkimų procedūras vykdant pasirengimo karui priemones;
2. savivaldybės struktūros mobilizacijos atveju supaprastinimas įvertinant savivaldybių turimų žmogiškųjų resursų ir joms priskirtų funkcijų kieki;
3. lėšų, skirtų savivaldybių pasirengimo veiklai karo metu stiprinimui, numatymas valstybės biudžete.

LITERATŪRA

1. Buinauskas, Darius, Tomas Janeliūnas, Laurynas Kasčiūnas, Linas Kojala, Vytautas Keršanskas. 2015. „Informational signals of hybrid warfare: the case of Russia”. *RESC Report, Rytų Europos studijų centras*;
2. Costine, Kenneth. 2015. „The Four Fundamental Theories of Disasters”. https://www.researchgate.net/publication/273694762_the_four_fundamental_theories_of_disasters;
3. Dačiulytė, Rūta, Jonas Jagminas, Saulius Nefas. 2013. *Kursinių, bakalaurinių ir magistrinių darbų rengimo metodiniai nurodymai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas;
4. Gintalas, Andrius. „Metodologijos ir metodo samprata“. *Socialinių mokslų studijos* 3 (2011): 983-96;
5. Grigaliūnas, Modestas. „Naujųjų medijų ir populiarios kultūros šiuolaikinėje propagandoje tyrimas: teorinės ir metodologinės prieigos“. *Humanitatis* 9 (2009): 66-83;
6. Idzelis, Linas. 2016. „Ar Rusija kelia grėsmę Baltijos valstybėms?“. *Jungtinis vadavietės ir generalinio štabo kursas 2015-2016 m.*: 4;
7. Isoda, Vytautas. 2009. „Minkštosios galios generavimas ir reikšmė valstybių užsienio politikoje XXI amžiuje: JAV atvejis“. *Politikos mokslų almanachas* 93-114;
8. Kardelis, Kęstutis. 2017. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras;
9. Kilinskas, Kęstutis. „Hibridinis karas“. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2019 m. vasario 12 d. <https://www.vle.lt/Straipsnis/hibridinis-karas-124426>;
10. Laurinavičius, Česlovas, Egidijus Motieka, Nortautas Statkus. 2005. *Baltijos valstybių geopolitikos bruožas XX amžius*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla;
11. Luobikienė, Irena. 2006. *Socialinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija;
12. Martišius, Mantas, ir Vilija Navickaitė. 2009. „Rusijos ir Gruzijos 2008 metų karinio konflikto pateikimas Lietuvos ir Italijos periodinėje spaudoje informacinio karo aspektu“. *Informacijos mokslai* 51 (2009): 83-101;
13. Mažeikis, Gintautas. 2010. *Propaganda ir simbolinis mąstymas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla;
14. Pitrenaitė, Birutė. 2006. „Teisinio reglamentavimo įtaka ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumui“. *Jurisprudencija* 5(83) 90–101;
15. Quarantelli, Enrico. „Catastrophes are different from disasters: Some implications for crisis planning”;
16. Quarantelli, Enrico. 2003. „A half century of social science disaster research: selected major findings and their applicability”. Pranešimas konferencijoje Hazards 2002, Antalija, spalio 3 d.;

17. Radin, Andrew. 2017. *Hybrid Warfare in the Baltics. Threats and Potential Responses*. Santa Monica: RAND Corporation;
18. Survila, Arvydas. 2018. „Bendruomenės įtraukimo į incidento valdymą organizacinės prielaidos ir teisinės galimybės Lietuvoje“. *Viešoji politika ir administravimas* 2/18 255-269;
19. Šaltūnienė, Živilė. „Lietuvos energetinė (ne) priklausomybė ir šalies saugumas“. Žiūrėta 2019 m. vasario 12 d. <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6174106/datastreams/MAIN/content>;
20. Švedas, Romas. „ES Energetinės aalos požymiai, grėsmės ir šios problemos sprendimo būdai: Lietuvos atvejo analizė.“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* 15 (2017): 183-212;
21. Tidikis, Rimantas. 2003. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Kaunas: Aušra;
22. Vaišnys, Andrius. 2016. „Žiniasklaida ir komunikacija. Rusijos propagandos praktika daro įtaką teoriniam komunikacijos modeliui“. *Informacijos mokslai* (76): 7;
23. Vasiliauskienė, Violeta. 2012. „Ginkluoto konflikto samprata ir karas su terorizmu“. *Teisė* 82 180-183;
24. Vladimirov, Aleksandr. 2015. „Гибридные войны в общей теории войны“. Pranešimas konferencijoje Гибридные войны XXI века, Maskva, vasario 28 d.;
25. Wisner, Ben, Piers Blaikie, Terry Cannon, Ian Davis. 2003, *At risk: Natural hazards, people's vulnerability and disaster*;
26. Žilinskas, Justinas. 2006. „Karo nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jų atitiktis tarptautinei teisei problemos“. *Jurisprudencija* 2 (2006): 144-
27. Žilinskas, Justinas. 2012. „Teisingo Karo“ doktrina ir jos atspindžiai mūsų dienomis.“ *Jurisprudencija* 3 (2012): 1201-214;
28. *Visuomenės saugumas ir darni plėtra: visuomenės saugumo aktualijos ir probleminiai klausimai*. 2017. Kaunas: Mykolo Romerio universitetas;
29. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. 1992. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>;
30. „Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas“. 1996. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A0BAB27D768C/ndPDRxwynB>;
31. „Mobilizacijos ir priimančios šalies paramos įstatymas“. 1996. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3CD1008B88A9/QtyVTonQpB>;
32. „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“. 1996. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/kguOATmgnZ>;
33. „Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas“. 1998. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C15592B096FA/fQfiGqTqqD>;
34. „Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas“. 1998. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/LSBsqrAGhK>;

35. „Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas“. 2000. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C70309CDEB7B/SIxeRXQWwy>;
36. Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas. 2000. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.41CD8BF53D8D/ZnUWyBrdXA>;
37. „Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas“. 2002. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.845C6618A647/iXqEVpXqAc>;
38. „Nacionalinio saugumo strategija“. 2002. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/LLwfQepmnD>;
39. „Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas“. 2004. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.712BBBFA3D41/PmJXJuZnEo>;
40. „Ekstremaliųjų įvykių kriterijų sąrašas“. 2006. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F2432CA5A7F8/jRiFCHZzZR>;
41. „Grėsmių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui nustatymo ir vertinimo tvarkos aprašas“ 2008. TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0A468495D527/TAIS_345513;
42. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. 2008. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/VSFscHQmfx>;
43. „Valstybinis ekstremaliųjų situacijų valdymo planas“. 2010. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.58208DFC8958>;
44. „Ekstremaliųjų situacijų skelbimo ir atšaukimo tvarkos aprašas“. 2010. TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4B50A49D0476/TAIS_470011;
45. „Gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinių darbų, įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo organizavimo tvarkos aprašas“. 2010. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AF3A7F1F5343>;
46. „Savivaldybių ekstremalių situacijų komisijų tipiniai nuostatai“. 2010. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.055463E2D7EF/RdCjBvwIag>;
47. „Ekstremaliųjų situacijų operacijų centrų sudarymo ir darbo organizavimo tipinės tvarkos aprašas“. 2010. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CC3EF07528D4/jfevESYLqs>;
48. „Gyventojų evakavimo organizavimo tvarkos aprašas“. 2010. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.45067B48CDB3/wOfoenwXDt>;
49. „Stichinių, katastrofinių meteorologinių ir hidrologinių reiškinių rodikliai“. 2011. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CCD0C187ED2C/RLxXFcSBay>;
50. „Ministerijos, kitos valstybės institucijos ir įstaigos galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės metodinės rekomendacijos“. 2011. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AA01812C9781>;

51. „Savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo plano rengimo metodinės rekomendacijos“. 2011. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.027FB6DEFF73/yJSMgkGqwF>;
52. „Lietuvos karinių pajėgų operacinė doktrina“. 2011. [www.lietuvoskariuomene.lt.
http://kariuomene.kam.lt/download/48025/lietuvos%20kariniu%20pajegu%20operacine%20doktrina%202011.pdf](http://kariuomene.kam.lt/download/48025/lietuvos%20kariniu%20pajegu%20operacine%20doktrina%202011.pdf);
53. „Šešioliktosios Vyriausybės 2012-2016 metų programa“. 2012. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2CAE5225E06C>;
54. „Gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų sąrašas“. 2012. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7DC1A329BA21/vzAjfqLVgu>;
55. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinės priemonės“. 2013. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.26DA62D7E9F4/nPFiViMVLE>;
56. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl valstybinių mobilizacinių užduočių valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms skyrimo“. 2013. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3E5FA10C886C/ygXiptxGUT>;
57. „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas“. 2015. TAR. <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2016/10/Gresmiu-vertinimas-2014.pdf>;
58. „Viešojo saugumo plėtros 2015-2025 metų programa“. 2015. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ea944da0f95d11e4927fda1d051299fb>;
59. „Savivaldybės mobilizacinio plano rengimo metodiniai nurodymai“. 2015. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7f297bb0c97111e48a1eddba9d2aea36/htMCQSiCJm>;
60. „Perspėjimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją priemonės, gyventojų, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų ir ūkio subjektų perspėjimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją ir informavimo civilinės saugos klausimais tvarkos aprašas“. 2015. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/908034504a4811e5a38cd6cdb94b0c51/RMMsEFvGHb>;
61. „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas“. 2016. TAR. <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2016/10/Gresmiu-vertinimas-2015.pdf>;
62. „Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa“. 2016. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ed6be240c12511e6bcd2d69186780352>;
63. „Viešojo saugumo plėtros 2015-2025 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinis veiklos planas“. 2016. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/401816c0054d11e6a238c18f7a3f1736/UhfMMaSIWr>;
64. „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas“. 2017. <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2017/03/2016-gr%C4%97smi%C5%B3-vertinimas.pdf>;
65. „Nacionalinio saugumo strategija“. 2017. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/LLwfQepmD>;

66. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo planas“. 2017. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2389544007bf11e79ba1ee3112ade9bc>;
67. „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2017-2019 metų ekstremaliųjų situacijų prevencijos priemonių planas“. 2017. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ca1e3d4007f911e79ba1ee3112ade9bc>;
68. „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas“. 2018. <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2018/03/LTU.pdf>;
69. „Nacionalinė rizikos analizė“. 2018. TAR. <http://www.vpgt.lt/go.php/lit/Nacionaline-rizikos-analize/1047>;
70. „Editorial-Disaster Law“. *Medicine, Science and the Law*. Žiūrėta 2019 m. sausio 17 d. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002580248702700201>;
71. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija. 2016. *Rusijos federacijos ginkluotų pajėgų atmintinė*. Kauno r.: Lietuvos kariuomenės karo kartografijos centras;
72. *Asymmetric Warfare group*. 2017. Russian new generation warfare handbook. www.awg.army.mil;
73. „Sankcijos – kaip ir kada ES patvirtina ribojamąsias priemones“. Europos vadovų taryba. Žiūrėta 2019 m. vasario 26 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/>;
74. „ES ribojamosios priemonės, taikomos reaguojant į krizę Ukrainoje“. Europos vadovų taryba. Žiūrėta 2019 m. vasario 26 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/ukraine-crisis/>;
75. „Ekonominė priklausomybė“. *Ekonomikos terminų žodynas*. Žiūrėta 2019 m. kovo 13 d. <http://ekonomika.tv3.lt/ekonomikos-terminu-zodynas/ekonomine-priklausomybe>;
76. „Ekonominė priklausomybė nuo pagražintų žinių“. 2014. *Lietuvos žinios*, liepos 31 d. <https://www.lzinios.lt/Komentarai/ekonomine-priklausomybe-nuo-pagrazintu-ziniu/184733>;
77. „Pratybos „Zapad“ – Rusijos treniruotė prieš invaziją į Baltarusiją?“. 2017. *www.delfi.lt*, rugsėjo 21 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/world/pratybos-zapad-rusijos-treniruote-pries-invazija-i-baltarusija.d?id=75829353>;
78. Europos Parlamento Užsienio politikos Generalinio direktorato Politikos departamentas. 2017. *Rusijos nacionalinė saugumo strategija ir karinė doktrina ir jos reikšmė Europos Sąjungai*. <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/supporting-analyses-home.html>;
79. „Rusijos ekonomiką smukdo priklausomybė nuo naftos ir dujų“. 2018. *Lietuvos radijas ir televizija*, rugpjūčio 30 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/225108/rusijos-ekonomika-smukdo-priklausomybe-nuo-naftos-ir-duju>;
80. „Šalia NATO pratybų Norvegijoje Rusija ketina atlikti raketų bandymus“. 2018. *www.delfi.lt*, spalio 30 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/world/salia-nato-pratybu-norvegijoje-rusija-ketina-atlikti-raketu-bandymus.d?id=79457379>;

81. „Kaliningrado srityje Rusija pradėjo karines pratybas su „Iskander“ raketomis“. 2018. *Verslo žinios*, liepos 11 d. <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/07/11/kaliningrado-srityje-rusija-pradejo-karines-pratybas-su-iskander-raketomis>;
82. „Lietuva dujų importą iš Rusijos šiemet padidino 8 proc.“ 2018. *www.delfi.lt*, lapkričio 15 d. <https://www.delfi.lt/verslas/energetika/lietuva-duju-importa-is-rusijos-siemet-padidino-8-proc.d?id=79593975>;
83. „Walter Roberts, Architect and Builder of Public Diplomacy“. 2018. *Public diplomacy council*, liepos 11 d. <https://www.publicdiplomacycouncil.org/2018/07/11/walter-roberts-architect-and-builder-of-public-diplomacy/>;
84. „Šiaurės Korėja smerkia naujas Vašingtono ir Seulo karines pratybas“. 2019. *www.15min.lt*, kovo 7 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/siaures-koreja-smerkia-naujas-vasingtono-ir-seulo-karines-pratybas-57-1113032>.

Norbutaitė S. Savivaldybių pasirengimas karui, kaip socialinio pobūdžio ekstremaliajai situacijai/Nepaprastųjų situacijų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Ramūnas Vanagas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo fakultetas, 2019 - 89.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas Lietuvos savivaldybių pasiruošimas karui, kaip socialinio pobūdžio ekstremaliajai situacijai. Pirmoje darbo dalyje apžvelgiama kaip mokslinėje literatūroje yra aiškinamos karo ir ekstremaliosios situacijos sąvokos, taip pat kokiais požymiais pasižymi šiuolaikinis karas, kitaip dar vadinamas hibridiniu karu. Antroje darbo dalyje nagrinėjama šiuolaikinio karo grėsmė Lietuvai ir kaip šią grėsmę vertina Lietuvos valstybės institucijos. Trečioje darbo dalyje analizuojamos savivaldybėms karo metu tenkančios užduotys, o paskutinėje - vertinamas savivaldybių pasirengimas atlikti joms priskirtas užduotis karo padėties metu bei nustatyti kas įtakoja tinkamą pasirengimą šių užduočių atlikimui.

Reikšminiai žodžiai: hibridinis karas, karo padėtis, ekstremalioji situacija, mobilizacinės užduotys, parengtis.

Norbutaitė S. Municipalities readiness for war, as a social emergency/Contingency situations management master's thesis. Supervisor of master thesis assoc. prof. Ramūnas Vanagas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of public governance, 2019 - 89.

ANOTATION

The master's thesis examines the preparation of Lithuanian municipalities for war, as a social emergency. The first part of the work reviews how the concepts of war and emergency are explained in the scientific literature, as well as the features of the modern war, likewise known as the hybrid warfare. The second part of the work examines the threat of modern war for Lithuania and how this threat is assessed by Lithuanian state institutions. The third part of the work analyzes the tasks assigned to municipalities during the war, and the last one evaluates the readiness of municipalities to perform their assigned tasks during the war situation and to determine what influences appropriate preparation for these tasks.

Key words: hybrid warfare, state of war, emergency, mobilization tasks, preparedness.

Norbutaitė S. Savivaldybių pasirengimas karui, kaip socialinio pobūdžio ekstremaliajai situacijai/Nepaprastųjų situacijų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Ramūnas Vanagas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo fakultetas, 2019 - 89.

SANTRAUKA

Įvertinus Lietuvos geopolitinę situaciją, saugumo klausimas tampa itin svarbus. Nepaisant to, kad už Lietuvos gyventojų saugumą atsakingų institucijų yra ne viena, karo, kaip ir ekstremaliųjų situacijų, atveju didžiausia atsakomybė sprendžiant gyventojų saugumo užtikrinimo klausimus tenka savivaldybėms. Įvertinus tenkančios atsakomybės mastą, darbo autorės požiūriu svarbu yra įvertinti realų savivaldybių pasirengimą vykdyti joms karo, traktuojamo socialinio pobūdžio ekstremaliaja situacija, atveju teisiniame reglamentavime numatytas funkcijas, kuris yra tiesiogiai susijęs su gyventojų saugumo išsaugojimu karo grėsmės atveju. Pasirinkta tema yra nauja tuo atžvilgiu, kad dėl vienu metu veikiančių kelių teisinių režimų (ekstremaliosios situacijos paskelbimas, karo padėties įvedimas ir mobilizacijos paskelbimas) į karą žvelgiama kaip į socialinio pobūdžio ekstremaliają situaciją, todėl savivaldybių vykdomos funkcijos gyventojų apsaugos srityje vertinamos platesne prasme (tačiau tuo pačiu neperžengiant teisinio reglamentavimo numatytų įpareigojimų).

Tyrimo objektas – savivaldybių pasirengimas veiklai karo metu.

Darbe nagrinėjama problema – teisinis reglamentavimas įpareigoja savivaldybes imtis plataus spektro gyventojų apsaugos karo atveju veiksmų. Siekiant pasirengti šių veiksmų įgyvendinimui savivaldybėms reikalinga informacija apie galimos grėsmės ir jos padarinių mastą, taip pat teisinės bei finansinės galimybės vykdyti parengties planavimo priemonės. Todėl šio darbo metu nagrinėjama kokią įtaką savivaldybių pasirengimui veiklai karo metu turi teisinis reglamentavimas, turimi žmogiškieji ištekliai bei savivaldybių veikla civilinės saugos srityje.

Darbe buvo iškeltos šios **hipotezės**:

- evakuotus gyventojus priimsiančios savivaldybės karo atveju susidurtų su didesniu žmogiškųjų resursų trūkumu nei gyventojus evakuosiančios savivaldybės;
- teisinio reglamentavimo trūkumai daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju;
- savivaldybių nepakankamas pasirengimas civilinės saugos srityje daro panašią įtaką tiek gyventojus evakuosiančių, tiek priimsiančių savivaldybių pasirengimui veikti karo atveju.

Darbo tikslas – įvertinti Lietuvos savivaldybių pasirengimą veiklai karo metu.

Darbo uždaviniai:

1. įvertinti savivaldybių struktūrinių pokyčių karo metu įgyvendinimo galimybes;
2. įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti mobilizacines užduotis;
3. įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas;

4. įvertinti savivaldybių pasirengimą įgyvendinti gyventojų apsaugos funkcijas.

Siekiant patvirtinti arba paneigti iškeltas hipotezes darbe naudoti teoriniai (mokslinės literatūros bei dokumentų nuosekliosios ir priešastingumo analizės, dedukcinis) ir empiriniai (anketinis) metodai. Gauti kiekybiniai duomenys apdoroti atlikus statistinę analizę, kokybiniai – turinio analizę. Tyrimo metu dėmesys buvo kreipiamas į savivaldybių pasirengimą vykdyti karo padėties metu joms numatytas funkcijas ir nepakankamo pasirengimo priežastis. Tyrimo metu buvo patvirtintos visos iškeltos hipotezės, leidusios suformuluoti teoriją „Savivaldybių geras pasirengimas veikti karo atveju priklauso nuo tinkamo teisinio reglamentavimo, turimų žmoniškųjų resursų ir parengties civilinės saugos srityje“.

Darbas susideda iš keturių dalių. Pirmoje darbo dalyje apžvelgiama kaip mokslinėje literatūroje yra aiškinamos karo ir ekstremaliosios situacijos sąvokos, taip pat kokiais požymiais pasižymi šiuolaikinis karas, kitaip dar vadinamas hibridiniu karu. Antroje darbo dalyje nagrinėjama šiuolaikinio karo grėsmė Lietuvai ir kaip šią grėsmę vertina Lietuvos valstybės institucijos. Trečioje darbo dalyje analizuojamos savivaldybėms karo metu tenkančios užduotys, o paskutinėje - vertinamas savivaldybių pasirengimas atlikti joms priskirtas užduotis karo padėties metu bei nustatyti kas įtakoja tinkamą pasirengimą šių užduočių atlikimui.

Norbutaitė S. Municipalities readiness for war, as a social emergency/Contingency situations management master's thesis. Supervisor of master thesis assoc. prof. Ramūnas Vanagas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of public governance, 2019 - 89.

SUMMARY

Assessing the geopolitical situation in Lithuania, the security issue is becoming increasingly important. Despite the fact that there are many institutions responsible for the security of the Lithuanian population, in the case of war, as well as in emergency situations, the greatest responsibility for solving the issues of security of the population's security lies with the municipalities. From the author's point of view, having in mind the extent of responsibility, it is important to assess the real readiness of municipalities to carry out the functions provided for in the legal regulation in the case of war threat. The chosen theme is new in the way that a war is viewed as a social emergency because of the simultaneous existence of several legal regimes (declaration of an emergency, introduction of a war situation and announcement of mobilization). Therefore the functions performed by municipalities in the field of population protection are assessed in a broader sense (however having in mind obligations under the regulatory framework).

The object of research – preparation of municipalities for action during the war.

The problem in question – legal regulation obliges municipalities to take a wide range of actions to protect the population in case of war. In order to prepare for the implementation of these actions, the

municipalities needs information on the extent of the potential threat and its consequences, as well as the legal and financial capacity to carry out the preparedness planning measures. Therefore, this work examines the impact of legal regulation, the available human resources and the activities of municipalities in the field of civil protection on the preparation for action during the war.

The work is based on these **hypotheses**:

- The municipalities that take evacuees in case of war would have to deal with greater lack of human resources than municipalities that evacuate inhabitants;
- The drawbacks of juridical regulation influence similarly the readiness to act in both municipalities which evacuate inhabitants, and which take them;
- The lack of appropriate preparedness in the field of civil security influences similarly the readiness to act in case of war in both municipalities which evacuate inhabitants, and which take them.

The aim of work – evaluate the preparedness of Lithuanian municipalities for activities during the war.

Work tasks:

1. to evaluate the possibilities of implementation of municipal structural changes during the war;
2. to assess the readiness of municipalities to implement mobilization tasks;
3. to assess the readiness of municipalities to implement critical state functions;
4. to assess the readiness of municipalities to implement the functions of population protection.

In order to confirm or deny the hypotheses, theoretical methods (serial and causal analysis of scientific literature and documents, deductive) and empirical (questionnaire) methods were used. The obtained quantitative data were processed by statistical analysis, qualitative – by content analysis. The study focused on the readiness of municipalities to carry out the functions assigned to them during the war and the reasons for insufficient preparation. During the research, all hypotheses were made that allowed to formulate the theory „Good preparation of municipalities to act during the war depends on proper legal regulation, available human resources and the activities of municipalities in the field of civil protection“.

The work consists of four parts. The first part of the work reviews how the concepts of war and emergency are explained in the scientific literature, as well as the features of the modern war, likewise known as the hybrid warfare. The second part of the work examines the threat of modern war for Lithuania and how this threat is assessed by Lithuanian state institutions. The third part of the work analyzes the tasks assigned to municipalities during the war, and the last one evaluates the readiness of municipalities to perform their assigned tasks during the war situation and to determine what influences appropriate preparation for these tasks.

PRIEDAI

KLAUSIMYNAS
SAVIVALDYBIŲ PASIRENGIMO VEIKLAI KARO METU ĮVERTINIMUI

Sveiki. Esu Mykolo Romerio universiteto Viešojo valdymo fakulteto studentė, atliekanti apklausą, skirtą įvertinti Lietuvos savivaldybių pasirengimą veikti karo metu. Apklausoje pateikiami klausimai pagal turinį skirstomi į charakterizuojančius respondentus, padedančius įvertinti savivaldybių struktūrinių pokyčių realias galimybes paskelbus mobilizaciją, bei į klausimus, padedančius įvertinti savivaldybių pasirengimą vykdyti gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas, mobilizacines užduotis ir pasirengimą apsaugoti gyventojus. Vertindama Jūsų turimą kompetenciją kviečiu dalyvauti šioje apklausoje. Apklausos rezultatai bus anonimiški ir naudojami išskirtinai tik magistro baigiamajam darbui parengti ir apginti, o dalyvavimas apklausoje grįstas savanoriškumo principu.

1. Jūsų atstovaujamos Savivaldybės administracijoje įsteigtų pareigybių, skirtų mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijų vykdymui, skaičius:

- 0
- 0,5
- 1
- 1,5
- 2

2. Jūs esate darbuotojas, atsakingas už:

- mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo funkcijų vykdymą
- už mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo, taip pat už civilinės saugos funkcijų vykdymą
- už mobilizacijos, priimančios šalies paramos teikimo, civilinės saugos ir kitų papildomų funkcijų vykdymą

3. Jūsų atstovaujama Savivaldybė yra:

- Vilniaus miesto, Kauno miesto, Klaipėdos miesto, Šiaulių miesto
- Kita savivaldybė

4. Ar Savivaldybė yra pasiruošusi laikinai apgyvendinti iš karo zonos pasitraukusių apie 19 000 asmenų?

- Taip

- Ne

5. Ar Savivaldybė yra pasiruoši karo metu organizuoti skubią visų Savivaldybės gyventojų evakuaciją į kitas savivaldybes?

- Taip, pasiruošusi organizuoti visų gyventojų evakuaciją
- Taip, tačiau nedidelės dalies gyventojų
- Taip, beveik visų gyventojų
- Ne

6. Ar Savivaldybės turimi tarpusavio pagalbos planai su kitomis savivaldybėmis užtikrina vietas, į kurias būtų galima karo metu evakuoti visus Savivaldybės gyventojus?

- Taip
- Ne

7. Ar Savivaldybė turi sudariusi tarpusavio pagalbos planus su bent viena iš šių Savivaldybių: Vilniaus miesto, Kauno miesto, Klaipėdos miesto arba Šiaulių miesto savivaldybe?

- Taip
- Ne

8. Ar į Savivaldybės ekstremalių situacijų komisiją/ekstremaliųjų situacijų operacijų centrą/gyventojų evakavimo ir priėmimo komisiją/Savivaldybės mobilizacijos valdymo grupę įeina tie patys asmenys? (Jei bent 1 asmuo įeina į bent 2 subjektų sudėtį, žymėti atsakymą "Taip")

- Taip
- Ne

9. Kokie Jūsų nuomone būtų subordinaciniai ryšiai tarp Savivaldybės ekstremalių situacijų komisijos, Savivaldybės mobilizacijos valdymo grupės ir karo komendantų?

- Ekstremalių situacijų komisija pavaldi mobilizacijos valdymo grupei, kuri pavaldi karo komendantui
- Mobilizacijos valdymo grupė pavaldi ekstremalių situacijų komisijai, kuri pavaldi karo komendantui
- Ekstremalių situacijų komisija ir mobilizacijos valdymo grupė tiesiogiai pavaldžios karo komendantui
- Karo komendantas yra tarpininkas tarp savarankiškai veikiančių ekstremalių situacijų komisijos ir mobilizacijos valdymo grupės

Karo metu ekstremalių situacijų komisija nebūtų aktyvuota, o mobilizacijos valdymo grupė pavaldi karo komendantui

- Nežinau
- Kita

10. Kiek gyventojų galima perspėti Savivaldybės turimų perspėjimo sirenų pagalba?

- 100 proc.
- 81-99 proc.
- 61-80 proc.
- 41-60 proc.
- 21-40 proc.
- 1-20 proc.
- 0 proc.

11. Ar Savivaldybės turimos perspėjimo sirenos gali transliuoti iš anksto įrašytą informaciją apie paskelbtą mobilizaciją, įvestą karo padėtį?

- Taip, visos sirenos turi tokią funkciją
- Dalis sirenų turi tokią funkciją
- Ne, turimos sirenos tokios funkcijos neturi

12. Ar Savivaldybėje yra sudarytas administracijos direktoriaus rezervas?

- Taip
- Ne

13. Ar Savivaldybės biudžete yra numatyta lėšų, skirtų pasirengti darbui karo metu?

- Taip
- Ne

14. Ar karo metu Savivaldybė turėtų galimybę surinkti jos taikos metu renkama valstybinės žemės nuomos mokesčių?

- Taip
- Ne

15. Kokias rinkliavas Savivaldybė turėtų galimybę surinkti karo metu? (daug galimų variantų)

- Už leidimo atlikti kasinėjimo darbus savivaldybės viešojo naudojimo teritorijoje, atitverti ją ar jos dalį arba apriboti eismą joje išdavimą
- Už leidimo prekiauti ar teikti paslaugas savivaldybės tarybos nustatytose viešosiose vietose išdavimą
- Už leidimo įrengti išorinę reklamą savivaldybės teritorijoje išdavimą
- Už leidimo organizuoti komercinius renginius savivaldybei priklausančiose ar valdytojo teise valdomose viešojo naudojimo teritorijose išdavimą
- Už leidimo įvažiuoti mechaninėmis transporto priemonėmis į valstybės saugomas teritorijas, savivaldybių įsteigtus saugomus draustinius, jų paskelbtų kraštovaizdžio objektų teritorijas ir nustatytas vietinės reikšmės apsaugines zonas išdavimą
- Už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą
- Už leidimo įrengti laikinus kilnojamus įrenginius savivaldybės teritorijoje išdavimą
- Už naudojimąsi gyvenamųjų vietovių viešąja turizmo ir poilsio infrastruktūra
- Visas išvardintas rinkliavas
- Nei vienos iš išvardintų rinkliavų
- Kita

16. Ar Savivaldybė turi paruošusi saugias vietas, į kurias ilgam saugojimui karo metu būtų perkeltos kilnojamos kultūros vertybės, kurias būtina išsaugoti?

- Taip, visoms kultūros vertybėms vietos yra paruoštos
- Daliai kultūros vertybių vietos paruoštos
- Vietos yra numatytos, tačiau neparuoštos
- Ne

17. Ar Savivaldybė yra suplanavusi kaip karo metu apsaugos nekilnojamasias kultūros vertybes?

- Taip, apsaugos priemonės suplanuotos visoms kultūros vertybėms
- Apsaugos priemonės suplanuotos daliai kultūros vertybių
- Ne, apsaugos priemonės nėra suplanuotos
- Saugotinų nekilnojamųjų kultūros vertybių Savivaldybėje nėra

18. Ar Savivaldybė yra paruošusi saugumo reikalavimus atitinkančią vietą, į kurią karo atveju būtų perkelta turima įslaptinta informacija ?

- Taip
- Taip, tačiau paruošta vieta neužtikrina visiškos apsaugos

- Ne

19. Ar Savivaldybės administracija turi sudariusi sutartį (-is) vadovaudamasi viešųjų pirkimų procedūromis dėl geriamojo vandens tiekimo visiems Savivaldybės gyventojams alternatyviu būdu?

- Taip
- Taip, tačiau geriamuoju vandeniu būtų galima aprūpinti tik dalį gyventojų
- Ne

20. Ar Savivaldybės administracija turi sudariusi sutartį (-is) vadovaudamasi viešųjų pirkimų procedūromis dėl maisto produktų tiekimo visiems Savivaldybės gyventojams?

- Taip
- Taip, tačiau maisto produktais būtų galima aprūpinti tik dalį gyventojų
- Ne

21. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais socialinių globos įstaigų gyventojus?

- Taip
- Ne

22. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu, medikamentais senjorus, gyvenančius savo namuose?

- Taip
- Ne

23. Ar Savivaldybė turi tikslų planą kaip aprūpintų maistu, geriamuoju vandeniu fizinę negalią turinčius asmenis, gyvenančius savo namuose?

- Taip
- Ne

24. Ar Savivaldybė yra pasirengusi užtikrinti saugų centralizuotą geriamojo vandens tiekimą karo metu?

- Taip
- Iš dalies
- Ne

25. Ar Savivaldybė yra pasirengusi užtikrinti saugų nuotekų tvarkymą karo metu?

- Taip
- Iš dalies
- Ne

26. Ar Savivaldybėje esančių gydytojų pakaktų skubiai medicininei pagalbai, kai nėra sunkių sužeidimų, karo metu suteikti?

- Taip, visiškai pakaktų
- Iš dalies pakaktų
- Nepakaktų

27. Ar Savivaldybėje esančių gydytojų pakaktų sunkiems karo sužeidimams gydyti?

- Taip, visiškai pakaktų
- Iš dalies pakaktų
- Nepakaktų

28. Ar Savivaldybė turi pakankamai darbuotojų viešajai tvarkai karo metu užtikrinti?

- Taip
- Ne

29. Ar Savivaldybė karo metu galės užtikrinti viešojo transporto sistemos veiklą?

- Taip, savivaldybės turima viešojo transporto sistema bus pilna apimti veikianti
- Taip, tačiau bus veikianti ne pilna apimti
- Taip, tačiau transportas bus skirtas tik gyventojų evakuacijai vykdyti
- Ne

30. Įvardinkite su kokiomis problemomis susiduria Savivaldybė vykdydama funkcijas mobilizacijos ir priimančios šalies paramos teikimo srityse.

Dėkoju už apklausos pildymui skirtą laiką.